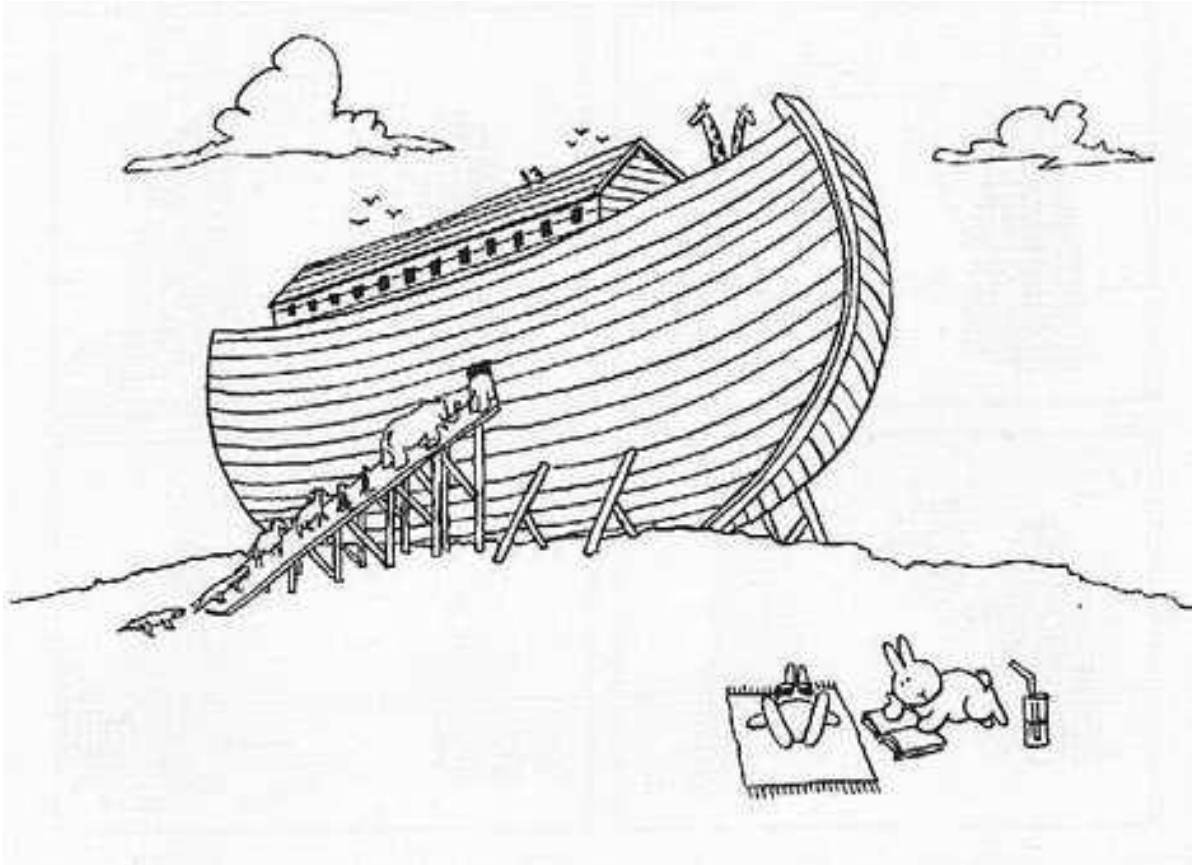

Overleven toch niet de eerste prioriteit?

“De overlevingsassumptie in zelfopheffende staten”

Door: Ton van der Loop

Studentnummer: 0703508

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Managementwetenschappen

Masteropleiding Politicologie

Masterthesis Politicologie

Augustus 2012

Begeleider: Prof. Dr. B. Verbeek

Tweede corrector: Dr. G. van der Kamp-Alons

Abstract

Since the publication of Kenneth Waltz' Theory of international politics, the assumption of state survival remains one of the most important and undoubted elements in the study of international relations. The survival assumption is the starting point of neorealism, one of the most dominant theories in the field of study. Still there are some cases in history, like the German Democratic Republic (the GDR), the Republic of Texas, The kingdom of Hawaii and the Republic of Austria, who appear to have voluntarily joined another state. It seems like these states did not put survival first and might therefore be a problem for the survival assumption and neorealism in general. Though most of these events are well known by most scholars, it has remained a blind spot in theory building. During this paper a variety of solutions for understanding these problem-cases are put forward, some are neorealist, some are constructivist. This study concludes that the constructivist's notion of identity played an important role in the decision of these states to end their own existence. Neorealist explanations are however less successful. Therefore this research concludes that the state survival assumption should be amended incorporating this constructivist's variable. However this paper should be seen as a first "baby step" in understanding these cases and the value of the state survival assumption. Therefore more research on this topic is needed.

Keywords: Neorealism, Constructivism, Survival, Anschluss, Annexation.

Inhoud

Abstract	2
1. Inleiding	5
1.1. Relevantie	6
2. Theoretisch kader	8
2.1 De kwestie Duitsland in het kort	8
2.2 Neorealisme en macht	9
2.3 Soevereiniteit	14
2.4 De Afhankelijke variabele	18
2.5 Realistisch gedrag	20
2.6 Het causale model	21
Figuur 2-1 het alternatief neorealistisch causaal model	24
2.7 Verklaringen buiten het neorealisme	25
2.8 Welk constructivisme?	26
Figuur 2-2 het constructivistische model	30
3. Operationalisatie	31
3.1 Neorealistische begrippen	32
3.1.1 Het systeem	32
3.1.2 Macht	33
3.1.3 Soevereiniteit	34
3.2 constructivistische begrippen	36
3.2.1 Identiteit	36
3.2.2 Legitimiteit	38
3.3 Methodologie	39
3.4 De Cases	39
3.5 De bronnen	41
4. Case 1: De Texaanse annexatie	42
4.1. De Texaanse geschiedenis in het kort	42
4.2. Het neorealistische verklaringsmodel voor Texas	43
4.2.1. Koos de staat wel zelf voor opheffing?	43
4.2.2. verandering in de structuur	44
4.2.3. Macht	45
4.2.4. Soevereiniteit	46
4.2.4. de houdbaarheid van het neorealistische verklaringsmodel in deze casus	48

4.3. Het constructivistische verklaringsmodel voor Texas	49
4.3.1. Identiteit	49
4.3.2 Legitimiteit.....	51
4.3.3 De houdbaarheid van het constructivistische verklaringsmodel voor deze case	51
5. Case 2: De Anschluss van Oostenrijk.....	53
5.1. De Oostenrijkse geschiedenis in het kort.....	53
5.2. Het neorealistische verklaringsmodel voor Oostenrijk	54
5.2.1. Koos de staat wel zelf voor opheffing?	54
5.2.2. Verandering in de structuur	55
5.2.3. Macht.....	56
5.2.4. Soevereiniteit	58
5.2.4. De houdbaarheid van het neorealistische verklaringsmodel in deze casus.....	59
5.3. Het constructivistische verklaringsmodel voor Oostenrijk	59
5.3.1. Identiteit	59
5.3.2 Legitimiteit.....	60
5.3.3 De houdbaarheid van het constructivistische verklaringsmodel voor deze case	61
6. Conclusies	63
6.1 Conclusies van de twee theoretische modellen.....	63
6.1.1 Het neorealistische model.....	63
Figuur 6-1 het alternatief neorealistisch causaal model geëvalueerd	65
6.1.2. Het constructivistische model	66
Figuur 6-2 het constructivistische model geëvalueerd	68
6.3. Antwoord op de hoofdvraag en de gevolgen voor de overlevingsassumptie	69
6.4. Overdenkingen en aanbevelingen voor eventueel vervolgonderzoek	70
6.5. Is synthese tussen beide modellen mogelijk?	71
6.5.1. hoe ziet dit model eruit?	72
7. Literatuur	75
8. Bijlage 1 - het Amerikaanse verzoek tot Annexatie	78

1. Inleiding

Overleven is de eerste prioriteit van alle levende wezens op aarde. Alleen als we leven kunnen we immers onze andere prioriteiten na streven. De meeste diersoorten handelen daarbij op een instinct dat ze door generaties van natuurlijke selectie ingegeven is. Veelal betekent dit dagelijks genoeg voedsel vergaren en uit de handen van mogelijke jagers blijven. Hoewel dit op veel plaatsen in de wereld ook voor mensen de keiharde realiteit is, is deze manier van overleven in de westerse samenleving een abstract idee geworden. Dit neemt niet weg dat ook wij koste wat kost willen blijven overleven.

Het is dan ook niet vreemd dat de drang om te overleven het startpunt vormt van verschillende wetenschappelijke theorieën. Hierbij kan niet alleen worden gedacht aan de evolutietheorie, maar ook aan theorieën binnen de psychologie en de economie. In 1979 deed ook de gedachte dat de drang van overleven de basis van gedrag is, zijn intreden in de Leer der Internationale Betrekkingen (LIB). In dat jaar stelde Kenneth Waltz namelijk dat niet alleen individuen, maar ook staten overleven als eerste prioriteit hebben in het internationale systeem. Dit inzicht was het centrale argument in zijn boek *“Theory of International Politics”* en zorgde voor een ware aardverschuiving binnen de discipline. Overleven is in een organisatie zoals een staat hierdoor niet langer een instinct, maar een doordachte prioriteit. De toevoeging van deze overlevingsassumptie betekende het begin van het neorealisme, dat tot de dag van vandaag een van de meest dominante onderzoeksprogramma's binnen de LIB is.

Neorealisten stellen dat staten zich niet kunnen beroepen op een andere instantie om dit overleven te verzekeren, waardoor ze verplicht worden genoeg macht te vergaren om het eigen voortbestaan veilig te stellen. Toch zijn er in de geschiedenis genoeg voorbeelden van staten te vinden die niet actief op zoek naar macht waren. Deze staten worden veelal weggezet als irrationeel, aangezien ze hiermee het eigen overleven in gevaar brengen.

Helemaal vreemd zou het zijn als een staat niet alleen irrationeel gedrag vertoont doordat deze niet streeft naar macht, maar zelfs zichzelf opheft. Toch lijken er enkele staten binnen het statenbestel te zijn die wel degelijk over zijn gegaan op zelfopheffing. Hierbij kan worden gedacht aan staten die op zijn gegaan in een federatie, zoals dat gebeurde in Italië en Duitsland gedurende de tweede helft van de negentiende eeuw. Het gedrag van deze staten kan nog worden verklaard aan de hand van het feit dat ze opgaan in een nieuwe instantie, waarbij ze zelf een vinger in de pap hebben gehad bij de oprichting en ieder moment er nog uit kunnen stappen. Ook speelt in deze gevallen veelal het gebruik van - of het dreigen met - geweld een grote rol.

Er zijn in de geschiedenis echter enkele extremere voorbeelden te vinden van staten die daadwerkelijk hun voortbestaan opheffen. Deze staten besluiten zich vrijwillig bij een andere staat aan te sluiten, zonder hun machtsmiddelen te benutten om dit proces tegen te houden dan wel te beïnvloeden. Daarbij kan onder andere worden gedacht aan de Oost-Duitse DDR die opging in de West-Duitse BRD, terwijl het deze toch jaren als vijand heeft gezien. Deze gebeurtenis staat niet op zichzelf, zo is ook de vrijwillige Anschluss van Oostenrijk bij het Groot-Duitse Rijk in 1938 erg problematisch voor het neorealistische onderzoeksprogramma. Het fenomeen van zelfopheffende staten is niet alleen iets van Duitstalige staten, maar komt ook op andere delen van de wereld voor. Voorbeelden hiervan zijn de vrijwillige aansluiting van Hawaï bij de Verenigde Staten (VS) en de Texaanse annexatie. Vooral de laatste is daarbij vreemd aangezien de staat Texas al jaren verwickeld was in een onafhankelijkheidsstrijd tegen Mexico, waarna hij de onafhankelijkheid tegenover de VS zomaar opgeeft.

Het moge duidelijk zijn dat deze staten een discrepantie veroorzaken tussen de neorealistische theorie en de empirie. De hoofdvraag die gedurende dit onderzoek centraal zal staan luid hierdoor als volgt:

“Wat verklaart de keuze van een staat om zichzelf op te heffen, zonder dat hij gebruik heeft gemaakt van, of bedreigd heeft met, de eigen machtsmiddelen, of zonder dat hij hiertoe gedwongen werd door het gebruik van de machtsmiddelen door de staat waarin hij opgaat?”

1.1. Relevantie

Onderzoek naar deze discrepantie tussen de neorealistische theorie en de empirie dient dan ook een wetenschappelijk belang. Het kan bijdragen deze ogenschijnlijke anomalie op te lossen, of het kan aangeven welke theorieën beter in staat zijn deze cases te verklaren. In beide gevallen zou dit wetenschappelijke vooruitgang betekenen.

Daarnaast is onderzoek naar deze vraag ook maatschappelijk zeer relevant. Immers het inzicht in deze staten kan leiden tot andere keuzes in het buitenlandse beleid. Duidelijkheid over wat er gebeurt in deze staten kan er dan ook toe leiden dat internationale instanties en andere staten andere keuzes maken in hun opstelling ten opzichte van deze staten.

In dit onderzoek zal eerst de neorealistische theorie uiteen worden gezet, waaruit mogelijke verklaringen worden gedestilleerd die het gedrag van deze staten kunnen verklaren. Deze verklaringen zullen uit de casus van de Oost-Duitse DDR worden geput. Daarnaast zal ook worden gezocht naar alternatieve verklaringen buiten het neorealisme. Hierna volgt een operationalisatie waarin deze verklaringen toetsbaar worden gemaakt. Aan de hand van dat hoofdstuk zal er een

empirische toetsing plaatsvinden. De resultaten van de verschillende verklaringen zullen in het volgende hoofdstuk naast elkaar worden gelegd. Hierna zal de balans wordt opgemaakt in hoeverre de neorealistische theorie in staat is deze cases te verklaren ten opzichte van de alternatieve verklaringen. Mocht in dit hoofdstuk geconcludeerd worden dat alternatieve theorieën beter in staat zijn het gedrag van deze cases te verklaren, dan zal er terug worden gereflecteerd naar de implicaties hiervan op het neorealisme en de overlevingsassumptie.

2. Theoretisch kader

Gedurende dit hoofdstuk zal aan de hand van de Oost-Duitse DDR het neorealisme en haar centrale overlevingsassumptie uiteen worden gezet. Ook zal er worden gezocht naar alternatieve verklaringen die het gedrag van deze staat kunnen verklaren. Dit betekent voor de constructie van dit paper dat er door middel van een individuele casus verklaringen worden gezocht voor de zelfopheffing van staten. Een consequentie hiervan is dat de DDR niet kan dienen als case voor de toetsing van deze verklaringen.

2.1 De kwestie Duitsland in het kort

Het ontstaan van Duitsland in de tweede helft van de negentiende eeuw zorgde voor een grote verandering in het machtsevenwicht dat tussen de grote mogendheden op het Europese vasteland bestond (Lieshout, 1997, p.39). Uiteindelijk zou deze machtsverschuiving een directe aanleiding zijn voor de eerste Wereldoorlog, waar Duitsland de verliezende partij was. Het nieuwe machtsevenwicht dat na het verdrag van Versailles ontstond was echter geen lang leven gegund, omdat ondanks de grote verliezen Duitsland feitelijk nog steeds het machtigste land van Europa bleef (Ibid., p.40). Deze potentieel dominante rol eiste het land dan ook in de jaren '30 van de twintigste eeuw op, wat in 1939 uiteindelijk tot de tweede wereldoorlog leidde. Ook deze wereldoorlog liep voor Duitsland slecht af. Vlak voor het einde van de oorlog, gedurende de conferentie van Jalta in 1945, besloten de overwinnaars de kwestie Duitsland op te lossen door het land op te delen in vier bezettingszones (Ibid., p.41). Vanwege de inmiddels ontstane Koude Oorlog leidde deze verdeling eind jaren '40 tot een tweedeling tussen de West-Duitse BRD en de Oost-Duitse DDR.

Oost- en West- Duitsland bleven gedurende de gehele Koude oorlog gescheiden en kenden een vijandige relatie. De Berlijnse muur die Oost van West Berlijn moest scheiden werd het symbool van deze verdeling. Pas in november 1989 besloot het bestuur van de DDR de muur open te stellen. Uiteindelijk leidde dit tot het einde van de DDR als zelfstandige staat en gaat het in 1990, zonder grootschalig conflict, op in de BRD¹.

¹ Een punt van discussie is dat Oost en West Duitsland samen eerder al een staat waren. Dit maakt deze case enigszins bijzonder vergeleken met de andere onderzoekscases. Toch wil ik beargumenteren dat ook de DDR een staat is die zichzelf heeft opgeheven. De term Duitse hereniging, geeft wat mij betreft dan ook niet het volledige verhaal weer. Het Duitsland van na 1990 kan nauwelijks worden gezien als een voortzetting van het vooroorlogse Duitsland of het Derde Rijk. Het Oosten ging namelijk volledig op in de staatsstructuur van het westen. Officieel heet het huidige Duitsland ook niet voor niets de Bundesrepublik Deutschland (BRD) en is het gestoeld op de West-Duitse instituties. Dit is vreemd omdat, ondanks inmenging van de Sovjet-Unie gedurende de koude oorlog, het nauwelijks valt te ontkennen dat de DDR anno 1990 een zelfstandige staat was. Gezien de vijandigheden gedurende de koude oorlog is het daarnaast niet ondenkbaar dat de DDR zelfstandig zou blijven. Het einde van de koude oorlog zou de relatie tussen beide Duitslanden kunnen normaliseren. Ook zouden beide landen een nieuwe federatie kunnen vormen, maar de huidige gang van zaken is toch enigszins bijzonder.

2.2 Neorealisme en macht

Hoewel het einde van de DDR door de meeste historici als een natuurlijk gevolg van de val van de muur wordt gezien, is dit volgens de neorealistische theorie niet zo vanzelfsprekend. Dit probleem vloeit voort uit het feit dat er binnen het neorealistische model een onderscheid wordt gemaakt tussen hiërarchische en anarchische ordeningsprincipes (Waltz, 1979, p.88). Het hiërarchisch ordeningsprincipe komt enkel op het binnenlandse niveau voor. Concreet houdt dit in dat landen, zoals de DDR en de BRD, een centrale machthebbende regering hebben, die gedrag van andere actoren af kan dwingen (Ibid.). Tegenover dit binnenlandse niveau staat het internationale niveau waarbinnen, wegens het ontbreken van deze centrale regering, een anarchische ordening bestaat (Ibid.). Het onderscheid tussen beide politieke niveaus en hun ordeningsprincipe leidt ertoe dat op beide niveaus andere typen actoren van belang zijn en dat deze actoren verschillende doelen in hun omgeving hebben. Binnen beide ordeningssystemen ligt de macht dan ook bij andere individuen of eenheden (kortweg bij andere actoren).

Vanwege een wettelijk monopolie op het gebruik van geweld, heeft op het binnenlandse niveau enkel de centrale regering de macht. Mocht iemand zich niet schikken naar de wetten en regels van deze regering dan heeft ze de mogelijkheid om dit individu te corrigeren of te bestraffen. Het internationale, anarchische, niveau daarentegen onderscheidt zich door afwezigheid van een dergelijke instantie. Kenneth Waltz, een van de belangrijkste grondleggers van het neorealisme, omschrijft dit internationale niveau door te stellen dat: *"None is entitled to command, none is required to obey"* (1979, p.88).

Omdat geen enkele instantie gedrag af kan dwingen, geldt op het internationale niveau het recht van de sterkste. Hieruit vloeit voort dat alleen actoren met geweldsmiddelen van belang zijn binnen de anarchische samenleving (Waltz, 1979, p.88.). Effectief gezien hebben alleen staten de beschikking over deze geweldsmiddelen. Dit betekent overigens niet dat door neorealisten wordt ontkend dat andere actoren, zoals internationale organisaties of multinationals, een rol kunnen spelen op dit niveau. Ze benadrukken alleen dat deze organisaties, als het erop aan komt, afhankelijk zijn van de wil van staten (Ibid.).

Door de aanwezigheid van anarchie op het internationale niveau is er ook geen enkele instantie die het voortbestaan van staten kan garanderen. Iedere staat is op zichzelf aangewezen om te overleven. Overleven wordt hierdoor door neorealisten als hoofdmotivatie voor het gedrag van staten verondersteld. In *Theory of International Politics* gaat Waltz nauwelijks op deze overlevingsassumptie in. Hij stelt alleen dat: *"I assume that states seek to survive. The assumption is a radical simplification made for the sake of constructing a theory"* (Waltz, 1979, p.91). Doordat dit standpunt door het

merendeel van de neorealistische auteurs gedeeld wordt, is er nauwelijks discussie omtrent deze overlevingsassumptie.

Staten zoals de DDR vormen vanzelfsprekend een probleem voor de overlevingsassumptie. Toch is enige terughoudendheid met betrekking tot deze zichzelf opheffende staten vereist. Mocht naar voren komen dat de zelfopheffing niet geheel vrijwillig was dan vormen deze cases immers geen probleem voor het neorealistische onderzoeksprogramma. Omdat de kans bestaat dat de vrijwilligheid van deze staten discutabel is, is het van belang potentiële zelfopheffers, zoals de DDR, vooraf aan een analyse te onderwerpen. In het geval van Oost-Duitsland zullen vele critici zich er bijvoorbeeld op kunnen beroepen dat de staat weinig andere keuzemogelijkheden dan zelfopheffing had. Redenen die hiervoor worden aangedragen, zijn onder andere dat de staat failliet dreigde te gaan of dat een te groot gedeelte van de beroepsbevolking vluchtte naar het westen. Vooral dit laatste wordt nog al eens als verklaring aangedragen voor de keuzes die de Oost-Duitse regering maakte voor de val van de Berlijnse muur. Hongarije kende namelijk een veel soepeler emigratiebeleid waardoor verschillende DDR burgers via dit land naar het westen vluchtten.

Het is vooraf van belang te stellen dat zelfs als dit het geval is, het neorealisme deze gebeurtenissen nog steeds niet kan verklaren. Een staat die naar overleven zou streven, zou in een dergelijke situatie namelijk met wat kunst en vliegwerk het eigen overleven kunnen blijven verzekeren. Het zou druk op Hongarije kunnen gaan uitoefenen om zo dit land te dwingen een strenger beleid te gaan voeren. De DDR had daarnaast ook over kunnen gaan op het beperken van de mogelijkheden om de grens met Hongarije over te steken of deze zelfs helemaal kunnen sluiten. In het ergste geval zouden deze gebeurtenissen kunnen leiden tot een verval van de macht van Oost-Duitsland. Dit verval zou vervolgens pas een probleem voor het overleven van de staat worden als deze direct bedreigd werd door andere staten. In het geval van Oost-Duitsland is deze dreiging natuurlijk niet erg voor de hand liggend: landen als Hongarije en Polen vormden namelijk geen directe bedreiging voor het voortbestaan van de DDR. Zelfs de kans dat de BRD of de Sovjet-Unie het land binnen zou vallen is in 1989 klein, gezien de politieke situatie in de internationale samenleving. Het is namelijk nog maar de vraag of in de sterk gemilitariseerde wereld van dat moment beide landen hiertoe bij machte waren.

Dit neemt niet weg dat voor andere cases in dit onderzoek directe bedreiging een probleem kan vormen. Het moet dan ook voor iedere case aannemelijk zijn dat deze landen vrijwillig hebben gekozen voor zelfopheffing en daartoe niet gedwongen werden, of zich niet tegen deze dwang verzet hebben. Vandaar dat gedurende dit onderzoek aandacht wordt gegeven aan het verwerpen van de standaard neorealistische hypothese. Pas als deze hypothese verworpen wordt, kan er worden gezocht naar alternatieve verklaringen. De standaardhypothese houdt daarbij het gedrag in dat op

basis van het neorealisme verwacht wordt. Dit is het handelen naar de wil om onder alle omstandigheden voort te blijven bestaan. Hierdoor kan de standaardhypothese als volgt worden geformuleerd:

Hyp 1a: neorealistische hypothese: Als de assumptie dat staten boven alles willen overleven klopt, dan zullen al ze hun machtsmiddelen inzetten om voort te kunnen blijven bestaan; andersom: staten zullen nooit uit eigen wil en zonder slag of stoot hun zelfstandigheid opgeven.

In mijn empirisch onderzoek verwacht ik op basis van het neorealistische onderzoeksprogramma dat deze standaardhypothese wordt aangenomen. Dit betekent dat de staten die opgingen in andere staten (de onderzoekscases) wel degelijk al hun machtsmiddelen hebben ingezet om zelfstandig voort te kunnen blijven bestaan, maar gedurende de machtsstrijd ten onder zijn gegaan. Concreet betekent dit dat deze cases, in de meest brede zin van het woord, gevochten hebben voor hun voortbestaan. Mocht deze hypothese voor de onderzoekscases verworpen worden dan kan met zekerheid worden gesteld dat de overlevingsassumptie niet zo voor de hand ligt als een groot deel van de neorealistische auteurs denkt.

Ondanks dat de meeste auteurs de overlevingsassumptie aannemen, wordt deze op theoretisch niveau toch nog al eens ter discussie gesteld. Hierbij kan worden gedacht aan het werk van Dustin Howes en Darel Paul, die de assumptie proberen te onderbouwen. Beide auteurs proberen duidelijkheid te geven over wat overleven volgens neorealisten nu precies inhoudt. Paul stelt dat vanuit van dit onderzoeksprogramma overleven wordt gezien als het fysieke voortbestaan van de staat als soevereine eenheid (Paul, 1999, p.221). Dit is te vergelijken met mensen die te overlijden komen zodra hun fysieke eenheid (hun lichaam) niet langer in staat is om in die vorm te blijven bestaan (Ibid.). Dit zou betekenen dat een staat alleen door oorlog of door uiteen te vallen in kleinere staten ten onder kan gaan (Ibid.).

Binnen het neorealistische onderzoeksprogramma wordt echter niet aangedragen waarom een staat zou willen overleven. Paul (1999, p.221) stelt dat een staat voor het behoud van het volk probeert te overleven. Howes (2003, p.671) voegt hier aan toe dat het een staat eveneens kan gaan om het behoud van de eigen bureaucratie. Ook stelt Howes dat een staat wil overleven om de eigen buitenlandse autonomie te behouden (Ibid.).

Binnen het neorealistische paradigma is de positie van Paul echter onverdedigbaar. Het bestaan van een volk veronderstelt immers dat er een besef is van de eigen cultuur en die van een ander. Dit zou een meer constructivistische invalshoek impliceren waarbij zaken als de betekenis die actoren aan hun omgeving geven een rol spelen. De ideeën van Howes zijn daarentegen beter verenigbaar met

het neorealisme. Immers, zowel het behoud van de eigen buitenlandse autonomie als het behoud van de eigen bureaucratische structuur, impliceren dat een onderdeel van het staatsbestuur zijn eigen voortbestaan probeert te verzekeren en deze de middelen heeft om dit voor elkaar te kunnen krijgen.

De vraag waarom een staat wil overleven zou hierdoor volledig in lijn met het neorealistische onderzoeksprogramma kunnen worden beantwoord. Het antwoord is dan namelijk dat de machthebbers, of de bureaucratie, proberen de macht in handen te houden. Zelf zou ik beide organisaties onder een noemer willen brengen en hieraan nog enkele actoren toevoegen. Dit betekent namelijk dat alle actoren die op binnenlands niveau een vorm van macht hebben zullen proberen deze te behouden. Hiervoor dienen ze een spel op twee niveaus te spelen namelijk het binnenlandse en het buitenlandse. Waar ze op beide niveaus afhankelijk zijn van het voortbestaan van het eigen ordeningsprincipe om de macht te behouden.

Deze benadering stelt macht binnen dit onderzoek centraal. Hoewel Neorealisten de betekenis van het begrip macht veelal als gegeven zien, is het een van de meest bediscussieerde concepten binnen de LIB. Deze discussie loopt al jaren en klassieke wetenschappers zoals Max Weber en Antonio Gramsci hebben al pogingen ondernomen macht te definiëren. Binnen de hedendaagse discussie over de inhoud van het begrip kan het werk van Dahl als een beginpunt worden gezien. Dahl operationaliseert macht als de mogelijkheid van actor A om actor B iets te laten doen, wat actor B anders niet zou hebben gedaan (Lukes, 1978, p.11). Deze visie op macht wordt door veel auteurs echter als onvolledig gezien. Steven Lukes is een van de auteurs die stelt dat Dahl's conceptualisering slechts een deel van het verhaal is. Hij onderscheidt namelijk meerdere dimensies van het begrip, waarbij de definitie van Dahl maar met één dimensie rekening houdt. Dit is de dimensie van de directe acties die actor A kan uitvoeren om het gedrag van Actor B te beïnvloeden (Ibid., p.16).

Lukes stelt dat Bachrach en Baratz dit probleem ook al waarnamen en in hun werk een tweede dimensie toevoegden (Lukes, 1978, p.16). Deze tweede dimensie bestaat volgens Lukes uit het uitoefenen van invloed, door actor A op actor B (Ibid., p.17). Vanuit deze tweede dimensie is geen directe actie door actor A nodig, maar stemt actor B al bij voorbaat in met de wil van actor A. De keuze van actor B om dit te doen kan meerdere redenen hebben. Actor B kan bijvoorbeeld de positie van actor A als legitiem zien, of uit angst handelen. Wel stelt Lukes dat er pas over invloed gesproken kan worden als A er in slaagt, zonder gebruik te maken van een openlijk ofwel een stilzwijgend dreigement om de positie van B te depriveren, B andere keuzes te laten maken dan deze zelf van plan was (Ibid., PP17-18).

Hoewel volgens Lukes de toevoeging van deze tweede dimensie een verbetering is ten opzichte van de conceptualisering van Dahl, geeft het nog steeds niet het hele concept weer. Lukes stelt dan ook dat er met nog een derde dimensie van het concept rekening dient te worden gehouden. Deze derde dimensie houdt in dat macht niet alleen aan individuen wordt toegekend, maar dat er ook groepen zijn die een vorm van macht hebben (Lukes, 1978, p.22). Deze macht is niet altijd evengoed waarneembaar omdat het hierbij vaak gaat om actoren die ideologische invloed evenals invloed over het besluitvormingsproces uitvoeren (Ibid.). Binnen deze derde dimensie gaat het om de invloed die een actor op de preferenties van actoren uit kan oefenen zonder hiervoor direct te hoeven handelen. Een goed voorbeeld van deze derde dimensie van macht is dat wanneer een staat een bepaalde gedachte, zoals het naleven van mensenrechten, probeert uit te dragen, dit onbewust andere actoren een vorm van macht geeft dan wanneer deze dit niet zou doen. Hierbij kan worden gedacht aan internationale organisaties zoals de VN en non-gouvernementele organisaties als Amnesty International die door dit standpunt een ideologische macht krijgen als autoriteit op dit gebied. Daarnaast kan vanuit het proces om tot een bepaald beleid te komen een vorm van macht uitgaan. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de voorzitter van een vergadering die een vorm van macht heeft door bepaalde personen in een bepaalde volgorde hun verhaal te laten doen, of door een keuze te maken welke agendapunten wanneer aan bod komen.

Hoewel Lukes in zijn werk alle drie de dimensies aannemelijk maakt en ook betoogt voor een driedimensionale blik op macht, is het de vraag of een neorealist het bestaan van deze derde dimensie zal erkennen. Neorealisten stellen immers vanuit hun idee van anarchie dat macht niet onderworpen is aan procedures en ideologie. Macht is dan ook het enige objectieve doel dat een staat na dient te streven om het overleven te verzekeren. Hierbij kunnen ideologie en procedures altijd geschonden worden. Binnen een neorealistisch kader kan macht dan ook het beste worden gezien vanuit een tweedimensionaal perspectief, waarbij het gaat om actie en reactie tussen twee (of meerdere) soevereine staten die aan niemand verantwoording af hoeven te leggen.

Dat binnen het neorealisme enkel met de eerste twee dimensies van macht rekening wordt gehouden geeft een beperking van dit onderzoeksprogramma weer. Het is immers gevoelsmatig aannemelijk dat de machtsstrijd die een staat voert voor zelfopheffing verder gaat dan alleen het handelen naar expliciet machtsvertoon. Het kan namelijk mogelijk zijn dat een staat uiteindelijk kiest voor zelfopheffing, doordat deze zwicht onder een ideologische druk. In het geval van Oost-Duitsland kan daarbij worden gedacht aan het idee dat ook zij Duitsers zijn. Vanuit deze ideologie kan de DDR zeker na het einde van de koude oorlog aanzienlijk aan legitimiteit verloren hebben.

Ondanks dat deze derde dimensie door veel neorealisten onderkend wordt, wil ik proberen deze in dit paper toch een kans te geven. Dit betekent dat het onvermijdelijk is om ook constructivistische verklaringen voor het opheffen van staten uit te werken. Hetgeen dan ook verderop in dit hoofdstuk zal gebeuren. Tot die tijd is het belangrijk te realiseren dat wanneer gesproken wordt over macht binnen het neorealisme, ik de tweedimensionale blik op dit concept bedoel.

2.3 Soevereiniteit

Veelal als binnen het neorealisme gesproken wordt over het voortbestaan van een staat, wordt het behoud van de soevereiniteit van een staat bedoeld. Evenals over de inhoud van macht bestaat er geen algemene consensus over de inhoud van soevereiniteit binnen de LIB. Verschillende, voornamelijk rationalistische, auteurs zullen soevereiniteit als één conceptuele eenheid zien (bijv. James, 1999, p.464). Een entiteit wordt volgens deze conceptie pas een staat wanneer deze soeverein is, waarbij soevereiniteit een en ondeelbaar is. Vanuit een neorealistisch kader wordt soevereiniteit dan ook meestal gedefinieerd als de mogelijkheid om autonomie en macht uit te oefenen over een bepaald grondgebied (Dunne e.a., 2007, p.340).

Deze conceptie van de ondeelbaarheid van soevereiniteit wordt niet door alle auteurs ondersteund. Stephen Krasner stelt bijvoorbeeld dat er vier betekenissen van het begrip soevereiniteit mogelijk zijn en dat het bezit van de ene vorm van soevereiniteit niet direct betekent dat andere vormen ook in een staat aanwezig zijn (Krasner, 1999, p.9). De vier vormen die door Krasner onderscheiden worden zijn:

- 1) Internationale juridische soevereiniteit, waarmee aangegeven wordt dat een staat door andere staten erkend wordt. Juridische soevereiniteit is enkel een formele erkenning door andere staten. Er zijn verschillende staten die alleen in deze “formele” vorm bestaan. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan failed states die ondanks hun juridische bestaan effectief geen soeverein gedrag kunnen vertonen.
- 2) Westfaalse soevereiniteit, wat inhoudt dat de soevereiniteit in een bepaald gebied erkend wordt door andere actoren die zich uit binnenlandse conflicten afzijdig houden (Krasner, 1999, p.9). De Westfaalse soevereiniteit betekent feitelijk dat er niet geïntervenieerd wordt in een staat, door een staat die deze als een gelijke erkent.
- 3) Binnenlandse soevereiniteit, wat aangeeft dat een staat een instituut heeft dat effectief het grondgebied en haar inwoners kan besturen (Ibid.). Als een staat binnenlandse soevereiniteit bezit heeft het de mogelijkheid om de binnenlandse functies van een staat ten uitvoer te brengen en wordt het door de binnenlandse inwoners als gezaghebbend gezien. Het bezit van deze vorm van soevereiniteit betekent ook dat een staat de mogelijkheid bezit om een

monopolie op geweld uit te voeren. Deze vorm van soevereiniteit betekent niet direct dat een staat andere vormen van soevereiniteit bezit. Een door de meeste landen niet erkende staat zoals Abchazië, of Puntland, bezit namelijk in vergaande mate binnenlandse soevereiniteit maar is niet in staat andere vormen van soeverein gedrag ten uitvoer te brengen.

- 4) Interdependente soevereiniteit, waarmee de mogelijkheden van een staat om effectief invloed over uit te oefenen over transnationale zaken bedoeld wordt (ibid.). Hieronder kan het aangaan van verdragen worden verstaan evenals de mogelijkheid van een staat om zich richting het buitenland te representeren.

Hoewel Krasner belangrijk werk verricht heeft omtrent de conceptualisering van het begrip, komt hij niet veel verder dan een theoretische uitwerking. Dit maakt het moeilijk om op basis van deze vierdeling tot een praktische invulling van het concept te komen. Het probleem daarbij is dat de verschillende categorieën die door Krasner onderscheiden worden elkaar niet uitsluiten en nauwelijks afgebakend zijn. Een staat kan volgens Krasner immers meerdere vormen van soevereiniteit bezitten terwijl het verschillende vormen niet heeft. Het is dan ook onmogelijk om cases te vinden die onweerlegbaar soeverein zijn aangezien ze al deze vormen van soevereiniteit bezitten. Zelfs in het huidige systeem ontbreekt het staten veelal aan een of meerdere door Krasner onderscheidde vormen van soevereiniteit. Daarbij kan worden gedacht aan een Failed State die duidelijk wel internationaal juridische soevereiniteit kent, maar op de andere vormen sterk tekort schiet. Ook een niet erkende staat, of zelfs een staat die zich bepaalde aspecten van haar beleid (aan bijvoorbeeld een Europese Unie) heeft afgestaan, bezit niet alle door Krasner gedefinieerde vormen van soevereiniteit.

Naast het probleem dat deze categorieën elkaar niet uitsluiten is ook de afbakening te minimaal om tot een praktisch onderscheid te kunnen komen. Het is namelijk onduidelijk wanneer de ene vorm van soevereiniteit ophoudt en de andere begint. Vooral Juridische, Westfaalse en interdependente soevereiniteit lopen daarbij door elkaar heen en lijken meer een functie van een zelfde concept.

Dit probleem kan worden opgelost door gebruik te maken van een meer traditionele benadering van het begrip. Binnen dit onderzoek zal dan ook het onderscheid tussen interne en externe soevereiniteit worden gemaakt. Hoewel dit theoretische onderscheid veelal door neorealisten wordt verfoeid, wordt het niet door de neorealistische theorie uitgesloten. Men kan immers stellen dat een staat beschikt over interne soevereiniteit als deze de binnenlandse hiërarchie in stand kan houden. Een staat beschikt volgens deze logica over externe soevereiniteit wanneer deze in de internationale anarchie erkend wordt en zich hierbinnen kan verdedigen.

Het idee van interne soevereiniteit komt dan ook overeen met Krasner's binnenlandse soevereiniteit. Door de meeste auteurs wordt deze vorm geoperationaliseerd als de aanwezigheid van een legitiem monopolie op geweld. Thompson (2006, p.254) daarentegen stelt dat deze conceptie op interne soevereiniteit tekort schiet. Het argument dat zij hiervoor aandraagt is dat deze gedachtegang impliceert dat de interne soevereiniteit ophoudt wanneer de overheid niet langer effectief geweld op de burgers uit hoeft te oefenen. Dit staat op gespannen voet met de hedendaagse realiteit dat bij veel legale kwesties geweld geen rol meer speelt, maar dat de status van andere partijen erkend wordt (ibid.). Een voorbeeld dat Thompson aandraagt is dat de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2000 uiteindelijk werden beslist door een rechter zonder dat een van de partijen dreigde met geweld, of met geweld bedreigd werd (ibid.). Hoewel ik het algemene punt van Thompson, dat geweld niet altijd nodig is om de hiërarchie tot stand te brengen of in stand te houden deel, ben ik het oneens met het door haar veronderstelde idee dat geweld hierin geen rol speelt. Een binnenlandse actor kan zich immers vanuit het idee dat deze ondergeschikt is aan een andere actor neerleggen bij deze beslissing, maar heeft een breed scala aan andere mogelijkheden. De verliezende presidentskandidaat had in 2000 deze beslissing, al dan niet met geweld, kunnen aanvechten door de positie van de beslissende actor ter discussie te stellen. Hierbij kan worden gedacht aan een breed scala aan middelen, variërende van het organiseren van protesten tot een burgeroorlog, dat aangegrepen had kunnen worden. De reden dat dit ondenkbaar is, komt doordat de Amerikaanse overheid in 2000 over een goed functionerend geweldsmonopolie en rechtssysteem beschikte, dat door de andere actoren als legitiem werd erkend.

Wel komt uit de kritiek van Thompson duidelijk naar voren dat interne soevereiniteit een beladen begrip is dat verschillende aspecten kent. Hierdoor zal in dit onderzoek interne soevereiniteit worden gedefinieerd als zijnde de aanwezigheid van een instituut met een effectief en door de inwoners als legitiem beschouwd geweldsmonopolie binnen een bepaald grondgebied, waarmee de hiërarchie binnen dit grondgebied in stand kan worden gehouden.

Naast de vele discussies rondom interne soevereiniteit is ook externe soevereiniteit een erg beladen concept. Verschillende auteurs veronderstellen dat het idee dat staten externe soevereiniteit genieten zijn oorsprong kent in het verdrag van Westfalen uit 1648 (Nye, 2007, p.3). Met dit verdrag werd een einde gemaakt aan de Dertigjarige Oorlog, alsmede dat er afspraken over de toekomst van Duitsland werden gemaakt. Veelal wordt verondersteld dat dit verdrag leidde tot de totstandkoming van het idee dat staten door andere staten worden gerespecteerd als de hoogste autoriteit in een bepaald territorium. Het is een misverstand om te veronderstellen dat deze vorm van soevereiniteit voortvloeit vanuit het verdrag van Westfalen. Thompson (2006, p.255) schrijft hierover dat:

“The Treaty of Westphalia had very little to do with claims to external sovereignty. The Peace of Westphalia did give the Princes and free cities of the Holy Roman Empire some more authority within the empire at the expense of the Emperor by formalizing their right to sign foreign treaties”

Thompson stelt daarnaast dat het idee van de Westfaalse soevereiniteit sinds 1648 regelmatig geschonden is. Men kan hierbij denken aan de vrede van Wenen en Versailles, evenals het ingrijpen van de Sovjet-Unie in zijn invloedssfeer. Het zijn daarbij vooral de machtige staten die het idee van statelijke gelijkheid aan hun laars lappen. De enige keer dat volgens Thompson het idee dat alle staten gelijk zijn door de machtige staten na werd gestreefd bij de oprichting van de Verenigde Naties was (Thompson, 2006, p.256).

Een consequentie van deze bevinding is dat het in de praktijk weinig uitmaakt of een staat erkend wordt als een soevereine macht in de internationale samenleving, zolang deze maar de mogelijkheid heeft om zichzelf hierin te handhaven. Het externe gedeelte van soevereiniteit zal in dit onderzoek dan ook worden gedefinieerd als de mogelijkheid die een staat heeft om zichzelf te kunnen verdedigen in het internationale anarchische systeem. Wel betekent dit dat bepaalde aspecten van soevereiniteit, zoals de erkenning door andere staten, een minder belangrijke rol spelen en slechts een machtsbasis vormen.

Binnen dit onderzoek is het van belang dat de cases in dit onderzoek beide vormen van soevereiniteit bezitten voor het een probleem voor het realistische onderzoeksprogramma is. Als een staat immers niet de mogelijkheid heeft zichzelf, eventueel met gebruik van geweld, te kunnen handhaven binnen het systeem dan bestaat er geen uitdaging voor het neorealisme. Dit heeft als gevolg dat verschillende cases zoals koloniën, formeel en informeel, worden buitengesloten in dit onderzoek. Wel blijft het van belang dat de staat die zich aangesloten heeft bij de andere staat geen gebruik heeft gemaakt van zijn mogelijkheid om zich te verdedigen tegenover de staat waarbij deze zich aansluit.

Dit betekent ook dat protectoraten en condominia uitgesloten worden in dit onderzoek. Een protectoraat is namelijk een staat die beschermd wordt door een andere staat, de suzerain (Bedjaoui en Mayor, 1991, p.51). Feitelijk betekent dit dat de staat de externe soevereiniteit opgeeft ten behoeve van bescherming door een andere staat. Een condominium daarnaast is een staat die verantwoording aan meerdere staten af dient te leggen. Het woord betekent letterlijk gezamenlijk eigendom in het Latijns (I.A.A.O, 1969, p. 4). De staat is daarbij een constructie die gedeeld wordt door twee of meer suzerainen.

2.4 De Afhankelijke variabele

Hoewel staten als de DDR een probleem kunnen vormen voor het neorealisme zou het methodologisch niet correct zijn om blindelings de overlevingsassumptie aan te vallen in de hoop deze, en daarmee het hele onderzoeksprogramma, te falsificeren. De overlevingsassumptie vormt immers slechts een aanname van het neorealistische onderzoeksprogramma. Iedere theorie zal met enkele van deze aannames moeten beginnen. Als men steeds maar weer in moet gaan om de bestaande assumptie te onderbouwen zou het gevaar van een zogenoemde oneindige regressie kunnen ontstaan (Popper, 1980ed., p.94). Daarnaast bevindt de overlevingsassumptie zich in de harde kern van het neorealistische onderzoeksprogramma. Verschillende methodologische opvattingen, met name die van Lakatos, zullen een directe aanval op de harde kern verbieden (Lakatos, 1970, p.133). Immers, de harde kern van het onderzoeksprogramma dient tegen falsificatie te worden beschermd. Als men steeds maar weer de harde kern verwerpt dan is wetenschappelijke vooruitgang niet mogelijk.

Toch zijn er oplossingen voor dit probleem mogelijk. Enerzijds zal de centrale assumptie namelijk niet direct worden aangevallen, maar zal er vooral worden gezocht naar een antwoord op de hoofdvraag in de beschermende gordel van het neorealisme. Dit betekent dat binnen dit onderzoek er nog steeds vanuit wordt gegaan dat staten in het anarchische systeem te allen tijden zullen proberen te overleven, maar dat de staten zoals de DDR outliers zijn die bijzonder gedrag vertonen. Hoewel deze staten overleven als hoogste prioriteit hebben, besluiten ze dat ze het beste af te zijn als ze opgaan in een andere staat. Hierdoor zal zelfopheffing worden toegevoegd aan het gedrag dat een staat in de anarchische samenleving kan vertonen.

Mocht uit het onderzoek alsnog naar voren komen dat dit gedrag niet kan worden verklaard door de neorealistische theorie dan is er nog steeds geen man overboord. Immers aangezien er maar enkele staten zijn die overgaan tot zelfopheffing kan er worden gesteld dat dit geen doorsnee cases zijn. Er zit in dat geval iets in deze cases dat ertoe leidt dat het, door het neorealisme veronderstelde, nationale belang niet wordt nagestreefd. Daarbij zal dan niet worden overgegaan tot het verwerpen van het neorealistische onderzoeksprogramma, maar zal betoogd worden dat deze cases buiten de scope van het neorealisme vallen. Immers het doel van een centrale assumptie is de condities te geven waaronder het verklaringsmechanisme van een theorie in werking treedt.

Dit betekent dat het neorealisme als volgt kan worden samengevat:

Als er anarchie is (Assumptie 1) en als staten proberen te overleven (Assumptie 2) dan zal een staat moeten streven naar macht om zich van dit overleven te verzekeren (verklaringsmechanisme).

Het definiëren van een scope roept echter ook wat controverse op bij aanhangers van verschillende wetenschapsopvattingen. Het veronderstelt namelijk dat er niet een “*one size fits all*” theorie binnen de LIB is, die al het gedrag van actoren op het internationale niveau kan verklaren. Een dergelijk standpunt wordt door verschillende auteurs verafschuwd terwijl het door anderen omarmt wordt. De essentie van deze keuze zit in de afweging van een wetenschapper of deze waarde hecht aan een klein aantal factoren waarmee de empirie tot op zekere hoogte verklaard kan worden, of dat deze liever een groot aantal factoren ziet waarmee de empirie gedetailleerd verklaard kan worden.

Wetenschappelijk zou er echter weinig vooruitgang worden geboekt als er enkel wordt gesteld dat deze cases niet binnen de scope van het neorealisme vallen. Het feit dat deze cases buiten de scope van het neorealisme vallen betekent namelijk dat er een of meerdere variabelen binnen deze cases een rol spelen die niet door dit onderzoeksprogramma worden onderkend. Dit zou betekenen dat de scope van het neorealistische onderzoeksprogramma zou kunnen worden uitgebreid door implementatie van deze variabelen, of door duidelijk te maken binnen welke onderzoeksprogramma's deze dan wel worden erkend. Zoals eerder al is aangekondigd zal het neorealisme daarbij worden afgezet tegen het constructivisme, dat mogelijk beter in staat is deze cases te verklaren.

Mocht uiteindelijk worden geconcludeerd dat het constructivisme beter in staat blijkt te zijn deze cases te verklaren, dan zal dit geen probleem hoeven te vormen voor aanhangers van de lakatosiaanse wetenschapsopvatting. Het is namelijk volledig aannemelijk dat het constructivisme een uitdager voor het neorealisme is, waarbij gesproken kan worden van een lakatosiaanse vooruitgang. Het constructivisme is namelijk in staat is de successen van zijn voorganger te verklaren. Daarnaast voorspelt het “nieuwe” gebeurtenissen ten opzichte van het neorealistische programma, evenals dat het mogelijk de anomalie van de zelfopheffende staat op kan lossen. Volgens Lakatos zijn deze drie punten de belangrijkste eisen voor wetenschappelijke vooruitgang (Lakatos, 1970, p.116). Concluderen dat op deze wijze een vooruitgang geboekt wordt zou binnen deze wetenschapsopvatting dan ook volledig acceptabel zijn.

Samenvattend worden in dit onderzoek drie methoden gebruikt om de harde kern van het neorealisme te beschermen. Er zal namelijk eerst worden gezocht naar verklaringen binnen de beschermende gordel van het neorealisme. Mocht dit niet mogelijk zijn dan betekent dit niet dat het neorealisme gefalsificeerd wordt, maar zal enkel geconcludeerd worden dat deze cases buiten de

scope van het neorealistische onderzoeksprogramma vallen. Wel wordt gekeken of deze cases mogelijk binnen de scope van het constructivisme vallen.

2.5 Realistisch gedrag

In een poging om het gedrag van zelfopheffende staten zoals de DDR te verklaren zal in eerste instantie dan ook worden gezocht binnen de beschermende gordel van het onderzoeksprogramma. Hoewel deze beschermende gordel erg ruim is, is de meest voor de hand liggende verklaring vanuit het neorealisme dat zelfopheffing een gedraging is binnen het patroon van alliantiegedrag. Dit alliantiegedrag is een van de meest onderzochte zaken binnen de neorealistische literatuur. Daarbij gaat het vooral om de vraag hoe staten reageren op dreiging van buitenaf. Om het systeem stabiel te houden dienen staten volgens het neorealisme vooral te streven naar een balance of power, oftewel een machtsbalans. Veel auteurs veronderstellen dat staten hier actief werk van moeten maken wil een dergelijke machtsbalans tot stand komen. In eerste instantie werd daarbij enkel een onderscheid gemaakt tussen balancing of bandwagoning. Balancing is het gedrag dat een staat vertoont om een mogelijk opkomende hegemon tegen te gaan (Waltz, 1979, p.126). Balancing is het meest voor de hand liggende gedrag dat een staat tegen een opkomende hegemon kan vertonen. Immers als een andere staat zo machtig wordt dat het de polariteit van het systeem kan beïnvloeden, dan moet een staat hier tegen opkomen om de machtsbalans te behouden.

Bandwagoning daarentegen is het tegenovergestelde van balancing. Een bandwagoner sluit zich namelijk aan bij de potentiële hegemon (Waltz, 1979, p.126). Bandwagoning zal waarschijnlijker zijn dan balancing wanneer er ook voordeel is voor de verliezer en wanneer verlies niet leidt tot het vernietigen van de staat (Waltz, 1979, p.126). Ook bestaat vanuit de literatuur de veronderstelling dat er een onderscheid kan worden gemaakt tussen revisionistische staten en status quo staten die beide hun eigen bedoelingen hebben bij een opkomende hegemon (Mearsheimer, 2007, p.73). Deze bedoeling beïnvloedt de keuze voor balancing of bandwagoning. De veronderstelling is dat machtige staten vaker gebaat zijn bij de bestaande situatie waardoor deze maar zeldzaam revisionistisch zijn. Hierdoor zullen deze staten eerder geneigd zijn om te balanceren terwijl de minder machtige staten, om hun eigen machtsbasis te vergroten, eerder geneigd zijn te bandwagonen. Daar komt bij dat machtige staten meer mogelijkheden hebben om te balanceren mochten ze dit nodig vinden.

Christensen en Snyder hebben in hun onderzoek echter aangetoond dat er nog meer vormen van gedrag zijn die staten kunnen vertonen bij een verandering in de machtsbalans. Zij onderscheiden naast balancing en bandwagoning ook chainganging en buckpassing. Chainganging ontstaat wanneer staten diepe allianties aangaan. Zodra er een verschuiving dreigt in de machtsbalans, zullen staten in deze allianties het idee hebben dat hun eigen veiligheid samenhangt met de veiligheid van hun

partners (Christensen en Snyder, 1990, p.140). Bij chainganging zullen alle leden van een alliantie zich gezamenlijk inzetten tegen een opkomende hegemon. Hierbij kunnen deze staten zowel balancing als bandwagoning gedrag vertonen, maar doen ze dit gezamenlijk.

Tegenover dit chainganging gedrag staat buckpassing wat betekent dat staten zullen proberen eerst andere staten een verandering in de machtsbalans te laten voorkomen (Christensen en Snyder, 1990, p.141). Buckpassing is volgens Christensen en Snyder het eerste gedrag dat staten zullen proberen, om zelf niet met de hoge kosten van balancing opgescheept te worden (Ibid.).

Een laatste vorm van gedrag dat in de literatuur naar voren komt is hiding. Hiding betekent dat een staat zal proberen zich voor de opkomende potentiële hegemon te verbergen. Op deze manier probeert deze staat te voorkomen dat hij op de een of andere manier in het conflict betrokken wordt. Veelal betekent dit dat een staat niets doet en erop hoopt dat de balans zich weer herstelt (Schroeder, 1994, p.117). Hiding gedrag zal daarbij naar verwachting niet voorkomen bij grote mogelijkheden aangezien deze de mogelijkheid hebben om de andere gedragingen uit te kunnen voeren (Ibid.).

Zodra een staat een bepaalde strategie ten uitvoer brengt zal hij deze natuurlijk ook telkens monitoren en terugkoppelen op de bestaande machtsbalans. Hierdoor heeft de staat telkens de mogelijkheid het beleid aan te passen aan de telkens, door eigen toedoen of toedoen van andere staten, veranderende machtsbalans.

2.6 Het causale model

De keuze van een staat om zichzelf op te heffen kan worden gezien als een extra mogelijke gedraging bij een verandering in de machtsbalans. Daarbij veronderstel ik dat een staat het gevaar van een verandering in de machtsbalans ziet en om een gewelddadig conflict te voorkomen zich aansluit bij de opkomende hegemon of zich aan te sluiten bij een van de machten die kan voorkomen dat deze door de opkomende hegemon wordt bedreigd. Daarmee kan statelijke zelfopheffing worden gezien als een extreme vorm van respectievelijk balancing of bandwagoning. Op systeemniveau zal dan ook eerst een verandering in de machtsbalans plaats moeten vinden, voordat het hele causale model in werking kan worden gezet.

Naast dat een staat probeert de mogelijke kosten voor het niet beëindigen van het eigen voortbestaan te voorkomen, dienen er ook voordelen gemoeid te zijn bij zelfopheffing. Deze voordelen zijn echter specifiek aan de situatie waarin de zelfopheffende staat zich bevindt en welke voorwaarden hij weet te bedingen in het geval van een aansluiting bij een andere staat. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat de mogelijkheden van een staat om binnen en buitenlandse

problemen aan te pakken toenemen na zelfopheffing. Zo kan een staat meer mogelijkheden hebben internationale vetes te beslechten door samen te gaan met een andere staat. Ook zouden de besluitvormers van een staat mogelijkheden kunnen hebben binnenlandse discussies in hun voordeel te beslechten.

Los van het probleem of binnen een algemeen realistisch model dergelijk specifieke factoren meegenomen kunnen worden, zou een neorealist nooit de voordelen van zelfopheffing erkennen. Volgens neorealisten is het behoud van de eigen soevereiniteit immers het hoogst haalbare goed van een staat. Een staat kan volgens het neorealisme dan ook niet concluderen dat de baten van zelfopheffing hoger zijn dan de kosten van het behoud van de eigen soevereiniteit. De waarde van de eigen soevereiniteit zou volgens het neorealisme dan ook oneindig moeten zijn en zou bij iedere kosten-baten analyse de doorslag moeten geven. Behalve dat het een onderzoek naar zichzelf is, of dit wel degelijk het geval is, zou dit direct de harde kern van het neorealisme aanvallen. Binnen dit onderzoek veronderstel ik dan ook dat de wil om te overleven bij staten blijft bestaan. Dit betekent echter wel dat staten baten kunnen hebben bij zelfopheffing. Deze baten moeten worden gezien als een prettige bijkomstigheid, of een geluk bij een ongeluk als het eigen voortbestaan niet langer verzekerd kan worden. Als de baten van het behoud van de eigen soevereiniteit immers oneindig zijn dan zal een staat alleen overgaan tot het opgeven van de eigen soevereiniteit wanneer het deze niet langer meer kan behouden. De soevereiniteit is op dat moment al een afgeschreven waarde.

Wanneer een staat direct in zijn voortbestaan bedreigd wordt, zal deze dan ook eerst bondgenoten gaan zoeken waarmee hij probeert te balanceren, bandwagons of chaingangen. Mocht dit niet mogelijk zijn dan zal de staat waarschijnlijk ook proberen te hiden of de buck te passen. Vanuit neorealistisch perspectief is het opheffen van de eigen soevereiniteit dan ook de allerlaatste optie. Dit betekent dat de staat hiermee meer baten heeft dan wanneer hij doorstrijdt voor de eigen soevereiniteit.

Dit betekent echter niet dat het aannemelijk is dat een staat over gaat tot zelfopheffing enkel om de kosten van het behoud van de eigen soevereiniteit te omzeilen. Als het behoud van de eigen soevereiniteit namelijk het hoogst haalbare goed is, dan zal een staat logischerwijs ook kosten nog moeite sparen om deze soevereiniteit langer te behouden.

Het meest voor de hand liggend is dat een staat daarbij een deel van zijn soevereiniteit probeert te behouden. Dit sluit aan bij het eerder geformuleerde idee van een soevereiniteit die bestaat uit meerdere onderdelen. Het valt vanuit het neorealisme te verwachten dat staten vooral in elkaar geïnteresseerd zijn om de eigen macht te vergroten. Veelal betekent dit voor een neorealist dat deze staat zal proberen om de economische machtsbasis en de mankracht van de veroverde, dan wel

geannexeerde, staat te exploiteren. Het hoeft deze staat niet te gaan om binnenlandse controle over de opgenomen staat. Voor een staat die zichzelf opheft zou het dan ook zomaar kunnen dat er een kans bestaat om de interne soevereiniteit te behouden. De externe soevereiniteit raakt het dan door zelfopheffing kwijt, maar zaken als het behoud van het eigen bestuur over het voormalig grondgebied kunnen daarmee gered worden. Feitelijk wordt de zelfopheffende staat op dat moment een protectoraat dat nog steeds zeggenschap heeft over het eigen grondgebied.

Hiermee wil ik echter niet veronderstellen dat de interne soevereiniteit voor een staat belangrijker is dan de externe soevereiniteit. Beide onderdelen van soevereiniteit staan naar mijn idee op een gelijke hoogte en het missen van een van beide betekent geen soevereiniteit. Mocht een staat immers de externe soevereiniteit opgeven dan zal hij niet meer in staat zijn om in geval van conflict de interne soevereiniteit te verdedigen. Het land is daarbij overgeleverd aan de goodwill van de overheerser om de interne soevereiniteit te behouden. Andersom betekent het ontbreken van de interne soevereiniteit dat er geen basis is voor een verdedigbare externe soevereiniteit.

Het moge duidelijk zijn dat dit scenario voor de zelfopheffende staat alleen aantrekkelijk is als de eigen soevereiniteit echt niet meer behouden kan worden. Het opgeven van de externe soevereiniteit leidt immers tot overlevering aan de staat waarin hij opgaat, waarbij nog het nog maar de vraag is of deze op de lange termijn bereid is de afspraken over de interne soevereiniteit na te leven.

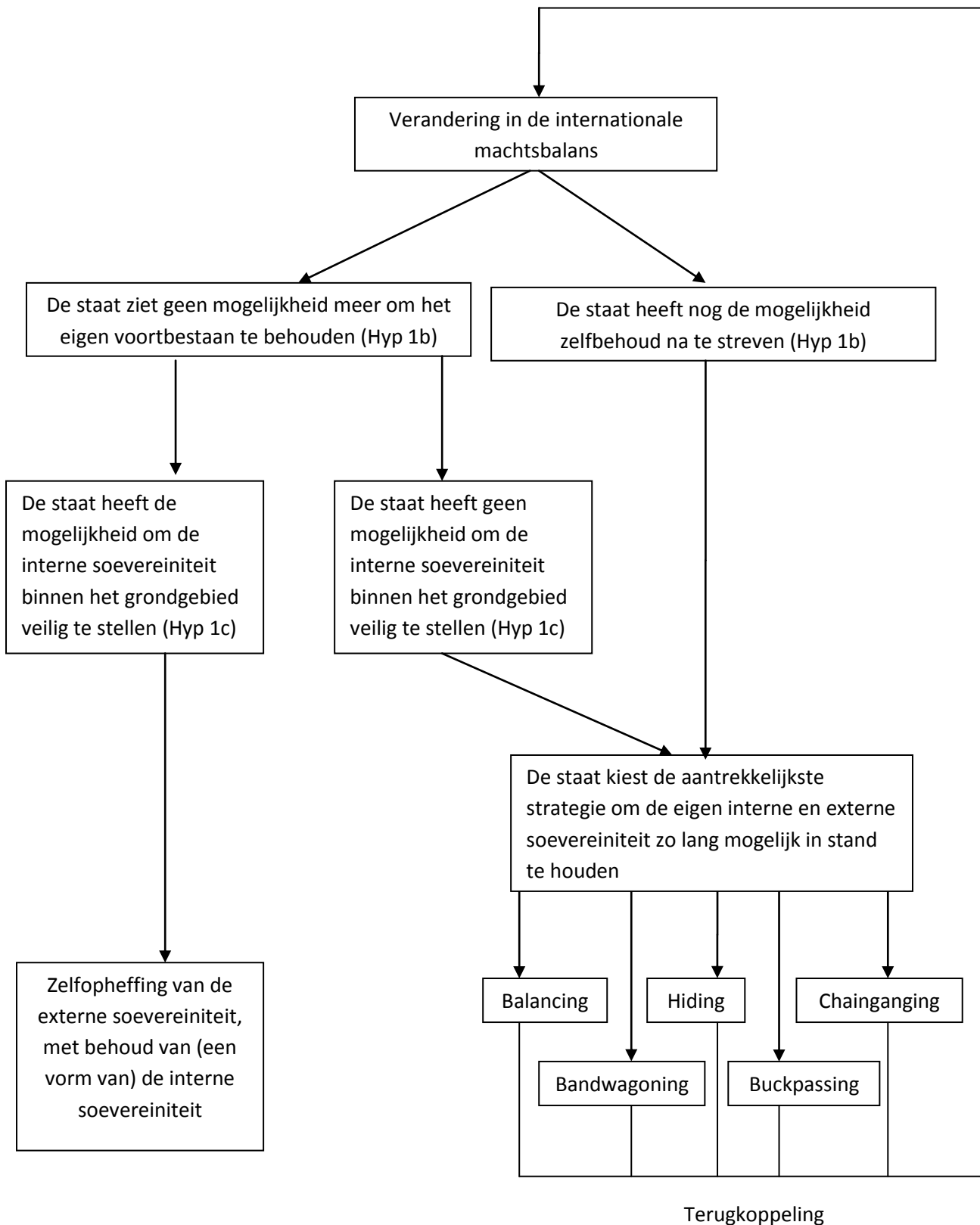
Uit dit verhaal kunnen de eerste alternatieve neorealistische hypothesen worden gedestilleerd. Deze hypothesen zien er als volgt uit:

Hyp 1b: Een staat zal pas overgaan tot zelfopheffing als hij inschat dat balancen, bandwagonen, hiden, chaingangen of buckpassing geen overleven van de staat zal opleveren.

Hyp 1c: Een staat zal alleen over gaan op zelfopheffing wanneer het de interne soevereiniteit over het eigen grondgebied veilig weet te stellen.

Door deze hypothesen wordt het mogelijk het volgende neorealistische theoretisch model te kunnen definiëren:

Figuur 2-1 het alternatief neorealistisch causaal model

2.7 Verklaringen buiten het neorealisme

Zoals eerder al aangegeven is, bestaat de mogelijkheid dat dit neorealistische model niet in staat blijkt te zijn om het gedrag van zelfopheffende staten te verklaren. Op dat moment zou geconcludeerd kunnen worden dat deze cases niet binnen de scope van het neorealistische onderzoeksprogramma liggen. Een dergelijke conclusie zou echter zonder verklaringen buiten het neorealisme een kans te geven zeer minimaal zijn.

Kijkende naar de DDR is een constructivistische verklaring dan ook erg voor de hand liggend om het gedrag van zelfopheffende staten te verklaren. De DDR kan zich bijvoorbeeld bij de Bondsrepubliek hebben aangesloten omdat het een verenigd Duitsland na probeerde te streven. Hierbij zou dan vooral naar de gezamenlijke Duitse identiteit gehandeld worden. Deze verklaring voor het gedrag van een zelfopheffende staat is ook voor andere cases erg plausibel. Dit betekent wel dat de mogelijkheid bestaat dat aan het einde van dit onderzoek de conclusie getrokken dient te worden dat het neorealisme minder goed dan een ander onderzoeksprogramma (in dit geval het constructivisme) in staat is om de gebeurtenissen in landen zoals de DDR te verklaren.

Zoals eerder al aangegeven betekent dit niet dat tegen de lakatosiaanse wetenschapsopvattingen gezondigd wordt, aangezien hierbij niet tot een "naïeve falsificatie" overgegaan wordt. Het betekent in dat geval juist dat geconcludeerd kan worden dat het constructivistische onderzoeksprogramma verklaringen weet te bieden voor anomalieën van haar neorealistische voorganger. Hetgeen een van de belangrijkste voorwaarden voor wetenschappelijke vooruitgang binnen de lakatosiaanse wetenschapsopvatting is.

Als dit het geval is zou het helemaal mooi zijn als enkele variabelen die binnen het constructivisme een rol spelen, binnen het neorealistische onderzoeksprogramma kunnen worden geïmplementeerd. In dat geval zou een oplossing kunnen worden geformuleerd voor de gevonden anomalie in het neorealistische onderzoeksprogramma. Het constructivisme leent zich perfect voor een dergelijke aanpak aangezien het de harde kern van het neorealisme niet uitsluit. Om het in de woorden van John Ruggie (1998, p.867) te formuleren: "*A core constructivist research concern is what happens before the neo-utilitarian model kicks in*". Dit betekent dat het vanuit het constructivistische onderzoeksprogramma ook mogelijk is de voorwaarden te formuleren die aangeven wanneer staten streven naar zelfbehoud. Daarbij is het volgens de lakatosiaanse wetenschapsopvatting van belang dat deze oplossing zorgt voor een progressieve probleemverschuiving en niet ad-hoc een aanpassing van het neorealisme betekent. Concreet gezien betekent dit dat deze aanpassing "nieuwe" feiten dient te voorspellen. Mocht dit niet mogelijk zijn dan blijft dit onderzoek bij een vergelijkende toetsing van het constructivisme en het neorealisme.

2.8 Welk constructivisme?

Het doen van onderzoek naar deze cases vanuit een constructivistisch perspectief brengt echter wel enkele problemen met zich mee. Zo zijn constructivistische auteurs er tot op heden nog niet in geslaagd hun opvattingen om te zetten in een eigen allesomvattende theorie (Ruggie, 1998, p.856). Vooralsnog komt het onderzoeksprogramma dan ook niet verder dan het leveren van kritiek op het dominante neorealistische onderzoeksprogramma. Christiansen, Jorgenson en Wiener omschrijven de theoriestroming dan ook als *ex negativo*, oftewel wat het niet is (Christiansen e.a., 1999, p.531).

Constructivistische auteurs zetten zich sterk af tegen het rationalistische idee dat mensen altijd handelen vanuit nutsmaximalisatie (waar in het geval van het neorealisme macht het nut is). Christensen en Snyder formuleren het rationalisme naar mijn idee terecht als zijnde: "*The deductive-nomological model of causal explanation, materialism, more or less strong rationality assumptions*" (Ibid.). Het constructivisme gaat in iedere handeling uit van aan de situatie gebonden preferenties. Dus niet een vooraf bepaald doel waar rationalistische stromingen vanuit gaan.

Naast dat de stroming zich afzet tegen de rationalistische wetenschapsopvatting, wil het ook niet in het reflectivisme vervallen. Dit reflectivisme bestaat uit meerdere individuele theorieën die de werkelijkheid proberen te verklaren (Christiansen e.a., 1999, p.532). Wetenschappelijk gezien kan het constructivisme dan ook het beste worden gepositioneerd in het brede gebied tussen enerzijds het rationalisme en anderzijds het reflectivisme (ibid.).

Tussen de verschillende constructivistische auteurs zijn grote verschillen te vinden. Ieder van hen neemt een eigen positie in, in dit brede gebied tussen het rationalisme en het reflectivisme (Christiansen e.a., 1999, p.531)². Deze verschillen tussen auteurs komen overigens ook voor binnen het rationalisme en het reflectivisme (Ibid.). Christiansen, Jorgenson en Wiener stellen dan ook dat de samenhang van deze theoriestromingen het beste als een continuüm kan worden gezien waar het rationalisme, het constructivisme en het reflectivisme als uiteinden zijn (Ibid.). Ik zal me in dit onderzoek verder niet richten op het reflectivisme omdat vanuit deze theoriestroming geen verder onderzoek zal worden gedaan. Wel zal het contrast tussen het neorealisme en het constructivisme verder worden uitgewerkt.

Het onderscheid tussen het constructivisme en het rationalistische neorealisme kan zowel epistemologisch als ontologisch gemaakt worden (Christiansen e.a., 1999, p.533). Epistemologisch verschilt het constructivisme van het neorealisme doordat het niet alleen probeert de empirie te verklaren, maar dat ook het begrijpen hiervan een grote rol speelt (Ibid.). Een neorealist zal in

² Voor meer informatie over de positie die verschillende auteurs innemen binnen het constructivisme lees: Christiansen e.a., 1999

tegenstelling tot een Constructivist meer aandacht geven aan het verklaren van gebeurtenissen. Een constructivistische invalshoek staat echter meer open voor aan de situatie specifieke gebeurtenissen, waardoor het meer de aandacht legt op het begrijpen van wat er gebeurd is. Dit maakt de weg vrij voor de implementatie van verschillende case-specifieke verklaringen van gebeurtenissen, waarbij toch gemeenschappelijke kenmerken terug te vinden zijn.

Belangrijker dan het epistemologische verschil, is het ontologische verschil tussen het constructivisme en rationalisme. Het constructivisme gaat daarbij niet uit van een materiële werkelijkheid waarin alle relevante factoren -zoals macht- een objectieve waarheid kennen (Christiansen e.a., 1999, p.534). Dit betekent echter niet dat, in tegenstelling tot het reflectivisme, deze variabelen een subjectieve betekenis kennen die voor iedereen verschillend is (Ibid.). Het constructivisme gaat echter uit van een intersubjectieve realiteit waarbinnen materiële zaken een betekenis krijgen (ibid.). Deze betekenis is niet meer dan een idee dat door de verschillende actoren gezamenlijk gedeeld wordt (Ibid.). Een goede illustratie van dit punt dat door constructivisten wordt gemaakt is het feit dat iets als geldbiljet, zonder de het gezamenlijke idee dat we hieraan verbinden, niet meer dan een versierd stuk papier is. Het best bekende voorbeeld binnen de LIB is dat voor het West-Europa één Noord-Koreaanse kernraket als bedreigender wordt gezien dan enkele honderden Engelse kernraketten. Dit terwijl gezien de kortere afstand en de hoeveelheid de Engelse kernwapens veel meer schade kunnen veroorzaken.

Dit voorbeeld geeft aan dat staten waarde hechten aan het idee met welke staat ze van doen hebben. Hierdoor kunnen er zelfs in een anarchische samenleving vriendschappelijke relaties zijn. Dit idee staat centraal in een van de bekendste constructivistische werken namelijk *Anarchy is what states make of it*, van Alexander Wendt. Wendt beargumenteert in dit artikel (dat later in boekvorm uit werd gebracht) dat de aanwezigheid van anarchie op het internationale niveau niet een bepaald gedrag determineert. De interpretatie van de eigenschappen van andere staten is bepalend of een staat ervoor kiest om een vriendschappelijke (Kantiaanse), vijandige (Hobbesiaanse) of concurrerende (Lockeaanse) relatie hiermee aan te gaan (Wendt, 1999, p.247). Het is volgens verschillende constructivistische auteurs ook niet vreemd dat een staat zijn houding af laat hangen van de verschillende identiteiten die een staat heeft. Deze Identiteiten bepalen ook de rol die een staat verwacht te spelen in het internationale systeem (Wendt, 1992, p.397). Identiteit vormt namelijk de basis van de belangen die een staat in het internationale systeem heeft (Ibid., p.398). Deze belangen staan niet vast maar worden telkens in iedere situatie opnieuw bepaald. Wendt (1992, p.398) heeft dit als volgt weten te verwoorden: *“Actors do not have a “portfolio” of interests that they carry around independent of social context; instead they define their interests in the process of defining situations.”*

Er wordt dan ook binnen de constructivistische literatuur de nadruk gelegd op de verschillende identiteiten die een staat kan hebben. Dit staat in contrast met de ene identiteit van soevereine macht die een staat kan hebben binnen de neorealistische theorie. Onder de verschillende identiteiten die een staat kan hebben, kunnen rollen worden verstaan zoals leider van de vrije wereld of een grootmacht (Wendt, 1992, p.398). Maar net als bij individuen is de identiteit bij staten afhankelijk van de wederpartij (Ibid.). Een voorbeeld van mij persoonlijk is dat ik tijdens mijn middelbare schooltijd een dorpingen was omdat de meeste van mijn vrienden en klasgenoten uit de stad kwamen. Gedurende mijn studie was deze identiteit irrelevant omdat de meeste van de personen met wie ik omging uit een dorp kwam. Ook voor staten is het goed denkbaar dat deze identiteiten situatie specifiek zijn. Een staatsvorm, zoals een monarchie of een democratie, kan de positie van de ene staat ten opzichte van andere staten bepalen zodra dit relevant is. Dit terwijl totaal verschillende “vriendschapsrelaties” tussen de democratische staten bestaan bijvoorbeeld over het kiesstelsel dat deze aanhangen.

Dit concept van identiteit wordt vrijwel door alle constructivistische auteurs, van diegenen die tegen het rationalisme tot diegenen die tegen het reflectivisme aanzitten, gedeeld. Handelen naar identiteit geeft daarbij een mogelijke verklaring voor het gedrag van zelfopheffende staten zoals de DDR. Het is goed te beargumenteren dat de DDR zichzelf heeft opgeheven omdat het verschil in een communistische of kapitalistische identiteit eind jaren '80/begin jaren '90 irrelevant is geworden. De staat handelt in dat geval namelijk naar de identiteit van het Duits zijn. Deze verklaring maakt de weg vrij voor een eerste constructivistische hypothese:

Hyp 2a: Een staat is enkel bereid zichzelf op te heffen naarmate het verschil in identiteit met de staat waarbij het zich aansluit als klein of irrelevant ziet.

Deze verklaring heeft als conceptueel gevolg dat de DDR, en alle andere zelfopheffende staten, worden verondersteld slechts ten opzichte van een, of een zeer beperkt aantal, staten zelfopheffend gedrag te vertonen. De DDR zou bijvoorbeeld alleen ten opzichte van de BRD zelfopheffend gedrag vertonen. Tegenover Polen, Tsjecho-Slowakije of zelfs de Sovjet-Unie zou het land zich blijven verdedigen zoals het neorealisme dat voor zou schrijven. Een sterk gevoel van een gezamenlijke identiteit betekent dan ook een uitzondering op het normale overlevingsgedrag dat een staat normaliter zou vertonen.

Een verandering in de identiteit ontstaat niet van de een op de andere dag. Er dient een gebeurtenis (een trigger) te zijn die ervoor zorgt dat deze staat over gaat tot zelfopheffing. Het meest aannemelijk is daarbij dat een gebeurtenis in het systeem aanleiding is voor een staat om de eigen legitimiteit in twijfel te trekken. Alleen als een staat het eigen bestaan als legitiem ervaart zal het

streven naar behoud van de eigen soevereiniteit. Dit betekent dat een gebeurtenis in het internationale systeem ertoe kan leiden dat de gelijke identiteit tussen twee staten een break-even punt bereikt. Mocht een staat grote overeenkomsten met een andere staat ervaren, maar het eigen bestaan nog steeds als legitiem zien. Dan valt vanuit de wendtiaanse logica te verwachten dat deze staten een grotere kans hebben op een vriendschappelijke verstandhouding. Hierdoor is het van groot belang dat er een notie van legitimiteit in dit model is. Zonder deze variabele kan simpelweg worden verondersteld dat een gemeenschappelijke identiteit voldoende is om de staat op te heffen. Deze gemeenschappelijke identiteit bestaat namelijk tussen meerdere staten terwijl het nauwelijks denkbaar is dat deze op de korte termijn samen gaan, omdat ze een of meerdere redenen zien zelfstandig te blijven. Dit leidt tot een tweede constructivistische hypothese:

Hyp 2b: Alleen als een staat het eigen voortbestaan niet langer als legitiem ziet, is deze bereid zichzelf op te heffen.

Belangrijk bij deze hypothese is de theoretische notie van het concept legitimiteit. Legitimiteit hangt namelijk sterk samen met de identiteit van de staat, maar is zeker niet hetzelfde. Twee staten met een sterk vergelijkbare identiteit kunnen namelijk nog steeds het idee hebben dat beiden legitiem zijn. Dit kan komen doordat een miniem verschil al genoeg kan zijn om het idee te geven dat een staat bestaanslegitimiteit heeft.

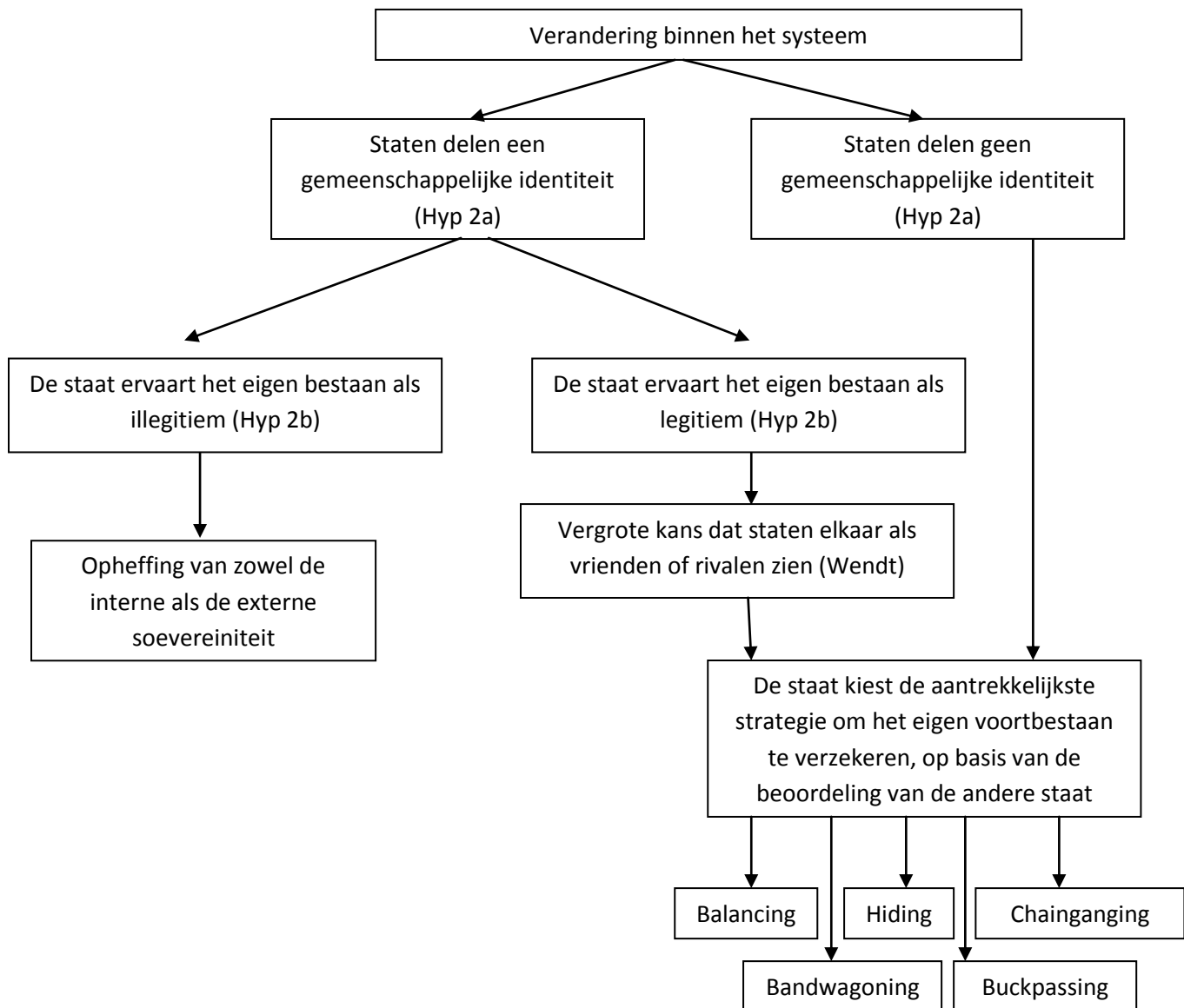
Dit betekent dat de gezamenlijke identiteit vooraf gaat aan het standaard neorealistische model. Dit sluit aan bij de eerder genoemde gedachten van Ruggie (*...before the neo-utilitarian model kicks in*). Dit betekent dat binnen het constructivistisch onderdeel van dit onderzoek ik uit blijf gaan van een constructivistische model dat dicht tegen het rationalisme aan ligt. Dit brengt het voordeel met zich mee dat de beide theorieën, gemeenschappelijke onderdelen hebben en daardoor goed met elkaar te vergelijken zijn.

Binnen het constructivistisch gedeelte van dit onderzoek ga ik dan ook nog steeds uit van een rationeel handelende staat die enkel andere keuzes maakt omdat de omstandigheden deze staat andere preferenties op leggen dan overleven. Een gevolg hiervan is dat deze staat nog steeds de zelfde alliantiekeuzes kan maken ten opzichte van andere staten (dus: balancen, bandwagons, hiden, etc.). Ook kunnen andere staten in het systeem de zelfde dreiging ervaren die uitgaat van het samengaan van twee staten na zelfopheffing. Binnen de bestaande internationale machtsbalans moet er dan ook ruimte zijn voor het ontstaan van deze nieuwe staat. Dit betekent niet dat zelfopheffende staten zich veel aan zullen trekken van wat andere staten vinden, maar ze zullen wel gevoelig zijn voor de dreiging die andere staten uitoefenen op het moment dat deze staten samen

gaan. Dit betekent dat bij het samengaan van twee staten het mogelijk ingrijpen van de andere staten in het systeem mee dient te worden gewogen in de keuze tot zelfopheffing.

Uit dit verhaal kan het volgende constructivistische model worden gehaald:

Figuur 2-2 het constructivistische model

3. Operationalisatie

Gedurende dit hoofdstuk zal een operationele uitwerking worden gegeven van de concepten die in het vorige hoofdstuk aan de orde zijn gekomen. Dit zal gebeuren aan de hand van een uitwerking van de verschillende neorealistische en constructivistische begrippen, die in het vorige hoofdstuk naar voren kwamen.

Binnen dit onderzoek zal ik bij beide theoriestromingen uit gaan van het gedrag van de centrale regering. Hier zijn natuurlijk enkele voor en nadelen aan verbonden. Een mogelijk nadeel van deze keuze is dat het bestuur niet noodzakelijkerwijs een afspiegeling vormt van wat er in een staat leeft. De gevolgen hiervan zijn verschillend voor het neorealisme en het constructivisme. Voor het neorealisme maakt het namelijk niet erg veel uit omdat men kan veronderstellen dat, mits de centrale regering effectief de macht over een bepaald gebied kan behouden, de regering simpelweg de bevolking tot haar wil kan dwingen. Nu gaat deze redenering in mindere mate op voor het constructivisme, aangezien binnen dit onderzoeksprogramma een vorm van identiteit en gedeelde ideeën met het volk wordt verondersteld. Daarbij bestaat natuurlijk het gevaar dat er een of meerdere machtskampen zijn die lijnrecht tegenover elkaar staan. Het feit dat een van beide kampen echter de overmacht krijgt, mits deze representatief is, betekent dat dit op het moment van beslissen toch de belangrijkste kracht was. Daarom veronderstel ik dat de actoren binnen de centrale regering een constant een spel met de bevolking spelen, om hun macht te kunnen behouden. Daarbij kan een actor het zich niet permitteren met grote regelmaat tegen de wil van de bevolking in te gaan. In dat geval zou de bevolking ze namelijk op democratische wijze, of door in opstand te komen, af straffen. Dit betekent niet dat de centrale regering nooit tegen de wil van het volk in kan gaan, maar dit zal in gevoelige kwesties zoals zelfopheffing praktisch onmogelijk zijn.

Het is vele jaren na dato erg moeilijk waar te nemen hoe destijds de machtsverhoudingen in de centrale regering lagen. Omdat ik veronderstel dat deze verhoudingen bij belangrijke kwesties zoals zelfopheffing ingegeven worden door de verhoudingen in de nationale samenleving, zal ik me richten op indicatoren uit deze samenleving. Daarbij kan met name worden gedacht aan etnische en ideologische groepen.

Samenvattend betekend dit dat ik veronderstel dat de centrale regering zich laat beïnvloeden door de preferenties van binnenlandse groeperingen en op basis hiervan een standpunt inneemt over het voortbestaan van de staat. Dit standpunt probeert het vervolgens na te streven in de internationale samenleving. Om het standpunt van de staat in kaart te brengen zal ik me dan ook vooral richten op de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende (afhankelijk van wat binnen de casus van belang is) etnische en/of ideologische groeperingen en hun mogelijkheden de centrale regering te

beïnvloeden. Daarbij veronderstel ik dat het standpunt van een individu wordt ingegeven door de etnische of ideologische groep waar deze lid van is. Deze operationele keuze is gemaakt om het onderzoek uitvoerbaar te houden.

3.1 Neorealistische begrippen

3.1.1 Het systeem

Volgens het neorealistische onderzoeksprogramma wordt onder normale omstandigheden een staat geleid door de gebeurtenissen op het internationale niveau. Bij iedere verandering op dit niveau zou moeten worden gekeken naar wat dit nu in betekent voor de eigen machtspositie en daarmee de eigen overlevingskansen. In het neorealistische model dat in dit onderzoek gebruikt zal worden (gepresenteerd in Figuur 2.1), wordt ook expliciet uitgegaan van een verandering op het systeemniveau dat het, enigszins vreemde, gedrag van zelfopheffende staten kan verklaren. Dit betekent dat er op dit internationale niveau een verandering in de machtsbalans, die aanzet tot het gedrag dat deze staten vertonen gevonden dient te worden.

De logica van het neorealisme volgend is het immers ondenkbaar dat een staat een verandering in zijn gedrag vertoont zonder dat hier een directe aanleiding voor is. Als er niets in de omgeving van een staat verandert, dan veranderen de preferenties en/of de strategie van een staat niet ten opzichte van haar directe omgeving.

Binnen de neorealistische literatuur wordt hieronder veelal een verandering op het globale systeem niveau verstaan. Daarbij gaat het meestal over de opkomst van een potentiële hegemon. Toch zou het een verkeerde gedachte zijn om te denken dat een staat alleen handelt uit angst voor een potentiële hegemon. Ook het wegvallen van een grootmacht of dominant blok kan ertoe leiden dat een staat andere preferenties heeft dan dat het ervoor had. Het kan namelijk zo zijn dat deze grootmacht of dit machtsblok de veiligheid van de staat wist te garanderen. Een garantie die voor een staat niet meer zo zeker is.

Het is geen vereiste dat een verandering in het systeem op het globale niveau plaats dient te vinden. Binnen de neorealistische gedachtegang is het onderscheid tussen het globale systeem en haar subsystemen (de regio's) essentieel. De machtsbalans in de regio's draagt namelijk bij aan de machtsbalans op het globale niveau.

Een voor de hand liggend voorbeeld om deze samenhang tussen de regionale en de globale machtsbalans te illustreren is het feit dat gedurende de jaren '50 en '60 de Amerikaanse regering bang was dat wanneer een van de zuidoost Aziatische landen zou vallen voor het communisme, de

rest zou volgen (de zogenoemde dominotheorie). Dit zou betekenen dat een verschuiving in de regionale balans mogelijk zou leiden tot een verschuiving in de globale balans.

Een verandering in de machtsbalans kan het beste worden gezien als een enabling cause, die een bepaald gewenst gedrag (zelfopheffing) mogelijk maakt. Het kan namelijk het geval zijn dat een nieuwe polariteit voor een staat voldoende is om deze nieuwe preferentie na te streven. In dit onderzoek zal dan ook worden gekeken naar een verandering in de machtsbalans in de meest brede zin van het woord. Namelijk iedere verandering in de macht van welke staat dan ook, die ertoe leidt dat de preferenties van de zelfopheffende staat of andere staten in de regio beïnvloed worden, waardoor de zelfopheffende staat gedwongen wordt tot actie.

3.1.2 Macht

Het is duidelijk dat binnen het neorealisme macht een grote rol speelt. In paragraaf 2.2 heb ik al beargumenteerd dat binnen het neorealisme uitgegaan dient te worden van een tweedimensionale blik op macht. Het gaat daarbij om directe acties van actor A om het gedrag van actor B te beïnvloeden, of een bij voorbaat inschikken van actor B uit angst voor actor A. In beide gevallen betekent dit echter dat actor A genoeg machtsmiddelen heeft om de wil van actor B te beïnvloeden. Immers als actor B niet bang hoeft te zijn voor actor A, omdat actor A actor B niet direct of indirect kan dwingen, verandert actor B zijn plannen niet. Een actor kan dus alleen een andere actor dwingen wanneer deze een grotere machtsbasis heeft dan de tegenpartij. Deze machtsbasis kan het best worden gemeten aan de hand van de hoeveelheid manschappen en het budget dat beschikbaar is voor defensie. Dit is de macht van de staat zelf. Deze zullen indien mogelijk in absolute eenheden worden gemeten.

Een voordeel van deze operationalisatie van de machts van de staat zelf, is dat dit eenvoudig te meten is. Daarbij is het van belang dat dit niet alleen op een bepaald tijdstip wordt gemeten, maar ook dat de verandering door de tijd heen gemeten dient te worden. Alleen op die manier is het mogelijk om vast te stellen of een relatief verval in de macht van een staat doorslaggevend is geweest in de keuze tot zelfopheffing. De enige manier om een verandering meetbaar te maken is door een meting op meerdere tijdstippen te verrichten. Dit brengt implicaties mee voor het onderzoek, aangezien iedere casus dan op minimaal twee tijdstippen dient te worden bekeken. Deze opzet kan overigens ook voor andere variabelen voordelig uitpakken. Er kan namelijk precies worden vastgesteld welke verandering in welke variabele plaats vindt, zowel binnen het neorealistische model als binnen het constructivistische model.

Naast de macht van de staat zelf is ook de macht van de partners in de alliantie van belang. Deze macht van de alliantie is een stuk moeilijker te meten. Er dient immers niet alleen uit te worden

gegaan van de militaire en economische macht van deze staten, maar ook de bereidheid zich in te zetten voor de andere staten. Een alliantiepartner wordt hierbij pas van belang als dus beargumenteerd kan worden dat deze bereid is zich in te zetten voor het behoud van de soevereiniteit van de casus in kwestie. Er zullen dan ook alleen alliantiepartners meegenomen worden die beargumenteerbaar zich in zouden zetten voor de zelfopheffende staat. Een vereiste daarbij is natuurlijk ook dat deze alliantiepartners hiertoe bij machte zijn.

Alliantiepartners zullen dan ook alleen meegenomen als deze beargumenteerbaar de wil en de mogelijkheid hebben de soevereiniteit van de zelfopheffende staat met enige waarschijnlijkheid te kunnen verdedigen. Het dient daarbij dus te gaan om grootmachten of in ieder geval machtige staten.

3.1.3 Soevereiniteit

De realistische redenering rondom zelfopheffende staten staat of valt rondom het idee dat een staat nog de mogelijkheid ziet om de eigen soevereiniteit in stand te houden. Doordat de cases in dit onderzoek op meerdere tijdsintervallen zullen worden bekeken, wordt het mogelijk om waar te nemen of dit daadwerkelijk het geval is. De vraag daarbij is wanneer er gesproken kan worden over het niet langer in stand kunnen houden van de eigen soevereiniteit. Ik veronderstel dat deze problemen niet van de ene op de andere dag gekomen zijn, maar er door de jaren heen ingeslopen zijn. De neorealistische gedachtegang volgende is het aannemelijk dat een staat zo lang mogelijk de eigen soevereiniteit zal proberen te behouden. Dit betekent dat het moment van zelfopheffing echt het break-evenpoint zal moeten representeren tussen het nog wel of niet kunnen vasthouden aan de eigen soevereiniteit. Daarom is het de verwachting dat een staat tot dat bewuste moment van zelfopheffing zal proberen om normaal gedrag zoals balancing, bandwagoning, hiding, transcending of buckpassing te vertonen. Enerzijds zou het op deze manier meten van deze variabele op eenvoudige wijze eenduidige conclusies opleveren. Anderzijds kleven er grote gevaren aan deze manier van meten. Vooral het feit dat ik de aanwezigheid van een variabele meet aan de hand van de veronderstelde gevolgen kan tot een cirkelredenering leiden. Er kan niet zomaar gesteld worden dat een staat zelfopheffend gedrag vertoont komt doordat deze geen reden meer ziet voort te bestaan, omdat deze zelfopheffend gedrag vertoont.

De oplossing voor dit probleem is tweeledig. Aan de ene kant kleven er minder gevaren in het toepassen van de negatieve uitvoering van deze redenering. Dit zou neerkomen op het idee dat een staat nog mogelijkheden ziet voort te kunnen blijven bestaan omdat het bepaalde handelingen zoals balancing, bandwagoning, hiding, et cetera nog uitdraagt. Dit betekent dat zolang een staat zelfstandig wil blijven voortbestaan dat het zeker nog zal proberen om overheersing door een andere

staat tegen te gaan. De verwachting is dat op het eerste meetpunt de zelfopheffende staat zal proberen normaal gedrag tegen alle staten te vertonen, ook de staat waar het zich later bij aan zou gaan sluiten.

Het tweede deel van de oplossing is objectiever te meten. Het veronderstelt dat het een staat aan de middelen ontbreekt om de eigen soevereiniteit in stand te houden. Hiermee worden zowel de interne als de externe soevereiniteit bedoeld. Beide vormen van het behoud van de eigen soevereiniteit zijn volgens het neorealisme immers een gevolg van de zelfde oorzaak. Deze oorzaak is namelijk de macht voor handhaving van de binnenlandse hiërarchie en handhaving in de buitenlandse anarchie. Hierdoor kan wederom de hoeveelheid macht worden gemeten en in hoeverre deze verschilt tussen het eerste en laatste meetpunt. Wel dient de mogelijkheid om de binnenlandse soevereiniteit anders gemeten te worden dan de mogelijkheid om de buitenlandse soevereiniteit te behouden. Bij de binnenlandse soevereiniteit gaat het namelijk vooral om het behoud van absolute machtsaantallen. Als op het ene moment namelijk een bepaalde hoeveelheid macht voldoende is om de binnenlandse hiërarchie te behouden, dan moet deze op het andere moment ook nog voldoende zijn. Op het gebied van behoud in de buitenlandse anarchie is er echter sprake van een relatieve machtsbalans. Daar gaat het binnen het neorealisme over de hoeveelheid macht van de ene tegenover de andere staat. Hier dient dan ook niet gekeken te worden naar een absolute verandering van de eigen macht maar naar een relatieve verandering tegenover de staat of staten waardoor het zelfopheffende land zich bedreigd voelt. Deze redenering veronderstelt wel dat duidelijk moet worden gemaakt dat op het eerste meetpunt de hoeveelheid macht van de zelfopheffende staat voldoende was om de interne en externe soevereiniteit te kunnen waarborgen. Anders zou het onderzoek alsnog in een cirkelredenering kunnen vervallen.

Concreet betekent dit, dat de mogelijkheid van een staat om de eigen soevereiniteit in stand te kunnen houden gemeten wordt door de macht van de staat relatief te meten in vergelijking tot de staat waardoor deze bedreigd wordt. Natuurlijk zou een neorealist stellen dat iedere staat een bedreiging kan vormen voor het voortbestaan van de andere staat. Los van het gegeven dat het onderzoek niet uitvoerbaar is als de macht van alle staten in kaart moet worden gebracht, zou dit ook een zinloze exercitie worden. In de praktijk worden staten namelijk maar door een klein aantal staten direct bedreigd. Een bedreiging van het voortbestaan zal dan ook worden gemeten aan de hand van het gegeven dat; op korte termijn een andere staat met grote waarschijnlijkheid zou kunnen binnenvallen en het zeer onwaarschijnlijk is dat de staat de machtsmiddelen heeft stand te kunnen houden.

Hiervoor dient het besef aanwezig te zijn dat de relatieve machtsverhoudingen in vergelijking met de staat waardoor deze bedreigd wordt erg nadelig zijn waardoor de kans op succes verwaarloosbaar is. Daarbij gaat het zowel om de eigen machtsmiddelen als om die van de alliantiepartners die zich in zouden willen zetten om de soevereiniteit van de staat te behouden. Op het gebied van de binnenlandse machtsverhoudingen veronderstel ik dat de regering de absolute machtsaantallen heeft om de binnenlandse hiërarchie in stand te houden. Deze zal dus niet verder geanalyseerd worden tenzij er concrete aanwijzingen zijn dat de regering problemen heeft deze hiërarchie in stand te houden.

Het laatste deel uit het neorealistische model is het idee dat een staat over gaat tot zelfopheffing om zijn interne soevereiniteit te kunnen blijven behouden. Vanuit het idee dat het de keuze is van de regering, zou het de verwachting zijn dat juist deze regering bepaalde machtsposities weet te behouden. Daarmee wordt bedoeld dat de complete staatsstructuur behouden blijft en het land alleen op het gebied van externe zaken verantwoording hoeft af te leggen aan een hogere macht. De regering en haar ambtenaren zouden in dat geval (grotendeels) in het zadel blijven als de interne soevereiniteit behouden blijft. Technisch gezien zou een dergelijke constructie betekenen dat er een protectoraat over het gebied wordt gevestigd. De staat sluit zich in dat geval aan bij de suzerain omdat het bang is anders in de problemen terecht te komen.

3.2 constructivistische begrippen

3.2.1 Identiteit

Binnen het constructivistische model is een aanzienlijke rol weggelegd voor de gezamenlijke identiteit, die de zelfopheffende staat deelt met de staat waarmee deze samen gaat. Identiteit is echter een ingewikkeld te meten concept. Zoals al aangegeven in het vorige hoofdstuk hangt de identiteit die een staat nastreeft af van de identiteit van de staat die het tegenover zich heeft. Terugkoppelend naar de kwestie Oost-Duitsland is het belangrijk om te realiseren dat de Duitse identiteit gedurende de gehele koude oorlog gedeeld werd met West-Duitsland. Los van de vraag wat deze identiteit nu precies inhoudt, wat aan het doel van het onderzoek voorbij zou schieten, is het Duitser zijn zelf irrelevant. Wat wel relevant is, is de perceptie van deze identiteit ten opzichte van de ander. In het geval van Oost-Duitsland is het namelijk juist de perceptie van die identiteit ten opzichte van West-Duitsland, die voor veranderingen heeft gezorgd. Waar de DDR namelijk eerst het idee had dat het de Duitse heilstaat voor arbeiders en boeren was, kreeg het gedurende de jaren '80 steeds meer het idee dat het op de verkeerde weg was. Wat uiteindelijk de val van de muur en de nieuwe regering tot gevolg had.

Een goede definitie van een staatsidentiteit bevat, hoe het ook geoperationaliseerd wordt, een groot aantal binnenlandse factoren (Wendt, 1999, p.21). Het zou een onderzoek op zichzelf kunnen worden om vast te stellen wat nu precies de nationale identiteit van een staat is. Het idee dat gedurende dit onderzoek getoetst wordt vanuit de perceptie van de nationale regering, biedt daarbij een uitweg. Dit betekent nog niet direct dat deze identiteit actief wordt uitgedragen door deze actoren, omdat het bijvoorbeeld low politics is. Daarbij kan worden gedacht aan een democratisch gekozen partij die op basis van economische standpunten een meerderheid in het parlement heeft gekregen en de perceptie van een gemeenschappelijke identiteit met een andere staat heeft. Dit terwijl ze op dat punt een minderheid onder de bevolking vormen. Dit probleem hoeft niet alleen in democratische staten voor te komen maar ook in dictatoriale staten kan een persoon of een groep uit een etnische, ideologische of religieuze minderheid de macht hebben.

Om dit probleem te overstijgen zal gedurende dit onderzoek een terugkoppeling worden gemaakt of de ideeën die de centrale regering heeft representatief zijn voor de bevolking. Om dit adequaat te kunnen doen is het van belang dat de regering die aan de macht is duidelijk een standpunt op dit gebied inneemt en dat de identiteit van een staat high politics is bij het aan de macht komen van de regering. Nu zou het erg vreemd zijn als gebeurtenissen die leiden tot de opheffing van de staat niet hoog op de agenda stonden, vandaar dat ik deze hoge prioriteit veronderstel.

Daarnaast veronderstelt deze redenering dat de bevolking (of in ieder geval een meerderheid van de bevolking) een conceptie van gezamenlijke identiteit heeft. Met deze conceptie van identiteit bedoel ik in dit onderzoek: Een consensus van een gezamenlijk verleden, een gezamenlijke toekomst en gezamenlijke gewoontes en manier van leven. Het beeld van een gemeenschappelijk verleden en een gemeenschappelijke toekomst is bijvoorbeeld erg selectief. Zo kunnen twee staten die historisch altijd een eenheid zijn geweest geen beeld hebben van een gemeenschappelijke geschiedenis, terwijl staten die nooit een eenheid zijn geweest dit wel kennen. Het perfecte voorbeeld om deze kwestie te illustreren is de verstandhouding tussen Griekenland en Turkije die sinds de oudheid grotendeels onderdeel zijn geweest van de zelfde politieke entiteit, maar toch ieder een ander beeld hebben van het verleden.

Het idee van gezamenlijke gewoontes en een gelijke manier van leven is eveneens een zeer breed concept. Onder dit concept kan vrijwel alles verstaan worden wat de bevolking van belang vindt. Hierbij kan worden gedacht aan een zelfde taal, zelfde feesten, zelfde rituelen, maar ook een zelfde idee van staatsinrichting. Wederom kan het voorkomen dat staten die op dit gebied grotendeels gelijk zijn, maar dat kleine verschillen de doorslag geven. Het beeld van een gemeenschappelijke

identiteit zou dan ook in iedere case specifiek onderzocht dienen te worden om te kunnen komen tot goede conclusies.

Dit is vele jaren na dato een bijna onmogelijke zoektocht. Daarom zal gedurende dit onderzoek worden geprobeerd om de verschillende bevolkingsgroepen en de identiteit die deze veronderstellen in kaart te brengen. Veelal zal het daarbij gaan om de etnische identiteit die een groep zichzelf toedicht. Om het maar weer terug te koppelen naar het voorbeeld van Oost-Duitsland kan bijvoorbeeld de identiteit van etnische Duitser doorslaggevend zijn om te kiezen voor aansluiting bij west Duitsland. Dit betekent niet dat het daarbij alleen gaat om de etnische afkomst van de verschillende bevolkingsgroepen. Ook ideologie kan een grote rol spelen in deze kwestie, mits deze ideologie bepalend is in welke sociale groep iemand terecht komt. In het geval van Oost-Duitsland kan bijvoorbeeld beargumenteerd worden dat de etniciteit van Duitser zijn ondergeschikt was aan het marxistisch zijn. Een dergelijke situatie is ook denkbaar bij religieuze groeperingen. Daarnaast

Dit brengt mij tot de volgende operationalisatie van de veronderstelde identiteit van de staat:

Een of meerdere bevolkingsgroepen die een mate van saamhorigheid kennen op basis van een beeld van een gemeenschappelijk verleden, een gemeenschappelijke toekomst en gemeenschappelijke gebruiken en rituelen. Mochten er meerdere identiteitsgroepen aanwezig zijn in een staat dan wordt de groep met de meeste aanhangers en sympathisanten gezien als de dominante staatsidentiteit. Hierbij zal het veelal gaan om etnische groepen. Mochten ideologische, religieuze of andere typen groepen ook een beeld van een gemeenschappelijk verleden, toekomst en gemeenschappelijke gebruiken en rituelen kennen, dan zullen ook deze groepen meegenomen worden.

3.2.2 Legitimiteit

wat nog rest in het constructivistische model is het idee dat het voortbestaan van de eigen staat als legitiem wordt beschouwd. Dit idee van legitimiteit houdt in dat de eigen staat veronderstelt bestaansrecht te hebben. Iedere staat kent zijn eigen ontstaansgeschiedenis. Hieronder kunnen bijvoorbeeld oorlog, machtsstrijd, alliantievorming of een gemeenschappelijk streven naar onafhankelijkheid vallen. Daarbij is het voor iedere staat van belang dat deze zich blijft onderscheiden van andere staten om zo gevoelens van een bestaansrecht op te kunnen roepen bij de bevolking. Dit alles leidt ertoe dat uiteindelijk binnen een staat het idee blijft bestaan dat het eigen voortbestaan legitiem is.

Legitimiteit is een begrip dat veelal afhankelijk is voor het geen dat het dient te legitimeren. Zo geven blad en Koçer al correct aan dat de legitimiteit van de regering in een kapitalistische staat ligt in de economische groei die het weet te bewerkstelligen (Blad en Koçer, 2012, p.39). Voor een staat daarentegen hangt naar mijn idee de legitimiteit sterk samen met de identiteit. Het idee dat een land

de enige plek is waar een volk met een bepaalde identiteit de eigen soevereiniteit heeft, zorgt natuurlijk voor een gevoel van legitimiteit. Identiteit is misschien wel de belangrijkste maar zeker niet de enige basis voor legitimiteit. Zo kan een staat haar legitimiteit halen uit het feit dat het systeem een bepaalde machtsverdeling kent. De situatie in het internationale systeem kan dan ook het bestaan van een staat legitimeren.

Het is zeer moeilijk deze variabele concreet te kunnen meten. Maar als verondersteld kan worden dat de legitimiteit van een staat grotendeels voortvloeit uit zijn identiteit (hetgeen een constructivist zou beargumenteren), dan dient dit ook een functie ervan te zijn. Binnen dit onderzoek zal dan ook naar legitimiteit worden gekeken als zijnde: of het bestuur van de staat het idee heeft, dat het voortbestaan van de staat nog vereist is om de eigen identiteit uit te kunnen dragen. Op deze manier wordt naar het break-even point gezocht waar deze variabele voor bedoeld is. Een nadeel van deze operationalisatie is dat het onderzoeken of deze variabele aanwezig is in de cases tot op zekere hoogte arbitrair wordt.

3.3 Methodologie

Uitvinden waarom een staat overgaat tot zelfopheffing is het hoofddoel van dit onderzoek. De enige manier om dit uit te vinden is door te kijken naar verandering in de zelfopheffende staten, dan wel door te kijken naar verandering in de omgeving van deze staten. Hierdoor kan het niet anders dan dat de situatie van de cases in dit onderzoek op meerdere tijdstippen met elkaar wordt vergeleken. Op het eerste tijdstip dient in dat geval nog geen sprake te zijn van een zelfopheffingsdrang, terwijl op het laatste tijdstip wel sprake dient te zijn van een drang tot zelfopheffing.

Gezien het enigszins beperkt aantal cases is het niet mogelijk om een kwantitatief onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek zal dan ook een kleine-n onderzoek zijn. Een voordeel hiervan is dat de gedetailleerde verklaringsmodellen goed kunnen worden onderzocht.

3.4 De Cases

Binnen dit onderzoek zullen cases worden gebruikt die zichzelf ogenschijnlijk op hebben geheven en vrijwillig op zijn gegaan in een andere staat. Aangezien de DDR in het tweede hoofdstuk heeft gediend als een "guiding case" om tot verklaringen te komen, zal deze casus niet meer gebruikt worden. Wel zal er gebruik worden gemaakt van twee andere cases om duidelijkheid te bieden of het constructivistische of het neorealistische model beter in staat is het gedrag van deze zelfopheffende cases te verklaren.

Deze twee cases zijn Oostenrijk gedurende het interbellum en de Texaanse republiek in de negentiende eeuw. Oostenrijk maakte namelijk in 1938 de ogenschijnlijk vreemde keuze om zich aan

te sluiten bij het Groot-Duitse rijk, beter bekend als Nazi-Duitsland. Hoewel er voor de zogenoemde *Anschluss* wel wat wrijving was tussen Duitsland en Oostenrijk lijkt het erop dat deze staat zich bij de daadwerkelijke bezetting helemaal niet tegen de intocht van Duitse troepen verzet heeft. Sterker nog het lijkt erop dat de regering van deze staat Duitsland om een bezetting vroeg. Het vreemde aan deze casus is dat Oostenrijk enkele jaren eerder in 1934 voor het zelfde aansluitingsdilemma stond en toen besloten heeft om zelfstandig voort te blijven bestaan. De casus Oostenrijk is hierdoor prima geschikt om de verandering in de periode 1934 tot 1938 in kaart te brengen en erachter te komen waarom deze staat uiteindelijk voor zelfopheffing kiest.

De Texaanse Republiek (of Republiek Texas) biedt ook een mooie toetsing voor de twee theoretische modellen. De staat verklaarde zich in 1836 namelijk onafhankelijk van Mexico. Na deze onafhankelijkheidsverklaring kwam het in conflict met de voormalige moederstaat dat niet van plan was deze onafhankelijkheid te erkennen. Uiteindelijk gaat Texas in 1845 akkoord meteen annexatie voorstel van Verenigde Staten. Hoewel dit op het eerste gezicht een hard case voor het neorealistische model lijkt, het land kan namelijk de oorlog aan het verliezen zijn, gebeurt er in 1845 toch iets vreemds. In dat jaar accepteert Texas namelijk de annexatie door de VS, terwijl Mexico vrede en een erkenning van de staat aangeboden heeft als het dit niet zou doen. Het accepteren van de annexatie leidt dan ook uiteindelijk tot een oorlog tussen de VS en Mexico, terwijl de vrede hoogst waarschijnlijk bewaard bleef als het land niet in gegaan was op het annexatieverzoek. Het is in het geval van Texas dan ook erg interessant om te zien wat er tussen de onafhankelijkheid in 1836 en de annexatie in 1845 veranderd is. Daarbij neem ik niet de onafhankelijkheid van Texas als eerste meetpunt aangezien op dit moment de invulling van de onafhankelijkheid en de reactie van Mexico nog erg onzeker zijn. In plaats daarvan zal de periode van zelfopheffing vergeleken worden met de situatie enkele jaren na de onafhankelijkheid. Dit komt neer op een vergelijking tussen 1840 en 1845.

Het behoeft weinig uitleg dat er wel wat verschillen tussen de in dit onderzoek gebruikte cases te vinden is. Oostenrijk is gedurende de eerste decennia van de 21^e eeuw een kunstmatige staat. Hoewel de grenzen van Oostenrijk grotendeels gebaseerd zijn op de taal en cultuurgrenzen, is het onmiskenbaar dat het land veel weg heeft van een tweede Duitsland. In het geval van Texas kan beargumenteerd worden dat de onafhankelijkheid van het begin af aan al het doel had om aansluiting bij de VS te bewerkstelligen. Dit betekent dat beide staten toch enigszins bijzonder te noemen zijn. Daarnaast zijn er grote verschillen merkbaar tussen de cases. Hierdoor kan natuurlijk de vraag worden gesteld of op dusdanig bijzondere cases algemene conclusies kunnen worden gebaseerd.

Nu ben ik mij ervan bewust dat het hier gaat om bijzondere staten. Eerder in dit onderzoek heb ik ze ook al gekwalificeerd als outliers. Nu is het natuurlijk zo dat deze staten onder “normale” omstandigheden niet over gaan op zelfopheffing, waarmee ik dus eigenlijk al aangeef dat zelfopheffende staten (geheel academisch geformuleerd) “een beetje vreemd” zijn. Dit neemt niet weg dat hier wel degelijk theorievorming op gebaseerd kan worden. Het is namelijk onmiskenbaar dat het hier gaat om staten, die volgens de theorieën van de LIB **altijd** ongeacht de situatie zullen proberen te overleven. Dit betekent dat deze cases een bijzondere uitkomst van een proces kennen en het interessant is waarom deze staten kiezen voor zelfopheffing. Het is namelijk een doel van wetenschappelijk onderzoek om uit te vinden waarom enkele totaal verschillende cases vergelijkbare gebeurtenissen en uitkomsten kennen. Dit geldt ook voor de staten in dit onderzoek. Hoewel de DDR, Oostenrijk en Texas totaal verschillende staten zijn en ieder een ander proces doorgemaakt hebben, komen ze toch uit op de zelfde uitkomst (het opheffen van de eigen soevereiniteit) uitkomen.

Dit neemt niet weg dat ook ik inzie dat deze staten en de situatie waarin ze zich bevinden wel erg specifiek zijn. Een staat als Texas die bijvoorbeeld door verschillende inwoners als “tussenfase” wordt gezien en ontstaan is met het doel deel van de VS uit te maken is hier een voorbeeld van. Dit neemt niet weg dat zoals eerder al gezegd is het hier gaat om zelfstandige staten met een zelfstandige regering die vreemde keuzes maakt. Wel ben ik me ervan bewust dat bij de conclusies van dit onderzoek enige terughoudendheid vereist is. Gezien de specifieke situatie waarin de cases zich bevinden, kan er bijvoorbeeld niet zomaar overgegaan worden tot falsificatie van het neorealisme. Wel kunnen deze cases verder inzicht bieden in het gedrag van staten.

3.5 De bronnen

Dit onderzoek zal in grote mate een historische analyse zijn. Gezien dat de gebeurtenissen rondom beide cases ondertussen al lang geleden zijn, is het niet mogelijk om direct mensen te ondervragen. Daarom zal het onderzoek zich vooral richten op secundaire geschiedenisbronnen. Hieronder kan eerder historisch onderzoek naar deze cases worden verstaan, alsmede algemene naslagwerken. Het gebruik van primaire bronnen zal niet uit de weg worden gegaan, maar gezien de beperkte tijd en middelen voor dit onderzoek zal hier niet de nadruk op liggen. Hetgeen overigens ook geldt voor het interviewen van kenners op dit gebied.

4. Case 1: De Texaanse annexatie

De eerste case die in dit onderzoek behandeld wordt is de Republiek Texas. Deze staat werd in 1836 onafhankelijk van Mexico en besloot in 1845 om zichzelf op te heffen en op te gaan in de Verenigde Staten. Gedurende dit hoofdstuk wordt vooral de nadruk gelegd op de verandering in de situatie tussen 1840 en 1845. In 1840 werd Texas namelijk (na diplomatieke inspanningen) erkend door verschillende belangrijke staten, waaronder Groot-Brittannië. Dit terwijl Texas in 1845 besloot deze onafhankelijkheid op te geven³.

4.1. De Texaanse geschiedenis in het kort

Texas is jarenlang onderdeel van het Spaanse koloniale rijk geweest. Het is echter gedurende deze periode zeer dunbevolkt gebleven. De Spanjaarden onderscheidden binnen hun koloniale rijk wel verschillende gebieden en provincies, maar veelal waren de grenzen hiertussen onduidelijk (Faulk, 1964, p.100). Nadat Frankrijk buurprovincie Louisiana in 1800 overnam om het in 1803 door te verkopen aan de VS ontstond er een territoriaal geschil tussen Spanje en de VS (Fullmore, 1897, p.13). Beide landen claimden namelijk een andere grens, waardoor onduidelijk was bij wie Texas hoorde. Verschillende pogingen om deze kwestie op te lossen mislukten en pas in 1819 werd er overeenstemming bereikt (Fullmore, 1897, p.12) In het zogenoemde Adams-Onis verdrag werd in dat jaar namelijk besloten dat de Sabine rivier de grens tussen de VS en nieuw Spanje was (Henderson, 2007, p.34). Texas bleef hierdoor onderdeel van het Spaanse Rijk, maar de VS maakten er geen geheim van dat het bleef zoeken naar gebiedsuitbreiding in de regio. Steeds meer Anglo-Amerikaanse kolonisten vestigden zich hierdoor in Texas. Na de onafhankelijkheid van Mexico, leidde dit steeds meer tot wrijving tussen de centrale regering en haar deelstaat Coahuila y Tejas (Coahuila en Texas). Mexico ondernam dan ook verschillende pogingen om Texas aantrekkelijk te maken voor Mexicanen en Europeanen, om zo de invloed over de regio te behouden. Texas werd hierdoor meer en meer een nationaal prestige project voor Mexico (Ibid., p. 49). Het project was echter niet succesvol en de verschillen tussen Texas en Mexico werden steeds groter. Met name het economisch beleid en Mexico's antislavernij standpunt van waren de Texanen een doorn in het oog (Ibid., p.59). De vlam sloeg uiteindelijk in de pan toen de Mexicaanse regering in 1835 de grondwet wijzigde ten behoeve van centralisatie.

³ Gedurende het onderzoek naar deze casus ben ik op het probleem gestuit dat er weinig "objectieve" bronnen beschikbaar waren. In de meeste bronnen wordt de annexatie van Texas namelijk als een "geschiedenis feitje" weergegeven, zonder dat daadwerkelijk diepgaand onderzoek naar de gebeurtenissen leidende tot de annexatie verricht is. Daarnaast waren de bronnen die wel op deze gebeurtenissen ingingen geschreven vanuit een Noord-Amerikaans perspectief. Hierdoor is het aantal gebruikte bronnen binnen dit onderzoek enigszins beperkt. Desalniettemin ben ik ervan overtuigd, dat met de bronnen die beschikbaar waren ik in staat ben geweest de feiten gedegen weer te geven, waardoor ik achter mijn analyse van deze case sta.

Het conflict dat hieruit voortkwam, met bijbehorende legendes, leidde in 1836 tot het uitroepen van de Texaanse onafhankelijkheid. Al snel zocht Texas daarbij toenadering tot de VS, dat aangaf het gebied graag te willen annexeren (Henderson, 2007, p. 86). Tot het samengaan van Texas en de VS komt het echter pas in 1846, nadat het land een lange onafhankelijkheidsoorlog heeft moeten voeren tegen Mexico.

4.2. Het neorealistische verklaringsmodel voor Texas

Zoals in het derde hoofdstuk uiteengezet is, kan vanuit het neorealisme verwacht worden dat de verandering in de keuze van Texas, om de eigen soevereiniteit op te geven, voortkomt uit de drang om de interne soevereiniteit te laten overleven.

4.2.1. Koos de staat wel zelf voor opheffing?

Voordat naar alternatieve verklaringen kan worden gezocht, dient eerst echter aangetoond worden dat de Texaanse republiek zelf voor opheffing koos. Mocht de staat namelijk zich hiertegen verzet hebben dan kan het standaard neorealistische model gewoon worden geaccepteerd.

Het feit blijft dat de Texaanse regering bij haar ontstaan grote problemen kende. Het land was immers de underdog in de (onafhankelijkheids-) oorlog tegen Mexico. Het had te maken met grote overheidstekorten en een uiterst klein leger (Henderson, 2007, p.120). Het belangrijkste argument tegen deze stelling is dat Texas in 1845 de strijd staakt nadat het de mogelijkheid kreeg vrede te sluiten met Mexico dat bereid was de onafhankelijkheid te erkennen.

Het idee dat de staat financieel bijna failliet was, is daarentegen wel aannemelijker. Texas had te maken met grote overheidstekorten en kon moeilijk aan krediet komen. Toch klopt ook dit standpunt om twee redenen niet. De eerste reden is dat Texas altijd het standpunt in zou kunnen nemen dat het schulden aan derden niet uit zou gaan betalen mocht het niet langer in staat zijn de betalingsverplichtingen na te komen. De tweede reden is dat dit in 1845 ook niet nodig zou zijn. Het land had namelijk ten tijde van de zelfopheffing met een groot deel van de financiële problemen afgerekend⁴.

Daarnaast kan worden aangenomen dat het land internationaal genoeg bondgenoten had verzameld om het eigen voortbestaan op lange termijn te kunnen verzekeren. Zo werd de staat erkend en ondersteund door grootmachten als Groot-Brittannië en Frankrijk, die via de onafhankelijkheid van Texas een uitbereiding van hun macht zagen in de regio (Henderson, 2007, p. 140). De standaard neorealistische hypothese dient dus te worden verworpen.

⁴ Verdere uitwerking van de financiële situatie van de Texaanse republiek wordt in paragraaf 4.2.3 gegeven.

4.2.2. verandering in de structuur

Doordat Texas niet gedwongen werd, dient onderzoek te worden gedaan naar het alternatieve neorealistische model. Deze wordt theoretisch in werking gezet door een verandering in de machtsbalans. In het geval van Texas is dit ook in de praktijk het geval. Waarbij het ironisch is dat het ontstaan van Texas deze verandering in de regionale machtsbalans betekende. De Verenigde Staten en Mexico waren beide pas relatief kort onafhankelijk en streefden naar regionale hegemonie. Hiervoor was gebiedsbehoud of zelfs gebiedsuitbreiding essentieel. Volgens verschillende auteurs was het hierdoor onvermijdelijk dat beide staten vroeg of laat met elkaar in conflict zouden raken (Henderson, 2007, p. 24). Dat de VS in dit conflict de bovenliggende partij zou zijn lijkt achteraf onvermijdelijk, maar was halverwege de negentiende eeuw geen zekerheid. De VS was economisch en militair namelijk veel sterker, maar de Mexicaanse regering was van mening dat dit een gevolg was van slecht Spaans koloniaal beleid. De regering had er alle vertrouwen in dat het in staat zou zijn de economische potentie van het land beter te benutten. Hierdoor zou het een vergelijkbare mogelijkheid als de VS kunnen worden (Ibid., p.3). Hetgeen achteraf een grote misrekening is gebleken.

De onafhankelijkheid van Texas was ook de grootmachten in het systeem niet onopgemerkt gebleven. Voor de duidelijkheid de Verenigde Staten moest zijn huidige positie als grootmacht destijds nog verwerven en was met Mexico alleen nog in conflict over de regionale hegemonie. De belangrijkste grootmachten in het systeem waren destijds Groot-Brittannië en Frankrijk. Vooral Groot-Brittannië kende sympathie voor de Texaanse onafhankelijkheid en dacht hier economische voordelen uit te kunnen halen (Henderson, 2007, p. 140). Texas zou namelijk de Britse katoenindustrie kunnen voorzien van goedkope grondstoffen. Ook op het gebied van macht zou de Texaanse onafhankelijkheid in de ogen van de Britten erg voordelig kunnen zijn. Het zou de alsmaar voortdurende opkomst van de VS in de regio tot een halt kunnen roepen (ibid.).

Toch duurde Britse erkenning van Texas tot 1840, vooral tegenstanders van slavernij en private ondernemingen die in Mexico hadden geïnvesteerd vreesden nadelige gevolgen bij erkenning door de Britse regering (Henderson, 2007, p.120). Toen Groot-Brittannië Texas eenmaal erkende zette de Britse regering zich wel in om de Texaanse onafhankelijkheid in stand te kunnen houden. Zo probeerde het meerdere keren met Mexico tot een akkoord te komen over erkenning. Groot-Brittannië heeft bijvoorbeeld voorgesteld dat het bij erkenning Mexicaanse schulden zou kwijtschelden, welke de Britse regering vervolgens in de vorm van grond terug kreeg van Texas (Ibid., p.123).

4.2.3. Macht

Hoewel Texas gedurende de onafhankelijkheidsoorlog verschillende overwinningen op Mexico boekte (met name de overwinning in de slag bij San Jacinto wordt vaak aangehaald), kende Texas verschillende problemen. Zo was het gebied nauwelijks bewoond en was de financiële situatie van Texas rond 1840 erg penibel. De staat had slechts 55.000 inwoners, waarvan 8.000 slaven (Henderson, 2007, pp.119-120). Ter vergelijking alleen al de kleinste Amerikaanse staat Virginia telde 20 keer zoveel inwoners (Ibid.).

De staatkas van Texas telde kort na de revolutie volgens de eerste president Sam Houston slechts 500 dollar, terwijl het een schuld kende van 250.000 dollar (Henderson, 2007, p.120). Doordat het land pas in 1840 erkend werd door onder andere Groot-Brittannië, was het ook moeilijk aan nieuwe leningen te komen (Ibid.). Texas probeerde dit tekort op te lossen door geld bij te drukken, wat leidde tot een grootschalige inflatie. In 1840 was de waarde van de Texaanse dollar hierdoor met 80 procent gedaald (Ibid., p.121).

Deze financiële problemen leidde ertoe dat het voor Texas onmogelijk was om een fatsoenlijk leger te formeren. Pohl en Hardin (1986, p.271) stellen dan ook dat het Texaanse leger in de eerste jaren na de revolutie niet meer was dan een groep ongetrainde kolonisten en een aantal ontevreden Mexicaanse militairen. Daarnaast was het tactisch inzicht van de Texaanse legerleiding volgens verschillende bronnen zeer beperkt (Ibid.).

Alles wijst erop dat Texas rond 1840 op verschillende gebieden in de problemen zat en het acuut gevaar liep dat het niet langer het eigen voortbestaan kon verzekeren. Toch weet Texas zich gedurende deze eerste penibele jaren staande te houden. De belangrijkste reden hiervoor is dat de Mexicaanse economie grote problemen had. Mexico was immers in oppervlakte en bevolkingsaantallen vergelijkbaar met de Verenigde Staten (Henderson, 2007, p.3). Het land had echter zwaar te leiden gehad onder de onafhankelijkheidsoorlog en bleek niet in staat de economie op te bouwen. Verder had het land niet alleen te maken met het probleem Texas. Mexico had namelijk de grote moeite om de deelstaten Zacatecas en Sonora in het gareel te houden (Flaccus, 1958, p.111). Daarnaast kwam Mexico in 1838 in conflict met Frankrijk. Dit wordt ook wel de Pastry-war genoemd (Henderson, 2007, p.115). Niet alleen kon Mexico zich hierdoor niet concentreren op Texas, ook de Mexicaanse economie had hier sterk onder te lijden.

Een andere reden waardoor Mexico grote moeite had om gedurende de eerste jaren van het conflict Texas onder controle te houden is dat het land in grote mate instabiel was (Flaccus, 1958, p.111). Toch betekende de periode voor erkenning in 1840 een dieptepunt in het bestaan van de jonge staat.

De enige reden dat de onafhankelijkheid behouden kon worden was dat Mexico gelijktijdig meerdere conflicten had lopen.

In de periode na 1840 begon het tij echter te keren voor Texas. De erkenning door verschillende Europese grootmachten zorgde ervoor dat het land internationale handel kon drijven en leningen af kon sluiten. De steun van grootmacht Groot-Brittannië bood ook zo zijn voordelen op militair gebied. Het feit dat namelijk een van de machtigste staten in het systeem het op wou nemen voor de onafhankelijkheid van het land betekent logischerwijs bescherming. Groot-Brittannië was daarnaast bereid te bemiddelen in het conflict met Mexico (Henderson, 2007, p.146).

De situatie van Texas staat in contrast met de gebeurtenissen in Mexico. Hoewel in Mexico het idee bestond dat het uit de chaos van 1840 kon komen, bleek dit in de praktijk niet het geval te zijn (Flaccus, 1958, p.112). Texas werd daarnaast door de gemiddelde Mexicaan gezien als een onaantrekkelijke afgelegen provincie. Een langdurige oorlog zou Mexico dan ook meer kosten dan dat het opleverde. Hetgeen geen geheim was voor de Texaanse regering die dit in de diplomatieke gesprekken met Mexico uitdroeg (Ibid.). Dit leidde ertoe dat Mexico niet goed bij machte bleek om de situatie in Texas het hoofd te bieden. Het feit dat de VS steeds meer druk op Texas zette om het land te annexeren, maakte de Mexicaanse regering erg onzeker. Het land besloot hierop om de onafhankelijkheid van Texas te erkennen op voorwaarde dat het zich niet bij de VS aansluit.

Dit alles wijst erop dat Texas er in 1845 een stuk beter voor stond dan in 1840. Het feit dat nu de kans bestond om de zwaar bevochten erkenning door het moederland te verkrijgen getuigt hier het meest van. Behalve Mexico is het twijfelachtig of andere staten van plan waren om Texas gewelddadig over te nemen. Het is namelijk onwaarschijnlijk dat Groot-Brittannië uit was op een nieuwe kolonie in het Amerikaanse gebied aangezien dit vrijwel zeker tot een conflict met de VS zou kunnen leiden. Het is dan ook erg aannemelijk dat het de Britten vooral ging om handel, hooguit te voorkomen dat het gebied onderdeel van de VS zou worden.

Daarnaast lijkt het onwaarschijnlijk dat de VS zelf zou proberen Texas in te nemen. De VS zou, zeker na alle inspanningen, bij militair ingrijpen flink aan geloofwaardigheid inboeten. Ook is het onwaarschijnlijk dat, als het land al een intern conflict heeft bij een vrijwillige annexatie, de VS over zou gaan op een militair ingrijpen.

4.2.4. Soevereiniteit

De soevereiniteit van Texas ligt aan de basis van het ontstaan van de Republiek. De opstand in Texas kreeg namelijk echt vorm onder dreiging van de nieuwe grondwet. De Mexicaanse grondwet uit 1821 gaf een grote mate van zelfstandigheid aan de verschillende Mexicaanse deelstaten, waaronder

Coahuila y Tejas (Henderson, 2007, p.29). De deelstaten konden binnen deze grondwet zelfs overgaan tot het oprichten van militia's, die in sommige gevallen zelfs het persoonlijke leger van stamhoofden waren (Ibid.). Onder deze grondwet konden er in Texas verschillende kolonies ontstaan die verschillende aspecten van interne soevereiniteit vertoonden. De zogenoemde Seven laws grondwetwijziging uit 1835 maakte aan veel van deze privileges voor de deelstaten een einde. Het artikel vormde het startpunt van de Texaanse opstand (Ibid., p.84). De Seven Laws grondwetwijziging moet echter niet worden gezien als de enige aanleiding voor de Texaanse opstand. Het was meer de druppel die de emmer deed overlopen.

De Texaanse revolutie die volgde maakte van Texas een zelfstandige staat, met daarbij de bijkomende voordelen van soevereiniteit. Opvallend is dat in Texas bij de eerste verkiezing als zelfstandige staat, een regering wordt gekozen die in grote meerderheid voor aansluiting bij de Verenigde Staten is (Texas State Library, 2012). In 1837 volgt het eerste aanbod van de Texaanse republiek voor annexatie door de VS. Toch komt het door interne verdeeldheid in de VS niet tot een annexatie. Uiteindelijk trekt Texas het voorstel in 1838 in omdat het proces volgens de Texanen te lang duurt (Ibid.).

Binnen het Texaanse congres ontstond na het mislukken van de annexatie steeds meer het idee dat het land als zelfstandige natie door moest gaan (Schmitz, n.d.). Dit leidde ertoe dat Texas een goede relatie probeerde op te bouwen met verschillende landen (Ibid.). De Texaanse regering stelde in de late jaren '30/vroege jaren '40 dan ook enkele diplomaten aan die ieder een uitzonderlijk ruim mandaat kregen om de relaties met andere landen te verbeteren. Deze diplomaten werden vooral in Europa aangesteld (onder andere in Groot-Brittannië, Frankrijk, Spanje, Nederland en België), maar ook in de directe omgeving (met name met Cuba) werden vriendschappelijke betrekkingen gezocht (ibid.). De nadruk lag daarbij in eerste instantie op het verkrijgen van economische betrekkingen en een erkenning als staat (Ibid.).

Voor de in 1838 gekozen president Lamar was annexatie niet langer aan de orde (Schmitz, n.d.). Hij stelde zich dan ook het doel om van Texas een sterke onafhankelijke republiek te maken (Ibid.). Om dit voor elkaar te krijgen was een vrede met en erkenning door Mexico essentieel. Mexico was echter niet van plan Texas te erkennen. Hoewel het Texas als een verre provincie zag, was het met name bang dat dit gevolgen zou hebben voor Zacatecas en Sonora die in dat geval ook een vorm van vrijheid verwachtte (Flaccus, 1958, p.111). Wel was Mexico al in 1839 bereid Texas binnen de Mexicaanse federatie een grote mate van zelfstandigheid te geven en voor Texas belangrijke zaken als het bezit van slaven toe te staan (Ibid.). Toch was de Texaanse onderhandelaar Bernard Bee destijds alleen tevreden met een erkenning (Ibid.).

Uiteindelijk wierpen de continue Texaanse diplomatieke inspanningen in 1844-1845 hun vruchten af. Mede na bemiddeling van Groot-Brittannië was Mexico in 1845 bereid een vrede met Texas te sluiten en het als een volwaardige staat te erkennen, mits het zich niet bij de VS aansloot. In dat zelfde jaar kwam ook een einde aan de impasse waarin de Verenigde Staten zich bevonden, omtrent hun standpunt over de aansluiting van Texas. Er werd officieel een verzoek tot annexatie ingediend, waardoor de Texaanse regering voor de keuze kwam te staan of ze als zelfstandige staat voort wenste te blijven bestaan, of dat het onderdeel van de VS wilde worden.

Vreemd genoeg was het samengaan met de VS geen issue gedurende de verkiezingen van 1844. De winnende presidentskandidaat Anson Jones noemde een mogelijk samengaan met de VS geen enkele keer in zijn verkiezingscampagne, zelfs niet in zijn inauguratierede (Henderson, 2007, p.146). De reden hiervoor was dat een officieel verzoek tot annexatie nog moest worden ingediend door de VS. Wel was het gedurende deze verkiezing duidelijk dat dit verzoek zou komen aangezien de zaak meer en meer in de Amerikaanse volksvertegenwoordiging begon te spelen. Toen het verzoek eenmaal gedaan werd legde Jones de kwestie voor aan een bijzondere conventie. Jones opzet was om de conventie beide plannen (erkenning en annexatie) voor te leggen. Hierdoor hadden de deelnemers aan de conventie een duidelijke keuze (Ibid.). Uiteindelijk koos deze conventie met 4.254 tegen 267 voor annexatie door de VS (Texas State Library, 2012 <https://www.tsl.state.tx.us/ref/abouttx/annexation/timeline.html>).

Het is moeilijk om in te schatten of de interne soevereiniteit van Texas als staat binnen de VS gerespecteerd zou worden. Aangezien beide partijen het nooit eens konden worden over een annexatieverdrag is het gebleven bij de tekst van het verzoek dat door de VS ingediend was. Deze blijft onduidelijk op het gebied welke functies de staat Texas blijft behouden en welke functies de centrale regering van de VS krijgt⁵.

Wel wordt in deze tekst nadrukkelijk gesteld dat alle *“public edifices, fortifications, barracks, ports and harbors, navy and navy yards, docks, magazines and armaments, and all other means pertaining to the public defense, belonging to the said Republic of Texas”* aan de VS worden gegeven waardoor de VS duidelijk controle krijgt over de verdediging van Texas. Dat de externe soevereiniteit opgegeven wordt, is hierdoor nadrukkelijk vermeld.

4.2.4. de houdbaarheid van het neorealistische verklaringsmodel in deze casus

Het moge duidelijk zijn dat het neorealistische verklaringsmodel nauwelijks in staat is de gebeurtenissen rondom de Texaanse annexatie te verklaren. Alleen de verandering in het systeem is nadrukkelijk aanwezig, nota bene door de onafhankelijkheid van Texas zelf. Het ontstaan van deze

⁵ De exacte tekst van dit verzoek is terug te vinden in bijlage 1

staat bood namelijk kansen voor de VS die met Mexico verwickeld waren in een strijd om de regionale hegemonie. Dit zou een bedreiging kunnen betekenen voor het voortbestaan van de Texaanse republiek, aangezien de kleine staat een goede machtsuitbreiding voor zowel de VS als Mexico betekent. Maar doordat de staat in de periode 1840-1845 goede diplomatieke betrekkingen met enkele Europese machten aangaat, is het twijfelachtig of die bedreiging acuut is. Ook zou het vanuit de VS niet tot de verwachting behoren dat deze staat een aanval zou plegen.

Zeker in 1845 wanneer de republiek de keuze krijgt om vrede met Mexico te sluiten en als staat erkent te worden is er geen sprake meer van een acute bedreiging. Toch kiest de Texaanse bevolking juist dan voor een samengaan met de VS, hetgeen tot een conflict met Mexico leidt. Dit gaat volledig in tegen de verwachting vanuit het neorealistische model, aangezien de bedreiging in 1840 groter is dan in 1845.

Ook is het erg twijfelachtig of Texas binnen de VS een grote mate van interne soevereiniteit blijft kennen. De resolutie voor annexatie blijft op dit gebied onduidelijk. De enige verklaring die daarvoor kan worden gegeven, is dat beide partijen impliciet verwachten dat de staat Texas de zelfde bevoegdheden krijgt als de andere staten binnen de Unie, of dat deze nog nader moeten worden uitgewerkt. In het eerste geval zou dit een grote mate van zelfstandigheid betekenen, maar duidelijk minder dan wanneer het als staat voort zou blijven bestaan. In het tweede geval zou het vanuit het neorealisme erg vreemd zijn dat Texas al instemt met annexatie voordat de interne soevereiniteit expliciet geregeld is.

Verder komt wel duidelijk naar voren dat Texas probeert de eigen interne en externe soevereiniteit nog te verzekeren. Het land leek namelijk direct na de onafhankelijkheid en de mislukte annexatie op zoek te gaan naar bondgenoten. Naast dat het een vriendschappelijke relatie aangaat met de VS, lijkt het hierin vooral succesvol op het Europese continent. Daarbij zoekt het meteen contact met Groot-Brittannië, Frankrijk, Spanje, Nederland, België en Cuba om zo sterker te staan tegen Mexico. Dat de staat hierin succesvol is, is vooral te merken aan het feit dat de grootmacht Groot-Brittannië zich in ging zetten voor Texas. Zolang het conflict met Mexico duurde, was het hierdoor in staat tegen dit land te balanceren.

4.3. Het constructivistische verklaringsmodel voor Texas

Na de analyse van het neorealistische model zal ook onderzoek naar Texas worden verricht aan de hand van het constructivistische model.

4.3.1. Identiteit

Dat Texas zich binnen de Mexicaanse federatie in een identiteitscrisis bevindt is duidelijk. Bij de onafhankelijkheid bestond de staat voor het grootste deel uit inwoners die zich als Anglo-Amerikaan

identificeerden. Wel moet nogmaals worden onderstreept dat het om een zeer dunbevolkt gebied gaat. Het inwoneraantal groeide in de late Mexicaanse periode explosief. Zo telde de staat Anno 1790 slechts 2407 Inwoners (Faulk, 1964, p.101). De Amerikaanse aankoop van Louisiana zorgde ervoor dat de Spaanse bevolking naar deze nieuwe grensprovincie vluchtte. Hetgeen ervoor zorgde dat Texas in 1809 een inwoneraantal kende van 4155 (Ibid.). Daarbij ging het dan ook veelal om mensen van Spaanse afkomst.

Vanaf het moment dat Anglo-Amerikanen zich in de regio gaan vestigen, groeit dit inwoneraantal nog sneller. Op het moment dat Texas onafhankelijk wordt, wonen er ongeveer 55.000 inwoners in Texas (Henderson, 2007, pp. 119-120). Veruit het merendeel hiervan was inmiddels Anglo-Amerikaans. Wel moet daarbij de kanttekening worden gemaakt dat een deel van deze Anglo-Amerikanen zwarte slaven waren. De Mexicaanse regering heeft er alles voor in het werk gesteld om deze verhouding in zijn voordeel te veranderen. Er werden allerlei privileges gegeven aan Mexicanen die in Texas wilden gaan wonen en ook in Europa werd tevergeefs gezocht naar inwoners voor dat deel van Mexico (Ibid., p.70).

Veelal leefden deze groep Anglo-Amerikanen in aparte koloniën. Deze koloniën kenden hun eigen regels en de wetten van de Mexicaanse regering werden veelal genegeerd. In een rapport opgesteld door de Mexicaanse generaal Terán werd zelfs gesteld dat alleen de Austin Kolonie enig besef had van het bestaan van de centrale regering en de wetten die het maakte (Henderson, 2007, p.55). De Anglo-Amerikanen in Texas beschouwden de Mexicanen duidelijk als hun minderen (Ibid., 144). Wel bestond er een grote bewondering voor de Verenigde Staten (Ibid., p.57). Vooral ideeën als vrije handel en goedkeuring van slavernij sprake de kolonisten aan (Ibid.).

Het zou verkeerd zijn te denken dat alleen de Anglo-Amerikaanse bevolking uit was op onafhankelijkheid van Texas. Ook de zogenoemde Tejanos (Texanen van Mexicaanse afkomst) stredden mee voor de onafhankelijkheid van Texas (Montejano, 1987, p.26). Deze bevolkingsgroep werd echter al snel door de Anglo-Amerikanen genegeerd. De Anglo-Amerikanen zagen deze groep veelal als Mexicanen waardoor ze soms zelfs het land uit werden gezet (Ibid.). Montejano omschrijft deze groep mensen dan ook als "people of paradox" (Ibid.). Deze bevolkingsgroep verzette zich vooral tegen de Mexicaanse regering en had een onafhankelijke republiek als ideaal.

Omdat het merendeel van de bevolking Anglo-Amerikaans was werd na de Texaanse revolutie meteen duidelijk dat de staat uit was op een samengaan met de VS. De eerste verkiezing die de nieuwe staat hield werd hierdoor met overmacht gewonnen door Sam Houston. Houston was een goede bekende van de Amerikaanse president Andrew Jackson en maakte er geen geheim van dat hij een Texas voor zich zag dat onderdeel van de VS werd (Henderson, 2007, p.86). Al snel volgde dan

ook het eerste verzoek tot annexatie. Doordat de VS echter intern politiek verdeeld was over dit onderwerp duurde het lang voordat dit verzoek werd geaccepteerd. Hierdoor werd het verzoek na een jaar weer ingetrokken.

Toch blijft de kwestie zowel in de VS als in de Republiek Texas spelen. Er volgden nog verschillende pogingen maar pas op het moment dat de VS goedkeuring geeft aan een annexatie wordt deze werkelijkheid. Daarbij stemden een overgrote meerderheid van de Texanen in met de annexatie, zelfs met de wetenschap dat dit een voortzetting van de oorlog met Mexico betekende.

4.3.2 Legitimiteit

Het lijkt er dan ook op dat de Texaanse bevolking de staat van begin af aan niet als legitiem zag. De behoefte voor twee Anglo-Amerikaanse staten in de regio was niet aanwezig. Het enige bestaansrecht dat de staat kende was de machtspolitiek in de regio. Niet alleen van binnen de VS maar ook vanuit de machtsbalans opgelegd door de Europese staten. Het lijkt er daardoor op dat de legitimiteit van buitenaf werd opgelegd in plaats van dat de bevolking dit zelf inzag.

Deze conclusie rekt het idee van legitimiteit verder op. Maar aangezien dat het opgaan in een staat ook een staat vereist die de zelfopheffende staat wil accepteren, zou dit standpunt wel ingenomen kunnen worden. Belangrijk is daarbij wel om te realiseren dat in het geval van Texas deze keuze door de VS wordt gemaakt op basis van de interne politiek en de externe betrekkingen.

Het is wel denkbaar dat ook de zelfopheffende staat op basis van de machtsbalans zou kiezen voor zelfbehoud. Als Texas namelijk geen oorlog met Mexico zou willen dan zou dit een legitieme reden kunnen zijn om de staat in stand te houden. In het geval van Texas wordt deze keuze niet gemaakt, waarschijnlijk door het zelfvertrouwen dat het heeft na de strijd tegen Mexico die in 1845 al jaren duurt. Ook het feit dat het misschien verwacht dat een mogelijke oorlog tussen de VS en Texas verschillende lopende (territoriale) conflicten kan oplossen kan aan deze keuze bijdragen. Aangezien het echter niet gelukt is om bronnen te vinden die iets dergelijks onderstrepen, blijft dit een theoretische notie.

4.3.3 De houdbaarheid van het constructivistische verklaringsmodel voor deze case

Het behoeft weinig uitleg dat de Anglo-Amerikaanse identiteit uiteindelijk tot de opheffing van de Texaanse republiek heeft geleid. De aanwezigheid van de variabele legitimiteit is daarbij wel problematisch. Texas had namelijk van meet af aan niet het idee dat het als zelfstandige staat door zou gaan. Het draagt dan ook pas de wens om een zelfstandige staat te blijven uit vanaf het moment dat het door heeft dat de VS de annexatie niet wil accepteren. Wel dient duidelijk te worden gemaakt dat de wens om aan te sluiten niet door de gehele bevolking gedeeld werd.

Bevolkingsgroepen zoals de Tejanos en enkele Anglo-Amerikanen wensten de staat onafhankelijk te

houden. Dit probleem kan omzeild worden door te stellen het hier gaat om een minderheid van de samenleving. Zeker nadat de meerderheid van de bevolking uiteindelijk in een conventie met de annexatie instemt, kan worden gesproken van een gedrag op basis van identiteit.

5. Case 2: De Anschluss van Oostenrijk

Oostenrijk heeft evenals Texas op twee momenten in de geschiedenis voor de keuze gestaan om zich aan te sluiten bij een andere staat. De eerste keer was in 1934 waarna het land uiteindelijk in 1938 voor aansluiting bij Duitsland kiest. Hierdoor kan ook in deze casus over worden gegaan tot een historische vergelijking op twee momenten, waarbij de eerste keer niet voor zelfopheffing en de tweede keer wel voor zelfopheffing wordt gekozen.

5.1. De Oostenrijkse geschiedenis in het kort

Oostenrijk is ontstaan na het verdrag van Versailles, waarbij het voormalige Habsburgse rijk opgedeeld werd in kleinere staten. Het gebied Oostenrijk komt daarbij ruwweg overeen met het Duitstalige deel van het Habsburgse rijk. Binnen dit rijk hadden de Duitstaligen altijd een flinke vinger in de pap, waardoor ze een aanzienlijke rol kon spelen op het internationale toneel. Voor het Oostenrijk dat na Versailles overbleef was deze rol kleiner. Het land was van een grote wereldspeler gedegradeerd tot een dwerg.

Van begin af aan bevindt Oostenrijk zich in een identiteitscrisis. Het land kende een Duitstalige meerderheid, maar ook verschillende aanzienlijke minderheden. De dominante Duitstalige bevolkingsgroep drong al snel aan op toenadering tot Duitsland. De enige overeenkomst die de verschillende politieke groeperingen in het land kende was dan ook de drang tot aansluiting bij Duitsland. Het verdrag van St. Germain verbood dit samengaan echter (Barnett & Woywode, 2004, p.1455). De aanschlussplannen kwamen hierdoor voor lange tijd in de ijskast te staan. De kwestie bleef de Oostenrijkse politiek nog wel jaren bezig houden.

De opkomst van het nazisme in Duitsland bracht een nieuwe impuls in de aanschlusskwestie. Oostenrijk was politiek zeer verdeeld en iemands standpunt omtrent de aanschluss hing af van diens politieke voorkeur. Dit neemt niet weg dat verschillende (extreem-)rechtse, pro-Hitler, groeperingen tegen de aanschluss waren, terwijl verschillende linkse anti-Hitler groeperingen voor de aanschluss waren.

Oostenrijk was politiek tot op het bot verdeeld, wat eerst resulteerde in een socialistische putsch en nog dat zelfde jaar een nationalistische tegenputsch (Pauley, 1977, p.284). Het land was dit jaar dan ook praktisch in burgeroorlog. Na deze burgeroorlog kreeg de Oostenrijkse kanselier een bijna absolute macht in handen. Verschillende partijen werden verboden, wat tot grote onvrede leidde.

In 1934 werd een poging tot een putsch door de fascistten ondernomen. De inzet van deze putsch was niet alleen het omverwerpen van de regering, maar ook aansluiting bij Duitsland was een van de doelen. Dankzij ingrijpen van het leger en verschillende milities werd deze putsch afgewend (Pauley,

1977, p.289). De strijd tegen de fascistena duurde in 1934 slechts drie dagen, waarna de vrede terugkeerde (Ibid.). Ondanks dat deze staatsgreep op een mislukking uitdraaide, kwam wel de zittende kanselier Engelbert Dolfuss om het leven (van den Hoek ed., 1978, p.11). Dolfuss was een groot voorstander voor de zelfstandigheid van Oostenrijk. Dolfuss' opvolger Schuschnigg maakte zich eveneens hard voor het voortbestaan van Oostenrijk. Wel werd de kwestie voor hem steeds moeilijker. Schuschnigg liet zich in 1938 onder druk van Duitsland zetten om af te treden ten faveure van de nazi Arthur Seyss Inquart. Seyss Inquart had zich geprofileerd als een groot aanhanger van de Oostenrijkse anchluss. De eerste daad van zijn regering was dan ook het versturen van een telegram aan Duitsland met daarin het verzoek tot bezetting (Ibid., p.12). Het Duitse leger ging hier met veel plezier op in en zonder dat maar een schot werd gelost, is Oostenrijk door Duitsland bezet.

5.2. Het neorealistische verklaringsmodel voor Oostenrijk

5.2.1. Koos de staat wel zelf voor opheffing?

Het moge duidelijk zijn dat Oostenrijk een stuk minder vrijwillig de zelfstandigheid heeft opgegeven dan Texas dat deed. Kanselier Schuschnigg liet zich namelijk in vergaande mate onder druk zetten door de Duitse regering. Verschillende bronnen geven aan dat de Duitse regering, onder leiding van Adolf Hitler, meerdere malen gedreigd heeft met het gebruik van geweld. Onder andere in een gesprek met Schuschnigg heeft Hitler dusdanig dreigende taal uitgeslagen dat Schuschnigg geen andere weg zag dan op Hitler's verzoek tot het benoemen van Seyss Inquart in te gaan (Luza, 1975, p.42). Toen Schuschnigg terugtrok wou hij nog wel de kwestie in een referendum aan het volk voorleggen. Toen Hitler dit plan doorkreeg, kreeg Schuschnigg een zeer bedreigend telefoontje (Ibid.) Hierin dreigde Göring met militair ingrijpen als niet op zijn eisen ingegaan werd (Ibid.). Ook de vermoede (desalniettemin nooit aangetoonde) rol die Duitsland gedurende de mislukte putsch van 1934 had gespeeld, moet voor een persoonlijk gevoel van dreiging hebben gezorgd bij Schuschnigg (Lecturama, 1977, p.362).

Toch kan beargumenteerd worden dat de Oostenrijkse regering zelf gekozen heeft voor opheffing. Daarvoor is vooral de link tussen de gebeurtenissen in 1934 en 1938 cruciaal. In 1934 mislukte de putsch door de inzet van het Oostenrijkse leger, dat bereid was de soevereiniteit van Oostenrijk te verdedigen (Pauley, 1977, p.289)). In 1938 was deze bereidheid niet langer aanwezig en probeerde het Oostenrijkse leger niet eens de Duitse opmars te stoppen.

Daarnaast moeten de dreigementen van Hitler ook in het tijdsbeeld geplaatst worden. In 1938 was Hitler nog niet aan zijn internationale "annexatie tour" begonnen. Het congres van München stond nog niet op de agenda, Tsjecho-Slowakije was nog niet geannexeerd, zelfs Polen was nog niet bezet. Hoewel Hitler wel enkele punten van het verdrag van Versailles had genegeerd (waaronder de

maximale legergrote en de demilitarisatie van het Rijnland) was Oostenrijk een proefballon. Het is vanuit het tijdsperspectief nog maar de vraag of Hitler echt over wou gaan op het daadwerkelijk bezetten van Oostenrijk. Oostenrijk werd namelijk gesteund door Frankrijk en Rusland. Twee grootmachten die beide voor de aanvang van de conferentie van München geloofwaardige tegenstanders moeten zijn geweest.

Met andere woorden als Oostenrijk zich had willen verzetten had het hiervoor alle kans gehad. Schuschnigg kon als een dictator het land regeren en had daardoor alle bevoegdheden om in te grijpen. Toch laat Schuschnigg zich bij de eerste dreigementen overhalen Seyss Inquart te benoemen, welke zonder grote weerstand zijn telegram naar Duitsland kon sturen. Het feit dat Seyss Inquart geen weerstand van zijn ambtenaren, het leger of de bevolking krijgt geeft aan dat het een beslissing was waar de staat en zijn bestuur achter stonden.

5.2.2. Verandering in de structuur

Het heeft weinig uitleg nodig dat er aan de vooravond van de tweede wereldoorlog verschuivingen in de machtsbalans waren. De belangrijkste verandering in de jaren '30 was de opkomst van Duitsland. Het verdrag van Versailles had bepaald dat Duitsland geen leger groter dan 100.000 personen mocht hebben, waarbij alle militairen beroepsmatig in dienst diende te zijn (Lecturama, 1977, p.360). Onder andere door de invoering van de dienstplicht en de militarisatie van het Rijnland probeerde Duitsland een einde te maken aan verschillende bepalingen uit het verdrag van Versailles. Hoewel schattingen uiteen lopen is het aannemelijk dat in 1938 het Duitse leger uit ongeveer 600.000 militairen bestond (Ibid.). Duitsland begon weer de grootmacht te worden die het voor de eerste wereldoorlog was.

Deze opkomst van Duitsland was natuurlijk tegen het zere been van Frankrijk en Groot Brittannië, die uiteindelijk maar weinig tegen de Duitse opmars konden en wilden doen. Toen de Duitsers van de ene op de andere dag het Rijnland bezetten kon de Duitse regering aannemen dat de bepalingen uit het verdrag van Versailles voor beide grootmachten rekbaar waren. Hitler heeft hier later over gezegd dat hij slechts twee nachten over de kwestie wakker heeft gelegen en toen wist dat het goed zat (Lecturama, 1977, p.360).

Wel moet als de internationale samenleving van de jaren '30 geanalyseerd wordt, rekening gehouden worden met de staatsideologie van de desbetreffende landen. Een neorealist zou dergelijke factoren niet snel meenemen, maar in de jaren '30 was deze ideologie een voorbode voor de alliantievorming. De Sovjet-Unie deed er bijvoorbeeld veel aan de communistische revolutie in andere staten plaats te laten vinden, om zo uit het internationale isolement te komen. Een zelfde situatie gaat natuurlijk ook op voor Nazi-Duitsland en fascistisch Italië. Nu is er in de ideologische samenstelling van de wereld weinig in de periode tussen 1934 en 1938 veranderd, maar in de

aanloop naar de anchluss was de ideologie van een staat belangrijk over hoe er over de anchluss gedacht werd. Een voorbeeld is dat de Sovjet-Unie altijd een voorstander van de anchluss geweest is. Het werd immers gezien als een opstand tegen de kapitalistische orde aangezien het door de verdragen van na de eerste wereldoorlog werd verboden (Low, 1980, p.1). Toch maakte het Communistische bewind een draai van 180 graden toen Hitler in Duitsland aan de macht kwam (Ibid.).

5.2.3. Macht

Volgens de bepalingen na de eerste wereldoorlog was het voor Oostenrijk niet toegestaan om een leger te hebben groter dan 30.000 manschappen (Pauley, 1977, p.276). Dit getal geeft echter een vertekenend beeld over de militaire situatie van Oostenrijk. In het land waren namelijk ook verschillende private militaire groeperingen actief waarbij onder andere kan worden gedacht aan de Heimwehr (Ibid., p.275). Het is moeilijk om aan exacte getallen te komen van de grootte van deze organisaties maar deze zullen significant hebben bijgedragen aan het aantal troepen dat Oostenrijk beschikbaar kon stellen in het geval van conflict. De Oostenrijkse regering maakte in geval van nood regelmatig gebruik van deze paramilitaire groeperingen. Dit deed het bijvoorbeeld ook tijdens de burgeroorlog in 1934. Een kritische kanttekening die bij deze groeperingen moet worden gemaakt, is dat ze veelal hun eigen ideologie kenden en hiervoor streden. De Heimwehr was bijvoorbeeld een rechtse groepering met veel sympathie voor de fascistten (Ibid.).

Oostenrijk was niet het enige land dat dergelijke legerbepalingen opgelegd kreeg. Zoals eerder al gezegd is, had Duitsland ook te maken met de naweeën van de eerste wereldoorlog. Duitsland was anno 1934 nog niet of nauwelijks begonnen aan zijn militaire opmars aangezien de Nazi regering pas een jaar in het zadel zat⁶. Dit betekent dat Duitsland in deze periode nog om en nabij het maximum van 100.000 troepen zat (Lecturama, 1977, p.360). Het is de vraag of dit aantal voldoende zou zijn om een eventuele bezetting te bewerkstelligen.

Duitsland moest daarnaast in 1934 nog de reactie van verschillende kapitalistische grootmachten afwachten als het punten uit de verdragen van Versailles en St. Germain zou willen overtreden. Het wist toen nog niet dat Frankrijk en Engeland de komende jaren een appeasement politiek zouden gaan voeren. Een grove schending van deze verdragen zoals het interveniëren in Oostenrijk, of zelfs een anchluss zouden met het oog op de situatie in 1934 nog een totaal andere reactie teweeg kunnen brengen. Duitsland moest via de eerste "kleine" stapjes zoals het opschorten van de

⁶ De invoering van de algemene dienstplicht in 1935 kan als startpunt worden gezien voor de militaire opkomst van Duitsland vlak voor de tweede wereldoorlog.

herstelbetalingen, opbouw van het leger en de militarisatie van het Rijnland, nog de reactie van met name Frankrijk en Groot-Brittannië afwachten.

Oostenrijk bevindt zich in 1934 daarnaast in een veel comfortabele situatie op het internationale toneel dan in 1938. In 1934 had het land namelijk nog de steun van buurland Italië. Mussolini zette zich in 1934 sterk in voor de onafhankelijkheid van Oostenrijk (Lecturama, 1977, p.362). Italië ging dat jaar zelfs zo ver dat het de troepen mobiliseerde om een aansluiting te voorkomen (Ibid.). Il Duce zag namelijk een groot gevaar in een Duitsland dat grensde aan Italië. Daarnaast claimde Oostenrijk Zuid-Tirol, een gebied dat het na de vrede van Versailles kwijt was geraakt aan Italië. Een zwak Oostenrijk zou niet in staat zijn om dit gebied in te nemen, een sterk Duitsland daarentegen zou deze claim wel kracht bij kunnen zetten. Het zal dan ook als geen verrassing komen dat de Italiaanse regering sterk betrokken was bij de verschillende fascistische partijen die in Oostenrijk bestonden. In veel gevallen betekende dit financiële steun in ruil voor een Italië gezind standpunt over Zuid-Tirol (Pauley, 1977, p.277).

Gedurende de periode 1934-1938 maakte Oostenrijk dankbaar van Mussolini's inspanningen gebruik. Het is daardoor aannemelijk dat Oostenrijk in deze tussenperiode actief balancing gedrag tegenover Duitsland vertoonde. Uiteindelijk staakte ook Mussolini zijn strijd voor de onafhankelijkheid van Oostenrijk. Italië was ondertussen namelijk in conflict met Ethiopië geraakt, waarbij steun van Duitsland goed kon worden gebruikt (Lecturama, 1975, p.320). Dit leidde tot de oprichting van de as-alliantie tussen beide landen (Ibid.). Binnen deze as was de vrees van Italië voor Duitsland minder groot. Daarnaast was een sterk Duitsland ook voor Italië voordelig.

Duitsland zelf had in deze periode ook de eigen macht verder opgebouwd. Het land had ongeveer 600.000 militairen in dienst (Lecturama, 1977, p.360). Ook had het regime meer te maken gehad met Frankrijk en Groot-Brittannië, waardoor het wist dat het waarschijnlijk geen diplomatieke of militaire interventie van de beide landen te vrezen had. De weg was hierdoor helemaal vrij voor Duitsland.

Hierdoor kan niet anders worden geconcludeerd dan dat de machtspositie van Oostenrijk doorslaggevend is geweest in de keuze van de staat om zichzelf op te heffen. Oostenrijk lijkt namelijk in 1938 niet meer bij machte om de eigen soevereiniteit te kunnen behouden mocht Duitsland het land binnenvallen. Toen Duitsland de eerste dreigementen aan Oostenrijks uitte, moest het wel instemmen met de wil van Duitsland. Dit betekent dat in deze case van de eerste stap in het neorealistische model, dat het land geen kans meer ziet zichzelf te verdedigen, sprake is.

5.2.4. Soevereiniteit

Toch betekent dit niet direct dat Oostenrijk over zou moeten gaan op zelfopheffing. Oostenrijk kan misschien in 1938 de eigen soevereiniteit afgeschreven hebben, maar het neorealistische model gaat pas op als het land ook baten heeft bij de zelfopheffing. Onder deze baten wordt behoud van de interne soevereiniteit verstaan. Mocht het geen vooruitzicht op het behoud van de interne soevereiniteit hebben dan kan dit model de keuze tot zelfopheffing nog steeds niet verklaren.

Over de inhoud van de soevereiniteit van Oostenrijk hadden de Oostenrijkse leiders verschillende meningen. Dat Schuschnigg en Dolfuss waarde hechten aan de zelfstandigheid van Oostenrijk staat als een paal boven water. De standpunten van de beide voormalig bondskanseliers zijn echter niet van belang voor de keuze om de onafhankelijkheid van Oostenrijk op te geven. Wel is het standpunt van Seyss Inquart van belang. Seyss Inquart was een groot voorstander van de anchluss, maar streefde wel naar zelfstandigheid voor Oostenrijk binnen het nieuwe Groot-Duitsland (Pauley, 1977, p.293). Hij heeft er dan ook binnen de partij nooit een geheim van gemaakt dat hij Oostenrijk in vergaande mate onafhankelijk zag van Duitsland. Dat Seyss Inquart de interne soevereiniteit van Oostenrijk wilde behouden staat dan ook niet ter discussie.

Er is echter een verschil tussen willen en kunnen. Seyss Inquart had in 1938 alle reden om aan te nemen dat deze interne soevereiniteit niet behouden kon worden. Zo was hij al jaren lid van de zelfde partij als Hitler, de NSDAP. De NSDAP kende, typerend voor fascistische partijen, een sterke voorkeur voor een grote leider (Pauley, 1977, p.273). Dat Hitler deze leider was, is onbetwistbaar. De vraag is of Hitler zijn eigen Oostenrijkse antipaus zou benoemen door een sterke mate van onafhankelijkheid te geven aan het Oostenrijkse bestuur. Binnen de Oostenrijkse tak van de NSDAP heeft Hitler zelfs gedurende de jaren '30 actie ondernomen om te voorkomen dat hier een sterke leider aan de macht kwam (Ibid., p. 295). Dit wordt versterkt door het gegeven dat Hitler zelf van Oostenrijkse afkomst was en altijd gepredikt heeft dat Oostenrijk ook Duits is. Seyss Inquart, veelal door zijn eigen partij omschreven als zeer intelligent persoon, moet hierdoor dan ook hebben geweten dat de zelfstandigheid van Oostenrijk niet meer dan hoop is (Ibid., p.292).

Daarnaast heeft Seyss Inquart in de periode voor de anchluss meerdere malen geprobeerd de Oostenrijkse tak van de NSDAP te verzelfstandigen (Pauley, 1977, p.295). Hitler heeft daarbij eigenhandig ingegrepen vanwege de voorgenoemde argumenten dat hij geen gelijke wil accepteren en dat hij Oostenrijk ook als Duits zag. Seyss Inquart zou er deze keer dan ook niet vanuit hoeven te gaan dat het wel gaat lukken.

5.2.4. De houdbaarheid van het neorealistische verklaringsmodel in deze casus

Ook in deze casus gaat het neorealistische model slechts gedeeltelijk op. Er zijn inderdaad grote veranderingen binnen de internationale structuur, waarbij de opkomst van Duitsland in de jaren '30 zorgt voor een verschuiving in de machtsbalans. Hoewel Oostenrijk probeerde te balanceren door contact te zoeken met onder andere Italië, zat het land anno 1938 in de problemen. De steun die Italië jarenlang gaf aan de soevereiniteit van Oostenrijk, verdween namelijk met het ontstaan van de as-alliantie. Dus hoewel Oostenrijk wel degelijk zelf de knoop doorhakt door mee te werken met de eigen bezetting, had het wel reden te denken dat het ernstig in het voortbestaan bedreigd werd.

Een probleem daarbij is dat de reden voor Oostenrijk om zichzelf op te heffen wat minder neorealistisch is. Het land heeft geen directe voordelen voor zelfopheffing. Het vooruitzicht op behoud van de interne soevereiniteit is zeer beperkt. Binnen de bestaande partijstructuur was het al niet mogelijk om een eigen Oostenrijkse tak op te richten. Daarnaast had de leiding van de NSDAP – met een uit Oostenrijk afkomstige leider- het idee dat Oostenrijk ook onderdeel van Duitsland.

Seyss Inquart moet zich hiervan bewust zijn geweest en het zou dan ook vanuit neorealistisch perspectief logischer zijn geweest als hij zich tegen de Duitse bezetting verzet had. Hoewel de Oostenrijkse regering dus inzag dat de bezetting een kwestie van tijd was, had het toch kunnen proberen om de Duitse inval te lijf te gaan om zo de eigen soevereiniteit langer te kunnen behouden. Misschien zou de staat zelfs geluk kunnen hebben en kan het de Duitse inval lang genoeg af kunnen slaan om zo andere grootmachten zoals de Sovjet-Unie, Groot-Brittannië of Frankrijk mee te krijgen in de strijd tegen Duitsland. Iets dat achteraf misschien wel grote consequenties zou hebben gehad.

5.3. Het constructivistische verklaringsmodel voor Oostenrijk

5.3.1. Identiteit

Vanaf het ontstaan van de Oostenrijkse staat, bevond het land zich in een identiteitscrisis. Binnen het Habsburgse rijk was het Duitstalige gedeelte de dominante macht. Met name de hoofdstad Wenen was hierdoor een gewild toevluchtsoord voor de verschillende bevolkingsgroepen binnen dit rijk. Na het uiteenvallen van het Habsburgse rijk zette deze trend van de komst van verschillende gelukszoekers zich voort (Barnett & Woywode, 2004, p.1454). Dit leidde tot de aanwezigheid van grote groepen minderheden in en rondom de Oostenrijkse hoofdstad. De verschillende etnische groepen deelden geen gezamenlijke taal en cultuur, wat vaak voor problemen zorgde. Het beste kan dit probleem worden geïllustreerd door het voorbeeld van treinstation G. Het was voor de lokale gemeente namelijk onmogelijk om dit station de naam van de stad te geven waarin deze stond. Door het alleen G te noemen werd tegemoet gekomen aan de Duitse benaming van de stad (Görtz)zonder

de Italiaanse (die het Goricia noemden) en de Sloveense (die de stad Gorice noemden) minderheden tegen het hoofd te stoten (Ibid., p.1455).

Daarnaast heerste er binnen de Duitse bevolkingsgroep het idee dat het land zich sowieso aan moest sluiten bij Duitsland en dat het de boot van de Duitse eenwording had gemist. Hoe groot de verschillen ook waren tussen de verschillende bevolkingsgroepen, het eerste punt waar alle partijen het over eens waren bij het opstellen van de eerste Oostenrijkse grondwet, was dat het land op termijn deel moest gaan uitmaken van Duitsland (Barnett & Woywode, 2004, p. 1455).

Toch wist de Oostenrijkse bevolking het gebrek aan een nationale identiteit te overkomen. Dit gebeurde doordat de verschillende politieke ideologieën een substituut begonnen te vormen voor de nationale identiteit (Barnett & Woywode, 2004, p.1455). Een van de weinige gemeenschappelijke wensen was dat, Oostenrijk de plaats zou moeten worden waar nieuwe ideeën in de praktijk konden worden gebracht. Hoewel politieke ideologie niet voldoet aan de operationalisatie van het begrip identiteit (het richt zich alleen op de gemeenschappelijke toekomst en nauwelijks op een gemeenschappelijk verleden, taal en gewoontes), kan worden beargumenteerd dat de organisatie hier omheen wel aan deze operationalisatie voldoet. De verschillende politieke kampen waren namelijk georganiseerd rondom zogenoemde lagers (Barnett & Woywode, 2004, p.1455). Dit waren gesloten organisaties die ieder hun eigen gewoontes en gebruiken kenden.

Samengevat kan worden gesteld dat doordat de meerderheid van de Oostenrijkse bevolking zich als Duits zag, er van begin af aan een neiging was samen te gaan met Duitsland. De overige bevolkingsgroepen zagen zichzelf ook niet als Oostenrijks, maar waren vooral economisch met het gebied verbonden. Doordat een aansluiting met Duitsland niet mogelijk was, ontstonden aparte “culturen op basis van ideologie”.

5.3.2 Legitimiteit

Het kan dan ook beargumenteerd worden dat Oostenrijk zijn bestaansrecht putte uit het feit dat verschillende politieke ideologieën streefden naar de macht in de staat. Doordat deze strijd begin jaren '30 steeds meer in het voordeel van het Austro-fascisme beslist wordt, lijkt het erop dat deze laatste stroham voor legitimiteit ook verloren werd. Het feit dat gedurende de jaren '30 de Oostenrijkse bevolking zich niet alleen als Duits ziet vanwege dat een meerderheid Duits spreekt, maar ook het surrogaat ideologie het Duits maakt, betekent een afbraak van de legitimiteit van de Oostenrijkse staat.

Het is alleen twijfelachtig of in dit idee van legitimiteit veel veranderd is in 1938 ten opzichte van 1934. Natuurlijk kan worden beargumenteerd dat in deze periode, mede door successen van

Duitsland, de aanhang van de fascistische ideologie gestegen is. Maar in een samenleving waarin iemands identiteit zo sterk samen hangt met diens ideologie, is het de vraag of er al een idee van nationale legitimiteit is.

Toch is het noemenswaardig dat Hitler een referendum over de zelfstandigheid van Oostenrijk niet aandurfde. In een telefoongesprek met Schuschnigg dreigde Hitler zelfs Oostenrijk binnen te vallen als het geplande referendum over de kwestie doorging (van den Hoek ed., 1978, p.12). Waarschijnlijk kwam dit omdat de ideologische aanhangers van Hitler voor een samengaan met Duitsland zouden stemmen, terwijl de tegenstanders tegen zouden stemmen. Hetgeen aangeeft dat de stemming voor Duitsland nadelig zou kunnen uitvallen.

Het meten van het idee of de Oostenrijkse staat nog als legitiem werd gezien, wordt hierdoor moeilijker. Mocht het referendum door zijn gegaan dan zou dit uitsluitsel hebben kunnen geven over deze kwestie. Wel is het de vraag of er in de periode 1934-1938 hierin veel veranderd is. Gezien het feit dat Oostenrijk van begin af aan al van plan was zich aan te sluiten, het nauwelijks een eigen identiteit los van Duitsland kende en ideologie als surrogaat hiervoor moest gebruiken, is dit niet aannemelijk.

5.3.3 De houdbaarheid van het constructivistische verklaringsmodel voor deze case

Dit betekent dat het erg twijfelachtig is dat het idee van legitimiteit als doorslaggevende factor kan worden gezien in de keuze van Oostenrijk om zichzelf op te heffen. Dit geeft problemen in de houdbaarheid van het constructivistische model. Aangezien identiteit wel degelijk een rol speelt betekent het wederom niet dat het hele model nietig kan worden verklaard.

Het constructivistische model nalopende, is er sprake van een verandering in het systeem, namelijk de opkomst van Nazi-Duitsland zowel ideologisch als militair. Het "nieuwe Duitsland" is daarbij in staat gebleken om bepalingen uit het verdrag van Versailles (en daarbij in het verlengde ook St. Germain) te overtreden. Dit bood perspectief voor de Oostenrijkse anchluss kwestie.

Gezien het feit dat Oostenrijk problemen had een eigen identiteit te creëren, los van Duitsland, zochten men naar alternatieven. Deze alternatieven werden uiteindelijk gevonden in de aanhang van verschillende ideologieën. Hoewel dit in eerste instantie redelijk succesvol was (hetzij dat het natuurlijk een twijfelachtig alternatief is), versplinterde het de samenleving in verschillende lagen. Dit betekende dat in Oostenrijk nauwelijks een nationale identiteit bestond en het land zich alleen van Duitsland kon onderscheiden door de verschillende ideologieën die een andere visie op de toekomst gaven. Vooral het idee van een gemeenschappelijke toekomst ontbrak hierdoor, in ieder

geval in eerste instantie. Door de opkomst van het Austro-fascisme en het succes van Nazi-Duitsland bleek ook dit laatste onderscheid voorbij.

Toch heeft de regering na de mislukte Anschluss van 1934 nog geprobeerd tegen Duitsland te balanceren, hiervoor had het vooral Italië nodig dat (zoals uiteengezet in paragraaf 5.2) de strijd staakte na het ontstaan van de as-alliantie.

Het enige probleem voor het constructivistische model is het feit dat de legitimiteit van de staat waarschijnlijk in 1934 al ontbrak, maar dat de regering deze toch probeerde te behouden. Terwijl in 1938 het op basis van de zelfde gronden hierop wel overging. Wat het model dus niet kan verklaren is de “trigger” die het proces in werking moest stellen.

6. Conclusies

Na analyse van beide cases en hun deelconclusies kunnen nu algemene conclusies worden getrokken, waarna terug kan worden gereflecteerd naar de overlevingsassumptie zelf. Hierna zal een kritische reflectie van dit onderzoek volgen met daarin aanbevelingen voor eventueel vervolgonderzoek.

6.1 Conclusies van de twee theoretische modellen

6.1.1 Het neorealistische model

Het is na de analyse van beide cases duidelijk dat de overlevingsassumptie geen stand houdt. Beide staten kiezen namelijk geheel zelf voor opheffing. Oostenrijk is daarbij het meest problematisch omdat het onder grote stond druk om deze stap te zetten. Toch heeft het land zelf de Duitse inval verzocht en heeft het zich hier vervolgens niet tegen verzet. De case Texas is nog een stuk extremer aangezien dit land niet onder druk stond de keuze te maken. Feitelijk was er alleen nog maar een verzoek van de VS om aansluiting.

Dit leidt ertoe dat de eerste hypothese (**Hyp 1a**); Als de assumptie dat staten boven alles willen overleven klopt, dan zullen ze al hun machtsmiddelen zullen inzetten om voort te kunnen blijven bestaan en andersom nooit uit eigen wil en zonder slag of stoot hun zelfstandigheid zullen opgeven; verworpen dient te worden.

Wat direct opvalt in de analyse van het alternatieve neorealistische model is dat de eerste stap, namelijk een verandering in de machtsbalans, zowel in het geval van Texas als in het geval van Oostenrijk duidelijk aan de orde is. Daarbij kan deze verandering in de machtsbalans zowel op regionaal niveau (zoals bij Texas gebeurde) als op globaal niveau (Oostenrijk) plaatsvinden. In het geval van Oostenrijk kan zelfs beargumenteerd worden dat deze machtsbalans doorslaggevend is in de keuze om zich bij Duitsland aan te sluiten. Bij het ontstaan van de staat was het namelijk al van plan om zich aan te sluiten bij Duitsland, maar de machtsbalans liet dat destijds niet toe. Ook in het geval van Texas speelde de machtsbalans een rol, al was die duidelijk minder dan in het geval van Oostenrijk. De interne verhoudingen in de VS waren doorslaggevend in diens afwachtende houding. Deze binnenlandse vete niet meegenomen zou het echter vreemd zijn als de VS niet probeerde Texas in te lijven. Het land streed namelijk tegen Mexico om de regionale hegemonie. Een voormalige Mexicaanse provincie zou daarbij een mooie machtsuitbreiding vormen.

Wat problematischer is, is de motivatie van Texas om zich aan te sluiten. Van een acute bedreiging van het eigen voortbestaan was nauwelijks sprake, zeker niet nadat de staat steun vond bij

verschillende Europese grootmachten zoals Groot-Brittannië. Ook was Mexico bereid de onafhankelijkheid van Texas te erkennen. Dit betekent dat ook Hypothese 1b niet opgaat voor Texas. Deze gaat echter wel op voor Oostenrijk dat door het wegvallen van de steun van Italië en de opkomst van Duitsland direct bedreigd werd.

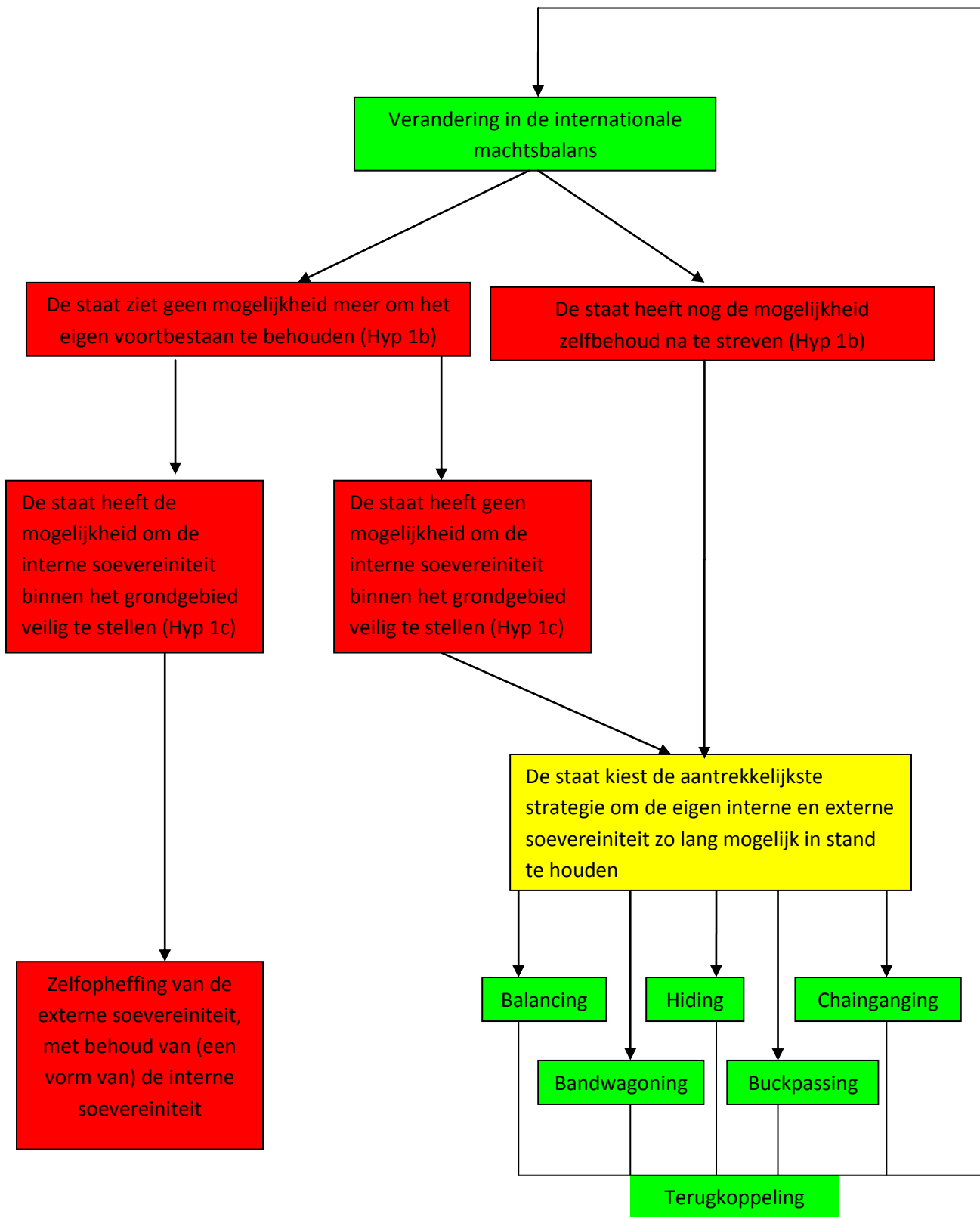
Dit neemt echter niet weg dat de tweede neorealistische hypothese (**Hyp 1b**) dat; een staat zal pas overgaan tot zelfopheffing als hij inschat dat balancen, bandwagons, hiden, chaingangen of buckpassing geen overleven zal opleveren; verworpen dient te worden. De casus Texas geeft namelijk anders aan.

Gezien dat het zowel in het geval van Oostenrijk als in het geval van Texas twijfelachtig is dat beide staten uit konden gaan van een mate van interne soevereiniteit kan ook de laatste neorealistische hypothese (**Hyp 1c**); dat een staat alleen over zal gaan op zelfopheffing wanneer het de interne soevereiniteit over het eigen grondgebied veilig weet te stellen; verworpen worden. De Oostenrijkse regeringsleider Seyss Inquart kon namelijk op basis van eerdere ervaringen binnen de NSDAP weten dat Oostenrijk als een met Duitsland werd gezien. Daarbinnen paste ook maar een regering en een Führer, wat betekende dat Oostenrijk de zelfde status als andere deelstaten kreeg. In het geval van Texas werd vooraf weinig vast gelegd over de interne soevereiniteit, hetgeen aangeeft dat het waarschijnlijk niet of nauwelijks een issue was.

Dit betekent dat het alternatieve neorealistische model in de huidige vorm niet voor veel verklaringskracht zorgt. Het kan immers niet verklaren waarom staten tot standaard of zelfopheffend gedrag komen. Toch kent het model ondanks deze tekortkomingen wel een aantal sterke punten. Daarbij kan met name worden gedacht aan het feit dat staten dit standaardgedrag tot uiting brengen zodra ze zich niet aan kunnen sluiten bij de andere staat. Ook dat de verandering in de machtsbalans het startpunt van zelfopheffend gedrag vormt komt duidelijk naar voren. Verder is het een sterk punt dat er duidelijk een terugkoppelingsmechanisme kan worden waargenomen. Staten kijken namelijk na de standaardgedragingen terug naar de consequenties van hun handelen en overwegen deze opnieuw. Zowel Texas als Oostenrijk besloten immers om in de tussenperiode standaardgedrag te vertonen en heroverwogen dit toen er veranderingen waren.

Dit betekent dat per variabele duidelijk is gemaakt of deze wel of niet opgaat. Dit kan grafisch worden weergegeven aan de hand van kleuren, hierbij zijn de groen gemarkeerde variabelen wel en de rood gemarkeerde variabelen niet aanwezig. Dit model ziet er als volgt uit:

Figuur 6-1 het alternatief neorealistisch causaal model geëvalueerd

Een kanttekening die daarbij gemaakt dient te worden is dat de variabele dat de staat zolang mogelijk probeert de eigen soevereiniteit te behouden ietwat ingewikkelder in elkaar steekt dan gewoon te stellen dat deze wel of niet opgaat. Onder normale omstandigheden zou deze variabele namelijk opgaan. Een staat zal proberen zo lang mogelijk te overleven. Echter in zowel het geval van Oostenrijk als van Texas gaat deze redenering in veel mindere mate op. Met had namelijk bij het ontstaan van Oostenrijk al de intentie om de staat in Duitsland op te laten gaan, maar de bestaande machtsbalans dwong ze tot overleven. Ook Texas had de intentie om aansluiting bij de VS te zoeken, maar eveneens liet de situatie het niet toe.

Dit maakt duidelijk dat zelfopheffende staten buiten de scope van het neorealisme liggen. Ik wil daarbij niet in twijfel trekken dat dit onderzoeksprogramma in staat is “normale” cases te verklaren, maar dit theoretisch model geeft geen inzicht in wat staten nu beweegt te kiezen om zichzelf op te heffen.

6.1.2. Het constructivistische model

Het constructivisme lijkt de gebeurtenissen in beide cases beter te kunnen verklaren. Het idee van een gemeenschappelijke identiteit voegt iets toe. Zowel Oostenrijk als Texas ervoeren een gemeenschappelijke identiteit met het land waarbij aangesloten werd. Het meest bijzondere was daarbij de Oostenrijkse Anschluss kwestie. Oostenrijk kende namelijk van het begin af aan geen eigen identiteit. De meerderheid van het volk identificeerde zichzelf namelijk als Duits en ook de verschillende minderheidsgroepen zagen zichzelf niet als Oostenrijks. Dit leidde er zelfs toe dat, doordat een aansluiting met Duitsland verboden werd, ideologie als vervanging moest dienen voor de Oostenrijkse identiteit. De gemeenschappelijke opkomst van fascistische en nazistische bewegingen in beide landen trok dit identiteitsverschil weer recht. Ook Texas kende een zelfde identiteit als de VS. Voor de Texaanse onafhankelijkheid heeft de Mexicaanse regering zelfs nog door immigratie uit Europa geprobeerd dit te veranderen. Toen de onafhankelijkheid eenmaal een feit was probeerde Texas zich ook al meteen bij de VS aan te sluiten, wat aangeeft dat identiteit een aanzienlijke rol moet hebben gespeeld.

Hierdoor kan haast niet anders worden geconcludeerd dan dat de eerste constructivistische hypothese (**Hyp 2a**); dat een staat enkel bereid is zichzelf op te heffen naarmate het verschil in identiteit met de staat waarbij het zich aansluit als klein of irrelevant ziet; plausibel is.

De tweede belangrijke variabele in het constructivistische model, namelijk het idee dat een staat pas over gaat op zelfopheffing wanneer deze het eigen bestaan niet langer als legitiem ziet, is een stuk moeilijker aan te tonen. Zowel Oostenrijk als Texas probeerden van meet af aan zich aan te sluiten bij een andere staat. Texas verzocht namelijk direct annexatie door de VS en Oostenrijk probeerde de

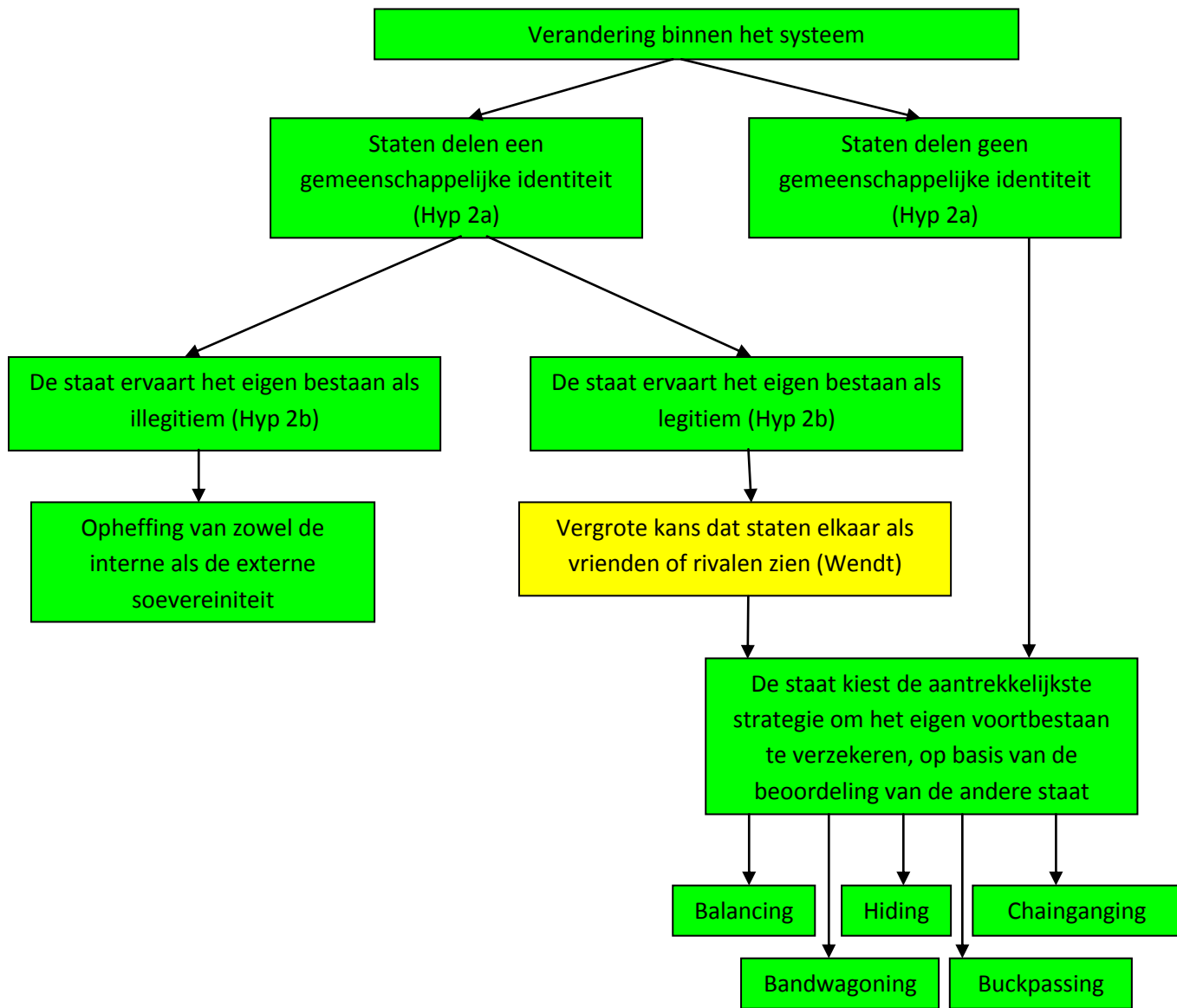
Anschluss zelfs in de grondwet op te nemen. Dit betekent dat beide staten zichzelf al sinds hun ontstaan niet als legitiem zagen. Hierdoor wordt het erg moeilijk om de tweede constructivistische hypothese (**Hyp 2b**) dat een staat alleen als het eigen voortbestaan niet langer als legitiem ziet, bereid is zichzelf op te heffen, te bevestigen of te verwerpen.

Dit neemt niet weg dat het een belangrijke theoretische variabele is in het constructivistische model. Als een staat zich immers nog als legitiem ziet is het niet aannemelijk dat deze bereid is zichzelf op te heffen, ongeacht de eventuele gezamenlijke identiteit met andere staten. Als men in Oostenrijk bijvoorbeeld van mening was dat er twee Duitse staten moesten bestaan, dan zou deze zich niet hebben aangesloten. Het zelfde geldt voor Texas dat zich als alternatieve Anglo-Amerikaanse staat zou kunnen profileren.

De variabele kan echter niet worden gezien als de enige doorslaggevende factor bij het in de praktijk brengen van de zelfopheffing. In tegenstelling tot wat verwacht werd op basis van het theoretisch model, moet er nog minimaal een doorslaggevende factor meegenomen worden. Het is aannemelijk dat de stand van zaken in de internationale machtsbalans deze doorslaggevende factor is. Daarbij hoort ook een continue terugkoppeling door de actoren op deze balans. Dit waren tevens de belangrijkste voordelen van het alternatieve neorealistische model.

Grafisch ziet dit constructivistische model er als volgt uit:

Figuur 6-2 het constructivistische model geëvalueerd

6.3. Antwoord op de hoofdvraag en de gevolgen voor de overlevingsassumptie

Doordat in dit onderzoek enkel de rol identiteit echt waargenomen is kan de eindconclusie alleen worden gebaseerd op deze bevindingen. De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal stond was:

“Wat verklaart de keuze van een staat om zichzelf op te heffen, zonder dat hij gebruik heeft gemaakt van, of gedreigd heeft met, de eigen machtsmiddelen, of zonder dat hij hiertoe gedwongen werd door het gebruik van de machtsmiddelen door de staat waarin hij opgaat?”

Het meest voor de hand liggende antwoord op deze hoofdvraag, aan de hand van dit onderzoek is, dat het idee van een gemeenschappelijke identiteit, met de staat waarmee het zich aansluit doorslaggevend is in de keuze voor een staat om zichzelf op te heffen.

Dit antwoord heeft gevolgen voor de neorealistische overlevingsassumptie . Het neorealisme zou namelijk stellen dat een staat altijd ongeacht de identiteit van de andere staten in het systeem zou proberen te overleven. Een dergelijk “harde” uitspraak is na de bevindingen in dit onderzoek niet meer mogelijk. Er zou minimaal een uitzonderingspositie moeten worden gemaakt voor staten die dezelfde identiteit hebben. Aan deze uitzonderingspositie kleven echter wel grote bezwaren.

Daarvan wil ik er twee nadrukkelijk benoemen. Ten eerste strookt dit niet met de wetenschapsopvattingen van Lakatos en ten tweede is er geen een-op-een werking tussen identiteit en zelfopheffing. Met de een-op-een werking bedoel ik vooral dat het hebben van een gemeenschappelijke identiteit niet per se hoeft te leiden tot zelfopheffing. Zoals we hebben bij zowel Oostenrijk als Texas gezien ,kunnen deze staten namelijk ervoor kiezen om ondanks de vergelijkbare identiteit niet direct aan te sluiten maar standaardgedrag te vertonen.

Het tweede lakatosiaanse probleem is dat hiermee een uitzondering op de neorealistische harde kern wordt gemaakt die in de breedst mogelijke zin van het woord ad-hoc is. Immers het enige dat deze uitzondering stelt is dat alle staten willen overleven, behalve de in dit onderzoek gevonden anomalieën. Het zou het schoolvoorbeeld kunnen zijn van het koste wat kost proberen te redden van een theorie.

Er zijn twee oplossingen voor deze problemen mogelijk. De eerste is het verder onderbouwen van de assumptie en de tweede is deze te vervangen door een andere. Het beste zou zijn om de assumptie te vervangen door een andere assumptie. Dit komt omdat het verder onderbouwen van assumpties kan leiden tot een zogenoemde oneindige regressie waarbij iedere assumptie door andere assumpties wordt onderbouwd (Popper, 1980ed., p.94). Daarnaast bestaat dan nog steeds het mogelijke gevaar van ad-hoc verklaringen. Ik zal dan ook een poging doen de overlevingsassumptie te

vervangen, of in ieder geval aan te passen op een progressieve manier. Dit betekent dat de nieuwe overlevingsassumptie de harde kern van het neorealisme op een dusdanige manier moet veranderen dat het in staat is nieuwe voorspellingen te doen. Daardoor kom je al gauw terecht op een overlevingsassumptie die op een volgende manier verwoord dient te worden:

Staten willen hun eigen volksidentiteit, bestaande uit een consensus van een gezamenlijk verleden, een gezamenlijke toekomst, gezamenlijke gewoontes en manier van leven, laten overleven.

Hieruit kan worden afgeleid dat staten moeten overleven, maar dat ze zich ook bij hun gelijken aan kunnen sluiten. De reden dat de staat uit is op overleven is dan ook om het eigen volk te behouden. Een standpunt dat al eerder door Darrel Paul⁷ geopperd is. De overige centrale aannames van het neorealisme zoals dat staten de belangrijkste actoren zijn en dat ze naar macht dienen te zoeken hoeven in dat geval niet te veranderen. Omdat de achtergrondmotivatie van staten anders wordt, is het niet moeilijk te stellen dat we te maken hebben met een progressieve probleemverschuiving. Doordat de overlevingsassumptie af te leiden is uit deze nieuwe assumptie, kan het de successen van het neorealisme verklaren. Daarnaast lost het de anomalie van de zelfopheffende staat op. Als laatste wordt ook aan de belangrijkste voorwaarde, dat deze aangepaste harde kern nieuwe uitspraken kan doen en nieuwe cases kan verklaren, voldaan. Het wordt op deze manier bijvoorbeeld mogelijk te verklaren waarom staten met een gemeenschappelijke cultuur eerder geneigd zijn samen op te trekken in het internationale systeem.

6.4. Overdenkingen en aanbevelingen voor eventueel vervolgonderzoek

Een van de grootste problemen waar ik gedurende dit onderzoek op gestuit ben, is het feit dat er maar weinig onderzoek naar de overlevingsassumptie verricht is. Veelal blijft het bij theoretische uitwerkingen van de assumptie. Dit is op zichzelf vreemd aangezien de drie genoemde cases historisch grote bekendheid genieten en relatief recent plaats hebben gevonden. Daarnaast staan de cases niet op zichzelf. Hawaï heeft zich bijvoorbeeld ook vrijwillig aangesloten bij de VS. Ook zijn zaken als de Duitse en Italiaanse eenwording vanuit neorealistisch perspectief opmerkelijk. Toch zijn dit soort cases een blinde vlek geweest binnen de LIB.

Hierdoor moet dit onderzoek worden gezien als een eerste stap naar het verklaren van deze cases. Het laat namelijk nog veel open over de motivatie van zelfopheffende staten, evenals dat verschillende theoretische uitwerkingen van bepaalde theorieën en concepten niet kant-en-klaar in de literatuur te vinden waren. Dit betekent dat er altijd discussie kan bestaan over theoretische uitwerkingen die in dit onderzoek gemaakt zijn. Ik heb dan ook geprobeerd het theoretisch gedeelte

⁷ Zie paragraaf 2.2

duidelijk uit te werken, mijn overdenkingen goed weer te geven en te handelen naar wat ik als correct zie. Dit heeft als consequentie gehad dat de achtergrondtheorie ietwat omslachtig en misschien wel overbeargumenteerd is, terwijl het niet wegneemt dat er nog steeds (net als over alle theorie) over gediscussieerd kan worden. Het enige dat ik daar over kan zeggen is dat dit ook nodig is. Dit onderzoek moet namelijk worden gezien als een eerste stap in het verklaren van zelfopheffende staten. Er moet zowel op theoretisch als op onderzoeksgebied nog veel gebeuren!

Doordat ik op zoek ben geweest naar staten die vaker voor de keuze hebben gestaan zichzelf op te heffen heb ik het onderzoek natuurlijk in een bepaalde richting geduwd. Hoewel ik nog steeds achter mijn case selectie sta, zouden de mogelijke gevolgen van een selection bias kunnen worden ondervangen door verder onderzoek te doen naar meerdere zelfopheffende staten.

Het is van begin af aan een bewuste keuze geweest om niet te kijken naar de staat waarbij aangesloten wordt, aangezien het neorealisme wel kan verklaren waarom deze een aansluiting goed zou keuren. Het gaat hier namelijk om een uitbereiding van de eigen macht. Het is achteraf dan vreemd dat bijvoorbeeld de VS in het begin zelf de boot afhoudt. Dit betekent niet dat ik spijt heb van deze keuze, er dient immers een bepaalde onderzoeksfocus te zijn, maar het vormt wel een erg interessant vervolgonderzoek. Dit vervolgonderzoek zou gevolgen kunnen hebben voor de huidige onderzoeksbevindingen.

Verder ben ik mij er van bewust dat het neorealisme en het constructivisme niet de enige onderzoeksprogramma's binnen de LIB zijn. Toch heb ik nadrukkelijk voor deze twee programma's gekozen aangezien ze naar mijn idee het huidige debat binnen de discipline representeren. Dit betekent dat ik wel het neoliberalisme en verschillende reflectivistische theorieën buiten dit onderzoek heb gehouden. Graag zou ik hier zelf nog een keer mee aan de slag gaan, maar gezien de tijd die ik had en de omvang van een dergelijk onderzoek heb ik hiervan af gezien. Ook dit zou een goed begin zijn voor vervolgonderzoek.

Een laatste punt dat ik nog duidelijk aan wil dragen is dat het natuurlijk jammer is dat ik gevonden heb dat beide modellen iets kunnen verklaren en ook beide modellen hun zwakheden kennen. Graag zou ik dan ook als afsluiting de vrijheid willen nemen om me over de vraag te buigen of een synthetisch model mogelijk is en hoe dit eruit zou zien. Het zou namelijk naar mijn idee een mooie aanzet kunnen bieden voor vervolgonderzoek.

6.5. Is synthese tussen beide modellen mogelijk?

Het creëren van een eventueel nieuw model brengt wel enkele methodologische problemen met zich mee. Zo kan het nieuwe model niet getoetst worden aangezien het is samengesteld op basis van de

bevindingen uit de onderzoekscases. Een goede toetsing van een dergelijk model zou dan moeten gebeuren op basis van nieuwe cases. Dit onderzoek zou echter te uitgebreid worden om dit op adequate wijze te kunnen doen. Daarnaast is hier simpelweg de tijd niet meer voor. Dit betekent dat het opstellen van een nieuw model "slechts" een theoretische exercitie is om tot een meer bevredigende uitkomst te komen dan enkel te concluderen dat het neorealistische en het constructivistische model beide hun sterke punten kennen.

Dit betekent echter niet dat aan dit model geen methodologische eisen mogen worden gesteld. Met name de lakatosiaanse wetenschapsteorie heeft in dit onderzoek een grote rol gespeeld. Dit betekent dat het opstellen van een nieuw model dat tussen het neorealistische en het constructivistische onderzoeksprogramma's in ligt ook aan de eisen van deze wetenschapsvopvatting moet voldoen. Concreet betekent dit, dat het model de twee voorgangers moet overstijgen en niet een ad hoc verklaring dient te zijn om een anomalie op te lossen. De synthese tussen beide onderzoeksprogramma's dient dan ook nieuwe verwachtingen te wekken en nieuwe cases te moeten kunnen verklaren ten opzichte van de voorgangers. Nu zal dit niet direct een probleem worden aangezien het implementeren van ieders sterke punten dit vrij snel tot gevolg heeft.

6.5.1. hoe ziet dit model eruit?

Het eenvoudigste om een samengevoegd model op te kunnen zetten is door eerst de gemeenschappelijke variabelen eruit te nemen. Dit betekent natuurlijk dat het standaardgedrag, ofwel de keuze om te kunnen balanceren, bandwagons, hiden, buckpassen of chaingangen, mee wordt genomen. Zowel binnen het constructivistische als het neorealistische wordt er immers van uit gegaan dat zelfopheffing een extra keuze is die staten in een zeer zeldzaam aantal gevallen neemt.

De basis waarop een staat tot deze keuze komt verschilt echter per onderzoeksprogramma. Binnen het neorealisme kiest een staat namelijk op basis van zijn machtspositie zijn strategie, terwijl bij het constructivisme ook andere ideationele factoren een rol spelen. Nu zijn er bibliotheken volgeschreven over de kwestie welke van de twee het meest plausibele is. Beter gezegd is het de vraag of het alleen over macht gaat, of ook ideeën een rol spelen. Hierover in een discussie vervallen zou weinig aan de bestaande literatuur toevoegen en vormt een onderzoek op zichzelf. Het meest logische in een model dat zowel uitgaat van neorealistische als constructivistische elementen, is beide mogelijkheden mee te nemen. Als in de toekomst duidelijk wordt dat een van de twee onderzoeksprogramma's minder relevant is in deze kwestie kan nog een keuze worden gemaakt.

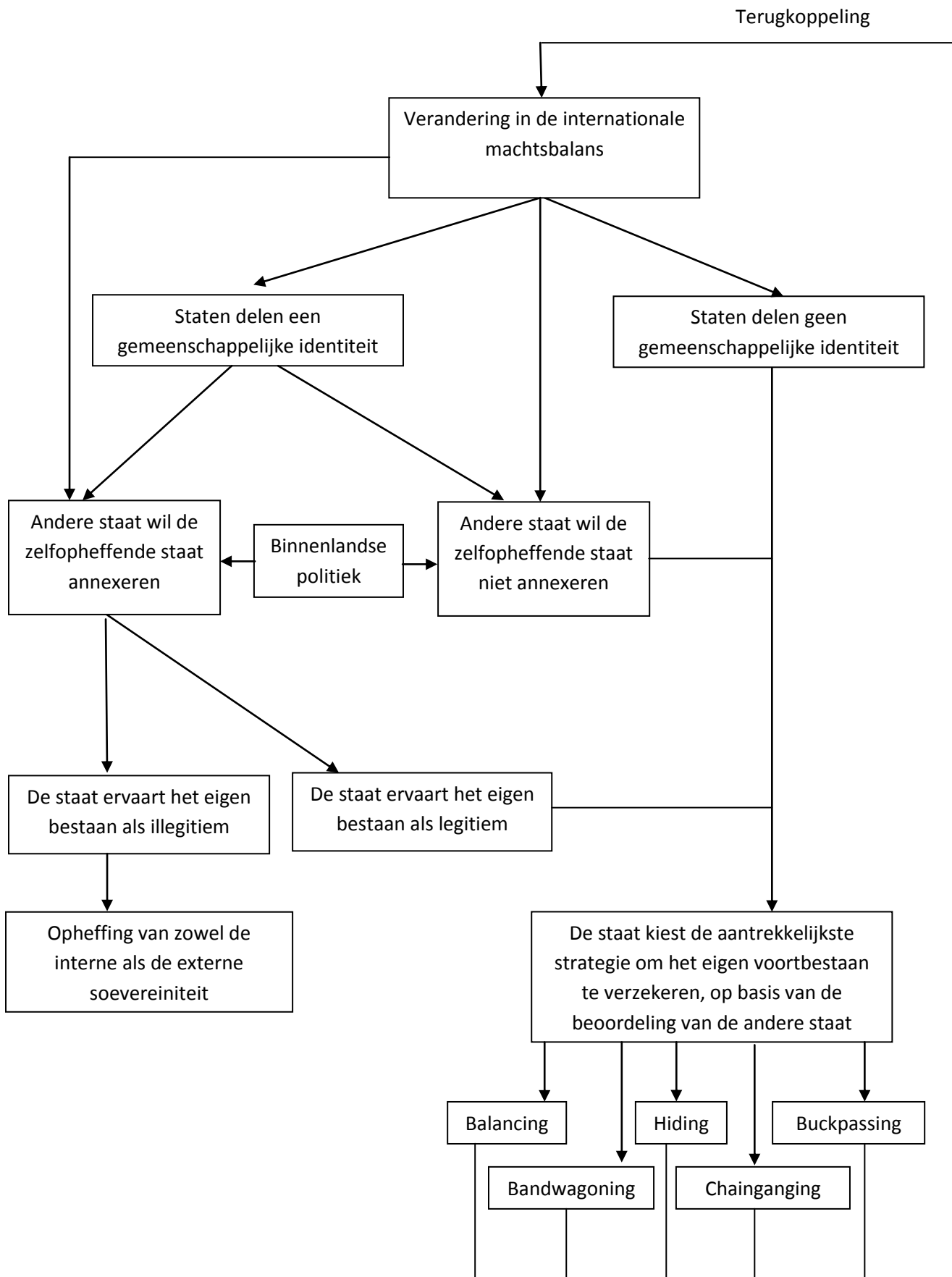
Wat beide modellen daarnaast ook nog gemeen hebben is de verandering die vooraf gaat aan het gedrag van een staat in het internationale systeem. In het neorealistische model is dit echter een stuk specifiekere dan in het constructivistische model. Nu is in dit onderzoek duidelijk naar voren

gekomen dat macht een grote rol in de keuze voor een staat om zichzelf op te heffen speelt. Er kan zowel in het geval van Texas als in het geval van Oostenrijk en zelfs in het geval van Oost-Duitsland worden gesteld dat macht een grote rol speelt in de mogelijkheden van een staat zich aan te sluiten bij een ander. Oostenrijk kon dit namelijk pas toen Duitsland sterk genoeg was en de internationale gemeenschap hier niet op in ging grijpen. Het zelfde geldt ook voor Texas aangezien de VS Texas als goede uitbereiding moet hebben gezien in haar streven naar regionale hegemonie en dit een rol heeft gespeeld in de keuze Texas toch te annexeren. De verandering in de machtsbalans is op het eerste gezicht ook merkbaar in het geval van de DDR (dat enkel theoretisch behandeld is), met het wegvallen van de Sovjet-Unie als beschermer.

Een sterk punt uit het neorealistische model was daarnaast ook dat er duidelijk sprake was van een terugkoppeling tussen de acties van de staat en het uiteindelijke beleid. Nu wil ik deze terugkoppeling ook graag meenemen als een constante monitor om macht in het model te brengen. Daarbij zou ik bij een synthese tussen beide modellen wel beargumenteren dat het gaat om alle drie door Lukes onderscheidde vormen van macht gaat aangezien juist de blinde vlek van het neorealisme voor de derde vorm voor de grootste problemen zorgt.

Verder is duidelijk geworden dat de hoofdmoot van het constructivistische model meer verklaringskracht heeft dan het neorealistische model. Daarom zou ik in een synthetisch model er voor kiezen variabelen als identiteit en legitimiteit mee te nemen in plaats van het idee van zelfopheffing om zo de eigen interne soevereiniteit te kunnen behouden. Daarnaast hebben de beide cases ook aangetoond dat de mogelijkheden van de staat waarbij aangesloten wordt, om deze aansluiting te accepteren, een rol speelt. Deze kan zoals in het geval van de VS gedicteerd worden door de binnenlandse politiek, of in het geval van Duitsland door het internationale systeem. Dit is een veel plausibelere variabele gebleken dan legitimiteit om daadwerkelijk het systeem in werking te stellen.

Hierdoor zou een samengevoegd model er als volgt uitzien:

7. Literatuur

- Bedjaoui, M. ,& Mayor, F. (1991). *International Law Achievements and Prospects*. Groningen: Martinus Nijhoff uitgevers.
- Barnett, W.,& Woywode, M. (2004). From Red Vienna tot the Anschluss: Ideological Competition Among Viennese Newspapers during the Rise of National Socialism, *AJS* ,109,1452-1498.
- Blad, C.,& Koçer, C. (2012). Political Islam and State Legitimacy in Turkey: The Role of National Culture in Neoliberal State-Building. *International Political Sociology*, 6, 36-56.
- Christensen, T.J.,& Snyder, J. (1990). Chain Gangs and Passed Bucks – Predicting Alliance Patterns in Multipolarity. *International Organization*, 44, 137-168.
- Christiansen, T., Jorgensen, K., & Wiener, A. (1999). The Social Construction of Europe. *Journal of European Public Policy*, 6, 528-544.
- Dunne, T., Kurki, M., & Smith, S. (2007). *International Realtions Theories: Discipline and Diversity*. New York: Oxford University Press.
- Faulk, J. (1964). *The last Years of Spanish Texas 1778-1821*. Den Haag: Mouton & Co.
- Flaccus, E. (1958). Guadalupe Victoria, the good Neighbour. in: Cotner, T., Castañeda, C. (Eds.), *Essays in Mexican History* (pp. 104-112). Austin; University of Texas Printing.
- Fullmore, Z. (1897). The History of Texas Geography. *The Quarterly of the Texas state Historical Association*, 1, 9-25.
- Henderson, T. (2007). *A glorious defeat; Mexico and its war with the United States*. New York: Hill and Wang.
- Hoek, Van den (ed.). (1978). *De opkomst van het Derde Rijk*. Firenze: Lito Terrazi
- Howes, D.(2003). When States Choose to die; Reassessing assumptions about what states want. *International studies quarterly*, 47, 669-692.
- I.A.A.O.(1969) *Guidelines for appraising condominiums*.
- James, A. (1999). The Practice of Sovereign Statehood in Contemporary International Society. *Political Studies*, 47, 457–73.
- Krasner, S. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton university Press.
- Lieshout, B. (1993). *Hiërarchie en Anarchie; een theorie van internationale betrekkingen en buitenlandse politiek*. Bussum: Coutinho.
- Lakatos, I. (1974ed.). *Criticism and the growth of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press., pp. 91-138.
- Lecturama (1977). *Oorlog en Crisis*. Glarus: Christoph Columbus Verlags.

- Low, A. (1980). The Soviet Union, the Austrian Communist Party, and the Anschluss Question, 1918-1938. *Slavic Review*, 39,1-26.
- Lukes, S. (1978). *Power a Radical View*. London: Macmillan Press.
- Luza, R. (1975). *Austro-German Relations in the Anschluss Era*. Princeton: Princeton university press.
- Mearsheimer, J. (2007). Structural Realism. In: Dunne, T., Kurki, M. & Smith, S. (Eds.), *International Relations and theories* (pp. 71-88). New York; Oxford University Press.
- Montejano, D. (1987). *Anglos and Mexicans in the Making of Texas*. Austin; University of Texas Press.
- Nye, J. (2007). *Understanding International Conflicts*. New York; Pearson-Longman.
- Paul, D. (1999). Sovereignty, Survival and the Westphalian blind alley in international relations. *Review of international studies*, 25,217-231.
- Pauley, B.(1979). Fascism and the Führerprinzip: The Austrian Example. *Central European History*, 12, 272-296.
- Pohl, J., Hardin, S. (1986). The Military History of the Texas Revolution- An overview. *Southwestern Historical Quarterly*, 89, 269-308.
- Popper, K. (1980ed.). *The logic of scientific Discovery*, Londen: Hutchinson, pp. 193-111.
- Riley, A. (2003). Bunny Suicide, Ark of Noah. Vinddatum 5 augustus2012, op: <http://www.fanpop.com/spots/bunny-suicides/images/2334986/title/noah-ark-photo>.
- Ruggie, JG. (1998). What Makes the World Hang Together; Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International Organization*, 52, 855-885.
- Schmitz, J. (n.d.). Diplomatic Relations of the Republic of Texas. Vinddatum 7 juni 2012, op: <http://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/mgd01>.
- Schroeder, P. W. (1994). Historical Reality vs. Neo-Realist Theory. *International Security*, 19, 108-148.
- Texas state Library (2011). The Treaty of Annexation. Vinddatum 12 augustus 2012, op: <https://www.tsl.state.tx.us/ref/abouttx/annexation/4july1845.html>
- Texas state Library. (2012). Annexation Process 1836-1845. Vinddatum 8 juni 2012, op: <https://www.tsl.state.tx.us/ref/abouttx/annexation/timeline.html>.
- Thompson, H. (2006). The Case of External Sovereignty. *European Journal of International Relation*, 12, 251-274.
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. Boston: McGraw Hill.
- Wendt, A. (1992). *Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics*. *International Organization*, 46, 391-425.

- Wendt, A. (1999). *Social Theory of international Politics*. Cambridge; Cambridge University Press.

8. Bijlage 1 - het Amerikaanse verzoek tot Annexatie

Bron: Texas state Library, 2011.

An Ordinance

Whereas,

the Congress of the United States of America has passed resolutions providing for the annexation of Texas to that Union, which resolutions were offered by the President of the United States on the first day of March, 1845; and

Whereas,

the President of the United States has submitted to Texas the first and second sections of said resolutions, as the basis upon which Texas may be admitted as one of the States of the said Union; and

Whereas,

the existing Government of the Republic of Texas, has assented to the proposals thus made, -
-the terms and conditions of which are as follows:

"Joint Resolutions for annexing Texas to the United States

Resolved by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled, That Congress doth consent that the territory properly included within and rightfully belonging to the Republic of Texas, may be erected into a new State to be called the State of Texas, with a republican form of government adopted by the people of said Republic, by deputies in convention assembled, with the consent of the existing Government in order that the same may be admitted as one of the States of this Union.

2nd. And be it further resolved, That the foregoing consent of Congress is given upon the following conditions, to wit: First, said state to be formed, subject to the adjustment by this government of all questions of boundary that may arise with other government, --and the Constitution thereof, with the proper evidence of its adoption by the people of said Republic of Texas, shall be transmitted to the President of the United States, to be laid before Congress for its final action on, or before the first day of January, one thousand eight hundred and forty-six. Second, said state when admitted into the Union, after ceding to the United States all public edifices, fortifications, barracks, ports and harbors, navy and navy yards, docks, magazines and armaments, and all other means pertaining to the public

defense, belonging to the said Republic of Texas, shall retain funds, debts, taxes and dues of every kind which may belong to, or be due and owing to the said Republic; and shall also retain all the vacant and unappropriated lands lying within its limits, to be applied to the payment of the debts and liabilities of said Republic of Texas, and the residue of said lands, after discharging said debts and liabilities, to be disposed of as said State may direct; but in no event are said debts and liabilities to become a charge upon the Government of the United States. Third -- New States of convenient size not exceeding four in number, in addition to said State of Texas and having sufficient population, may, hereafter by the consent of said State, be formed out of the territory thereof, which shall be entitled to admission under the provisions of the Federal Constitution; and such states as may be formed out of the territory lying south of thirty-six degrees thirty minutes north latitude, commonly known as the Missouri Compromise Line, shall be admitted into the Union, with or without slavery, as the people of each State, asking admission shall desire; and in such State or States as shall be formed out of said territory, north of said Missouri compromise Line, slavery, or involuntary servitude (except for crime) shall be prohibited."

Now in order to manifest the assent of the people of this Republic, as required in the above recited portions of said resolutions, we the deputies of the people of Texas, in convention assembled, in their name and by their authority, do ordain and declare, that we assent to and accept the proposals, conditions and guarantees, contained in the first and second sections of the Resolution of the Congress of the United States aforesaid.

In testimony whereof, we have hereunto subscribed our names

Thomas J. Rusk
President

followed by 61 signatures

Attest
James H. Raymond
Secretary of the Convention.